Abordarea nevoilor specifice ale persoanelor LGBTI în centrele de detenție preventivă și în penitenciare

În parteneriat cu:

Ambasada Regatului Țărilor de Jos în Republica Moldova

Oficiul Avocatului Poporului în Republica Moldova

Cofinanțat de Uniunea Europeană

UNIUNEA EUROPEANĂ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Cofinanțat și implementat de Consiliul Europei

Abordarea nevoilor specifice ale persoanelor LGBTI în centrele de detenție preventivă și în penitenciare

VERSIUNE DRAFT

Chișinău 2026

Consiliul Europei

Ediția în limba engleză:

Addressing specific needs of the LGBTI population in pre-trial facilities and in prisons.

Această publicație a fost realizată în cadrul programului comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei Parteneriat pentru Buna Guvernare și finalizată în cadrul Planului de Acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025 – 2028, prin proiectul „Combaterea discriminării, discursului de ură și a infracțiunilor motivate de prejudecată în Republica Moldova", în parteneriat cu Oficiul Avocatului Poporului în Republica Moldova și Ambasada Regatului Țărilor de Jos în Republica Moldova.

Părerile exprimate în această lucrare aparțin în mod exclusiv autorilor și nu reflectă în mod necesar politica oficială a Uniunii Europene și Consiliului Europei.

Reproducerea extraselor (până la 500 de cuvinte) este autorizată, cu excepția scopurilor comerciale, atâta timp cât se păstrează integritatea textului, extrasul nu este folosit în afara contextului, nu oferă informații incomplete, sau nu induce în eroare în alt mod cititorul, datorită naturii, domeniului sau conținutului textului.

Textul-sursă trebuie întotdeauna menționat după cum urmează: „© Consiliul Europei, anul publicării". Toate celelalte cereri privind reproducerea/traducerea integrală sau parțială a documentului trebuie să fie adresată Diviziei Publicații și Identitate Vizuală (DPIV), Consiliul Europei (F-67075 Strasbourg Cedex sau publishing@coe.int).

http://book.coe.int

Această publicație nu a fost editată de către unitatea editorială a DPIV pentru a corecta erorile tipografice și gramaticale.

Autori:
Ceslav Panico, Oxana Gumennaia, Svetlana Doltu, Angelica Frolov, Iuliana Curea, Kristina Pardalos.

Coordonat și supravegheat de Unitatea de Cooperare între Țări, Diviziunea de Cooperare, Departamentul Antidiscriminare și Incluziune, Consiliului Europei.

Layout: Imprint Plus SRL
Tipar: Imprint Plus SRL
Foto pe copertă: www.shutterstock.com

© Consiliul Europei, iulie 2026.
Toate drepturile sunt rezervate. Licențiat Uniunii Europene conform condițiilor stabilite.

Cuprins

Abrevieri 5

Glosar 6

Sumar executiv 8

Introducere 10

Actualitatea și necesitatea atragerii atenției asupra drepturilor persoanelor LGBTQI în sistemul de justiție și detenție 12

Capitolul 1. **Metodologia studiului** 12

Scop și obiective 12

Design-ul studiului 12

Capitolul 2. **Situația persoanelor LGBTQI în Republica Moldova** 14

Capitolul 3. **Rolul mecanismelor naționale de monitorizare a drepturilor omului** 18

Capitolul 4. **Standarde și recomandări internaționale relevante protecției persoanelor LGBTQI în locurile de detenție** 20

Standarde și recomandări ale instituțiilor Consiliului Europei 20

Standardele Uniunii Europene (UE) 21

Standardele și sistemul ONU de protecție 22

Studii, ghiduri și recomandări ale organizațiilor internaționale relevante 24

Recomandări specifice Republicii Moldova 25

Capitolul 5. **Jurisprudența internațională** 29

Capitolul 6. **Bunele practici și experiențe internaționale privind LGBTQI în detenție** 31

Capitolul 7. **Standarde și cadru legislativ național** 34

Capitolul 8. **Situația persoanelor LGBTQI în sistemul polițienesc** 36

8.1. Detenția persoanelor în sistemul polițienesc. Generalități. 36

8.2. Colectarea datelor 36

8.3. Politici, Strategii și planuri privind prevenirea relelor tratamente și protecției persoanelor LGBTQI+ 37

8.4. Instrumente și ghiduri privind interacțiunea cu grupurile vulnerabile 37

8.5. Programe de instruire pentru personal 38

8.6. Identitatea de gen 38

8.7. Percepția și atitudinile personalului poliției asupra drepturilor persoanelor LGBTQI 38

8.8. Tratamentul, plasamentul și situația persoanelor LGBTQI în IDP 39

8.9. Asistența medicală și accesul la tratament 40

8.10. Prevenirea riscurilor 41

Constatări specifice 41

Capitolul 9. **Situația persoanelor LGBTQI în penitenciare** **42**

9.1. Detenția persoanelor în sistemul penitenciar 42

9.2. Colectarea datelor 42

9.3. Politici, reglementări, strategii și planuri privind prevenirea relelor tratamente și protecția persoanelor LGBTQI 43

9.4. Instrumente și ghiduri privind interacțiunea cu grupurile vulnerabile 44

9.5. Programe de instruire pentru personal 45

9.6. Identitatea de gen și respectarea principiului confidențialității 45

9.7. Percepția, atitudinile personalului și percheziția corporală 47

9.8. Tratamentul și situația persoanelor LGBTQI în penitenciare 48

9.9. Plasarea și repartizarea în celule 49

9.9. Prevenirea riscurilor 51

9.11. Mecanismul de plângeri și prevenirea violenței 52

9.12. Subcultura criminală, siguranța și mecanismele interne de protecție 53

9.13. Escortarea și transportarea persoanelor 55

9.14. Informare, programe și implicare 55

9.15. Comunicarea externă și întrevederile 56

9.16. Asistența medicală 57

9.17. Reabilitarea victimelor și accesul la remedii 58

9.18. Reintegrarea socială post-detenție 59

Studii de caz care au stat la baza inițierii analizei situației persoanelor din comunitatea LGBTQI în locurile de detenție 60

Constatări specifice 62

Constatări și concluzii generale **63**

Recomandări **66**

Recomandări la nivel de politici și cadru normativ 66

Recomandări privind instruirea, ghiduri și instrumente metodologice 67

Recomandări privind practicile instituționale și operaționale 68

Abrevieri

LGBTQI	Lesbiene, Gay, Bisexuali, Transgen, Queer, Intersex și altele
BSB	Bărbați care fac sex cu bărbații
ECRI	Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
CPT	Comitetul pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante a Consiliului Europei
CEDAW	Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor
CRC	Convenția cu privire la Drepturile Copilului
CNAJGS	Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat
ONU	Organizația Națiunilor Unite
CPR	Centru de politici pentru reforme
MNPT	Mecanismul Național de Prevenire a Torturii (Consiliul pentru Prevenirea Torturii)

Glosar

LGBTQI – acronim pentru lesbiene, gay (bărbați homosexuali), persoane bisexuale, transgen (trans), queer și persoane intersex, precum și alte identități de gen și orientări sexuale care nu se încadrează în modelul heterosexual și binar de gen. Termenul este utilizat ca umbrelă pentru a descrie diversitatea orientărilor sexuale, identităților și expresiilor de gen, precum și a caracteristicilor sexuale

SOGIESC – orientare sexuală (Sexual Orientation), identitate de gen (Gender Identity), expresie de gen (Gender Expression) și caracteristici sexuale (Sex Characteristics). Acest concept este folosit în standardele internaționale pentru a sublinia că discriminarea și violența pot avea la bază mai multe dimensiuni ale identității unei persoane, nu doar orientarea sexuală sau genul juridic.

Orientare sexuală – atracția emoțională, romantică și/sau sexuală a unei persoane față de persoane de același gen, de alt gen sau de mai multe genuri (ex.: hetero-, homo-, bi- sau pansexual). Orientarea sexuală nu este vizibilă din comportament sau aparență și nu poate fi dedusă automat din relațiile anterioare sau din statutul marital.

Identitate de gen – sentimentul profund interior al unei persoane privind apartenența sa la un gen (femeie, bărbat, ambele, niciunul sau alt gen). Identitatea de gen poate corespunde sau nu cu sexul înregistrat în actele de identitate la naștere. Respectarea identității de gen include folosirea numelui și pronumelor preferate ale persoanei.

Expresie de gen – modul în care o persoană își exprimă genul prin aspect fizic, îmbrăcăminte, comportament, manierisme, voce sau alte elemente sociale și culturale. Expresia de gen poate fi feminină, masculină, mixtă sau variabilă în timp și nu determină orientarea sexuală.

Caracteristici sexuale – – se referă la trăsăturile fizice și biologice ale fiecărei persoane legate de sex, inclusiv organele genitale interne și externe, anatomia sexuală și reproductivă, gonadele, cromozomii, hormonii și distribuția părului corporal, a țesutului adipos și a masei musculare.

Persoană transgen (trans) – persoană a cărei identitate sau exprimare/manifestare de gen este diferită de sexul înregistrat la naștere. Termenul include femei trans (persoane înregistrate la naștere ca bărbați, dar care se identifică drept femei), bărbați trans (persoane înregistrate la naștere ca femei, dar care se identifică drept bărbați) și alte persoane care își asumă o identitate sau exprimare/manifestare de gen diferită. Trans nu spune nimic despre orientarea sexuală (o persoană trans poate fi heterosexuală, homosexuală, bisexuală etc.). Sistemele strict binare (doar „femei/bărbați") pot crea riscuri suplimentare pentru persoanele transgender aflate în detenție.

Persoană non-binară – persoană a cărei identitate de gen nu se încadrează în categoriile tradiționale de „femeie" sau „bărbat". Identitatea poate fi situată între, dincolo de sau în afara acestor categorii. Sistemele strict binare (doar „femei/bărbați") pot crea riscuri suplimentare pentru persoanele non-binare în context de detenție.

Persoană intersex – se referă la persoanele care prezintă variații congenitale ale caracteristicilor sexuale, inclusiv cromozomiale, gonadale, anatomice sau hormonale, care se abat de la percepția socială și/sau medicală asupra corpurilor tipic feminine și masculine.

Queer – termen-umbrelă folosit de unele persoane pentru a descrie identități de gen și orientări sexuale care nu sunt heteronormative. În anumite contexte istorice a fost folosit ca insultă; de aceea, este important ca instituțiile să folosească termenul doar când este auto-asumat de persoană.

Outing – dezvăluirea orientării sexuale, identității sau expresiei de gen a unei persoane fără consimțământul ei, de către terți (inclusiv personalul instituțiilor). În contextul detenției, outing-ul poate crește semnificativ riscul de violență, hărțuire și șantaj și poate constitui tratament degradant.

Coming out se referă la dezvăluirea voluntară de către o persoană a orientării sale sexuale, a identității de gen sau a expresiei de gen față de ceilalți; în locurile de detenție, acest proces poate expune persoanele la riscuri sporite de stigmatizare, discriminare sau violență, dacă nu sunt asigurate măsuri de protecție adecvate și confidențialitatea.

„Umiliți/cocoși/opușcenîi" (subcultură criminală) – termeni folosiți în subcultura infracțională pentru a desemna cea mai stigmatizată și exploatată „castă" informală. Acești termeni nu sunt sinonimi cu LGBTQI și nu descriu identități de gen sau orientări sexuale, ci un statut impus de alți deținuți, adesea prin violență sau abuz sexual. Confuzia între comunitatea LGBTQI și această categorie informală crește riscul de violență și tratament degradant.

Sumar executiv

Prezentul raport examinează situația unor grupuri marginalizate și vulnerabile, în special situația persoanelor LGBTQIîn locurile de detenție din Republica Moldova, având ca scop evaluarea cadrului legal, instituțional și a practicilor existente în gestionarea acestui grup, prin raportare la standardele, practicile și recomandările internaționale relevante în domeniul drepturilor omului.

Metodologia de cercetare a presupus analiza comparativă a cadrului normativ național, studierea practicii judiciare, inclusiv jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, analiza cazurilor documentate de Oficiul Avocatului Poporului, precum și colectarea de date calitative din rândul personalului și beneficiarilor sistemelor de detenție. Studiul a avut drept obiective principale identificarea barierelor sistemice, evaluarea conformității legislației și practicilor naționale cu normele europene și internaționale, precum și formularea unor recomandări de politici publice adaptate contextului Republicii Moldova.

Principalele constatări ale Raportului denotă că:

- Persoanele LGBTQI aflate în custodia poliției și în penitenciare se confruntă cu riscuri **sistemice** de violență, discriminare și rele tratamente, în special din cauza absenței procedurilor clare de identificare, plasare și protecție.
- Persoanele transgen și non-binare sunt expuse unui risc deosebit de ridicat, mai ales în ceea ce privește plasarea în instituții și camere, accesul la îngrijiri medicale (inclusiv tratament hormonal) și utilizarea izolării „de protecție", cu efecte negative grave asupra sănătății mintale.
- Lipsa colectării sistematice a datelor privind orientarea sexuală și identitatea de gen menține invizibilitatea persoanelor LGBTQI în statistici și împiedică elaborarea de politici bazate pe evidențe.
- Mecanismele legale existente de protecție împotriva discriminării și relelor tratamente sunt sub-utilizate și nu sunt transpuse consecvent în regulamente interne, proceduri operaționale sau programe de instruire pentru personal.

În vederea alinierii cadrului național la standardele internaționale și consolidării protecției drepturilor persoanelor LGBTQI în detenție, raportul formulează următoarul rezumat al recomandărilor, grupat pe termen scurt, mediu și lung.

Termen scurt (0–12 luni)

1. Adoptarea unei politici naționale privind protecția persoanelor LGBTQI+ în întregul sistem de justiție (poliție, penitenciare, probațiune), cu obiective și responsabilități clare.
2. Introducerea de protocoale și ghiduri operaționale pentru poliție, penitenciare și probațiune (screening vulnerabilități, plasare, percheziții, confidențialitate, raportare incidente pe motiv de SOGIESC).
3. Lansarea formării obligatorii de bază SOGIESC pentru tot personalul (drepturi, subcultură infracțională, prevenirea torturii și discriminării, gestionarea crizelor)
4. Crearea de mecanisme interne confidențiale de raportare și sprijin pentru angajații LGBTQI (poliție, penitenciare), inclusiv acces la consiliere externă.

5. Pilotarea programelor de psiho-educație pentru deținuți (adulți și minori) pe diversitate de gen/orientare sexuală și prevenirea violenței.
6. Clarificarea atribuțiilor preoților capelani care sunt angajați ai penitenciarului, prin reglementarea clară a obligației pozitive a statului, inclusiv interzicerea explicită a discursului stigmatizant sau discriminatoriu și instituirea unor mecanisme de monitorizare, responsabilizare și remediere, pentru a garanta că serviciile religioase respectă drepturile omului, demnitatea persoanei și standardele internaționale aplicabile în detenție.

Termen mediu (1–3 ani)

7. Implementarea unui sistem sigur de date SOGIESC (voluntare, anonimizate) în poliție, penitenciare și probațiune, cu rapoarte agregate și indicatori specifici.
8. Stabilirea de proceduri pentru recunoașterea și respectarea identității de gen declarate de o persoană pe durata detenției, inclusiv mecanisme care să permită persoanelor să-și declare în mod oficial identitatea de gen, și să se asigure că această recunoaștere este aplicată în mod consecvent în cadrul tuturor procedurilor de detenție (plasare, percheziții, documentare și acces la servicii medicale de afirmare a identității de gen).
9. Standardizarea evaluării individuale a riscurilor și plasării pentru persoanele LGBTQI (poliție, penitenciare), cu interzicerea segregării și izolării automate „pentru protecție".
10. Funcționarea deplină a sistemelor de raportare și investigare a discriminării și violenței pe motiv de SOGIESC, cu indicatori de timp de răspuns și calitate a intervenției.
11. Extinderea și evaluarea sistematică a programelor de formare și psiho-educație aplicate, ajustate pe baza feedback-ului și a datelor de impact.
12. Dezvoltarea parteneriatelor cu ONG-uri și servicii comunitare pentru sprijin în detenție și post-detenție (consiliere, formare/instruire, locuință, angajare, suport psihologic).

Termen lung (3–5 ani)

13. Integrarea deplină a dimensiunii SOGIESC în strategiile naționale (drepturile omului, justiție, ordine publică, sănătate), incluziunea socială, învățământ, îmbătrânirea populației, tineret, dizabilitate, migrație, antirasism, și alte dimensiuni cu monitorizare independentă regulată (Oficiul Avocatului Poporului, MNPT
14. Transformarea practicilor din penitenciare astfel încât protecția persoanelor LGBTQI (evaluare, plasare, sănătate, infrastructură, programe) să devină parte standard a managementului detenției, cu utilizare minimă a izolării.
15. . Instituirea unui sistem de formare continuă pentru toate instituțiile relevante, incluzând cursuri obligatorii de inițiere pentru personalul nou angajat și cursuri de perfecționare la fiecare 2–3 ani, în conformitate cu recomandările relevante ale CPT și ECRI, precum și cu Principiile de la Yogyakarta; participarea la astfel de cursuri ar trebui, de asemenea, să fie considerată un criteriu pentru evaluarea profesională și promovare.
16. Consolidarea unei culturi organizaționale incluzive în poliție, penitenciare și probațiune (mesaje de leadership, toleranță zero, protecție funcțională pentru angajații LGBTQI).
17. Crearea unui model stabil de servicii religioase compatibile cu drepturile omului, monitorizat și corectat în caz de abuz, și a unei rețele de servicii comunitare prietenoase pentru reintegrarea persoanelor LGBTQI după detenție.

Recomandările propuse – în mare parte, au un cost redus – pot diminua semnificativ riscurile de violență și instabilitate internă, pot spori siguranța în detenție și pot întări conformitatea Republicii Moldova cu standardele europene și internaționale privind prevenirea torturii. Adoptarea acestor măsuri va contribui la respectarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova și la promovarea unui sistem de detenție bazat pe demnitate, siguranță și tratament egal pentru toate persoanele private de libertate (recomandările detaliate per domenii de intervenție se regăsesc în capitolul 11).

Introducere

Actualitatea și necesitatea atragerii atenției asupra drepturilor persoanelor LGBTQI în sistemul de justiție și detenție

Persoanele marginalizate și vulnerabile din majoritatea țărilor se confruntă cu provocări specifice în diferite etape ale vieții și în diverse domenii sociale. Drepturile lor nu beneficiază întotdeauna de protecția juridică necesară și, cu atât mai puțin, de o aplicare eficientă în practică. Printre cele mai expuse grupuri se numără persoanele care fac parte din comunitatea LGBTQI.

Statisticile globale ilustrează dimensiunea gravă a fenomenului: **67 de state incriminează în continuare relațiile între persoane de același sex**, iar în **10 dintre acestea legea prevede chiar pedeapsa cu moartea**. În plus, 20 de țări sancționează expresia sau diversitatea de gen, plasând persoanele transgen și non-binare într-o situație de vulnerabilitate extremă. Chiar și în jurisdicțiile unde legislația nu mai sancționează explicit orientarea sexuală sau identitatea de gen, discriminarea persistă sub forma discursurilor de ură, a infracțiunilor motivate de prejudecăți și a excluderii instituționalizate.

Un domeniu mai puțin explorat, dar esențial, îl constituie sistemul de justiție și detenție. Cercetările internaționale arată că **persoanele LGBTQI sunt adesea suprareprezentate în sistemul penal**, fiind arestate și condamnate într-o proporție mai mare decât ponderea lor în populația generală. Odată ajunse în detenție, acestea se confruntă cu un risc sporit de abuzuri, violență și tratamente degradante. Invizibilitatea lor în datele oficiale face ca problematica să rămână insuficient reflectată în politicile publice și în strategiile instituționale.

Studiile internaționale estimează că **între 5% și 15% dintre persoanele aflate în detenție se identifică drept persoane din comunitatea LGBTQI**[1], procentul fiind și mai ridicat în rândul femeilor – ajungând în anumite contexte la peste 40%. Această situație reflectă atât vulnerabilitățile structurale existente înaintea detenției (sărăcie, lipsa sprijinului familial, excludere socială), cât și riscurile accentuate din mediul carceral. Subcultura deținuților, moștenirea sistemelor penitenciare de tip sovietic și atitudinile stigmatizante ale personalului amplifică fenomenul de marginalizare și victimizare.

Cercetările lui O›Donohue (2021), precum și rapoartele Consiliului Europei, CPT și ONU, confirmă că persoanele din comunitatea LGBTQI+ aflate în detenție se confruntă cu forme multiple de discriminare și violență. Spre exemplu, situația persoanelor transgen este deosebit de critică: în multe țări, acestea sunt plasate în penitenciare conform sexului biologic atribuit la naștere, fapt care le expune direct la violență și abuzuri sexuale. În alte contexte, soluția adoptată a fost izolarea arbitrară, ceea ce le accentuează suferința psihologică cu creșterea riscului de comportament suicidal și le limitează accesul la activități sociale, educaționale și de reabilitare. **Printre cele mai grave riscuri identificate se numără agresiunile fizice și sexuale din partea altor deținuți, hărțuirea și tratamentele degradante aplicate de personal, lipsa accesului la servicii medicale adecvate (inclusiv la tratamente hormonale pentru persoanele transgen) și izolarea abuzivă, folosită uneori drept unică „măsură de protecție"**. Riscuri suplimentare pot apărea și din cauza restricțiilor privind dreptul la vizită, legate de nerecunoașterea parteneriatelor între persoane de același sex, ceea ce poate limita și mai mult accesul deținuților la contactul cu familia și la sprijinul social esențial. Aceste abuzuri au consecințe directe asupra sănătății fizice și psihice, studiile internaționale evidențiind rate crescute de

1 https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2024/09/PRI_Global-prison-trends-report-2024_EN.pdf

depresie, anxietate, tentative de suicid și consum de substanțe în rândul deținuților LGBTQI.

În fața acestor realități, organizațiile internaționale subliniază **necesitatea adoptării de măsuri specifice pentru protejarea persoanelor din comunitatea LGBTQI.** Printre soluțiile promovate se regăsesc: evaluarea individualizată a riscurilor și nevoilor, asigurarea condițiilor care să protejeze demnitatea persoanelor transgen, instruirea personalului privind diversitatea de gen și orientare sexuală, precum și crearea unor mecanisme eficiente de plângere și monitorizare.

Această abordare nu vizează doar apărarea drepturilor omului în sens abstract, ci are și o dimensiune practică esențială pentru **activitatea și interesul direct al sistemului polițienesc și penitenciar**. În conformitate cu standardele și recomandările internaționale, în special ale Comitetului European pentru Prevenirea Torturii (CPT), autoritățile au obligația de a: a) gestiona corespunzător cazurile persoanelor LGBTQI aflate în detenție, b) asigura protecția acestora împotriva violenței și tratamentelor degradante și c) garanta un tratament echitabil, demn și adaptat nevoilor specifice ale acestui segment vulnerabil al populației carcerale. Interesul instituțiilor de ordine și detenție derivă, astfel, nu doar din obligațiile internaționale, ci și din necesitatea de a îmbunătăți funcționarea sistemului prin reducerea riscurilor, consolidarea siguranței și crearea unui climat instituțional mai echitabil și mai uman.

Republica Moldova nu face excepție de la aceste provocări și angajamente asumate. Deși cadrul legislativ național prevede interzicerea generală a discriminării, nu există o analiză sistematică a modului în care standardele și recomandările internaționale (ONU, CPT, ECRI, UPR) sunt reflectate în legislația și practicile instituționale din domeniul detenției și probațiunii. Lipsa colectării sistematice a datelor SOGIESC conduce la o reprezentare distorsionată a realităților sociale, menținând exclusivitatea categoriilor binare masculin–feminin în funcție de sexul atribuit la naștere și perpetuând invizibilitatea persoanelor LGBTQI în analize și politici publice. Drept urmare, lipsa colectării de date oficiale privind situația persoanelor LGBTQI în detenție menține un fenomen de „invizibilitate", care împiedică dezvoltarea unor politici eficiente și bazate pe evidențe.

Datele recente confirmă că, drepturile persoanelor LGBTQI continuă să fie printre cele mai puțin respectate în Republica Moldova: conform Studiului „Percepții asupra drepturilor omului" (2023)[2], **31,7% dintre respondenți au indicat minoritățile sexuale printre grupurile cu drepturile cel mai puțin protejate**. Iar Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate (2024)[3] evidențiază persistența reticenței societale în acceptarea comunității LGBTQI Pe când analiza „Acceptarea socială în 2024"[4] arată că aproape **85% dintre cetățeni nu ar accepta o persoană LGBTQI în familie și peste 60% nu ar dori-o ca vecină sau colegă de muncă**, confirmând o distanță socială severă, deși ușor în scădere față de anii precedenți.

În contextul monitorizării drepturilor, Oficiul Avocatului Poporului are în prezent în investigare cazuri care implică persoane LGBTQI, în situații în care li s-au încălcat drepturi fundamentale în sistemul de detenție. Aceste investigații relevă persistența discriminării, violenței și absența unor mecanisme efective de protecție, subliniind necesitatea unor politici clare și aliniate standardelor internaționale.

În acest context, studiul de față dobândește o importanță aparte. El nu doar aduce în prim-plan situația persoanelor LGBTQI din sistemul de justiție și detenție al Republicii Moldova, ci contribuie și la prevenirea stigmatizării și discriminării acestora, atât în mediul de detenție, cât și în societate. Totodată, studiul oferă un fundament solid pentru elaborarea unor politici viitoare de incluziune și pentru dezvoltarea unor mecanisme eficiente de prevenire a violenței, relelor tratamente și torturii asupra persoanelor din comunitatea LGBTQI. În acest fel, cercetarea devine un instrument practic pentru modernizarea sistemului și pentru respectarea efectivă a demnității umane.

---

2 https://ombudsman.md/studiu-perceptii-asupra-drepturilor-omului-in-republica-molodva-in-2023/

3 https://egalitate.md/publications/study-equality-perceptions-attitudes-republic-moldova/

4 https://progen.md/wp-content/uploads/2025/01/CPD_Distanta-sociala_2024.pdf

Capitolul 1.

Metodologia studiului

Scop și obiective

Scop

Evaluarea situației persoanelor din comunitatea LGBTQI în locurile de detenție din Republica Moldova (custodia poliției și penitenciarelor) prin prisma practicilor instituționale în raport cu standardele internaționale privind interzicerea discriminării, prevenirea torturii și tratamentelor inumane sau degradante în vederea îmbunătățirii protecției drepturilor persoanelor LGBTQI aflate în detenție.

Obiective

În vederea realizării unei evaluări riguroase și multidimensionale a situației persoanelor LGBTQI în locurile de detenție din Republica Moldova, studiul și-a propus următoarele obiective specifice:

1. **Evaluarea riscurilor și vulnerabilităților la care sunt expuse persoanele LGBTQI în detenție din perspectiva prevenirii torturii și a relelor tratamente**, inclusiv formele de violență fizică, psihologică și sexuală, precum și discriminarea sistemică.
2. **Analiza cadrului legal și instituțional național privind protecția drepturilor persoanelor LGBTQI în detenție**, în raport cu standardele și recomandările internaționale relevante (Comitetul European pentru Prevenirea Torturii – CPT, Raportorul Special ONU pentru Tortură, ECRI, UN CAT, UPR).
3. **Determinarea gradului de integrare a angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova în legislația națională și în practicile din sistemul penitenciar și de probațiune**, cu accent pe protejarea specifică a persoanelor transgen și non-binare.
4. **Identificarea modelelor de bune practici existente în tratamentul persoanelor LGBTQI în detenție**, inclusiv în ceea ce privește condițiile de detenție, plasarea în penitenciare binare, accesul la servicii de sănătate și sprijin psihosocial.
5. **Formularea de recomandări concrete pentru armonizarea legislației și practicilor naționale cu standardele internaționale privind prevenirea torturii și protecția drepturilor persoanelor LGBTQI aflate în detenție**, contribuind astfel la crearea unui cadru incluziv, nediscriminatoriu și sigur în instituțiile de detenție.

Design-ul studiului

Design-ul studiului este descriptiv-analitic, cu o abordare mixtă (cantitativă și calitativă), orientat spre evaluarea multidimensională a situației persoanelor LGBTQI în locurile de detenție din Republica Moldova. Reprezentanții comunității LGBTQI au fost implicați la toate etapele de realizare a cercetării. La baza formulării întrebărilor a stat informația din recomandările internaționale, standarde existente și practici aplicabile pe domeniu.

Componenta cantitativă a studiului a cuprins aplicarea de chestionare semi-structurate pentru autocompletare benevolă (online) în rândul angajaților sistemului administrației naționale a penitenciarelor și personalul

izolatoarelor de detenție provizorie a inspectoratelor de poliție. Volumul eșantionului a constituit 125 respondenți (componenta angajați ai poliției) și 993 respondenți (angajați ai sistemului administrației naționale a penitenciarelor).

Componenta calitativă a inclus organizarea vizitelor de monitorizare sub egida Oficiului Avocatului Poporului în 10 instituții penitenciare (3 instituții penitenciare de tip izolator de urmărire penală, 4 instituții penitenciare pentru bărbați, instituția penitenciară pentru femei, centru de detenție pentru minori și tineri, spital penitenciar) și 4 IDP. Selectarea instituțiilor s-a realizat în baza traseului persoanelor din comunitatea LGBTQI cu experiență de aflare în locurile de detenție, dar și în baza rezultatelor analizei preliminare a chestionarelor online aplicate. Aceste vizite au fost combinate cu interviuri individuale și de grup cu participarea angajaților instituțiilor și persoane deținute (discuții separate).

Adițional, au fost realizate interviuri cu reprezentanți ai societății civile, experților în drepturile omului și persoane din comunitatea LGBTQI cu experiență de detenție pe parcursul ultimilor 2 ani.

Capitolul 2.

Situația persoanelor LGBTQI în Republica Moldova

Situația persoanelor LGBTQI în Republica Moldova se caracterizează printr-o tensiune constantă între progresele în domeniul legislativ și aplicarea în practică, dar și a nivelului ridicat de respingere socială. Deși cadrul legal general interzice discriminarea, aplicarea efectivă a acestor prevederi rămâne fragmentară și lipsită de mecanisme instituționale clare de protecție. Adoptarea unor inițiative legislative care vizează extinderea drepturilor comunității este adesea tergiversată, însoțită de dezbateri ample și, în final, redusă la forme minimale.

În prezent, există un **cadru normativ** care include multe din mecanismele de protecție și promovare drepturilor persoanelor din comunitatea LGBTQI, dar acesta încă nu include toate standardele și recomandările internaționale. În primul rând, cadrul normativ include Legea privind asigurarea egalității[5] (2012, cu modificările ulterioare), care interzice discriminarea în toate domeniile vieții sociale și menționează explicit atât orientarea sexuală, cât și identitatea de gen drept criterii protejate. De asemenea, atât Codul penal, cât și Codul contravențional prevăd circumstanțe agravante pentru faptele motivate de ură pe aceste criterii. Cu toate acestea, aplicarea acestor dispoziții rămâne sporadică: poliția și organele de urmărire penală evită adesea să înregistreze faptele ca fiind motivate de prejudecată, ceea ce face ca agravanta să nu fie aplicată în practică. Această problemă a fost documentată și de ECRI în ciclul VI de monitorizare, care a constatat că între 2015 și 2017 doar șase cazuri de discurs de ură au ajuns în instanță, ilustrând nivelul redus de raportare și lipsa de reacție instituțională. În consecință, mecanismele de sancționare nu produc efecte preventive și nu asigură protecția efectivă a persoanelor vizate.

În continuare lipsesc reglementări privind recunoașterea parteneriatelor între persoane de același sex, proceduri clare pentru recunoașterea juridică a identității de gen și norme speciale de protecție pentru persoanele LGBTQI în detenție, ceea ce menține un decalaj semnificativ între standardele internaționale și realitatea națională. Această lacună afectează direct respectarea dreptului la viață privată (art. 8 CEDO), iar lipsa accesului la recunoaștere de gen și la servicii medicale afirmative a fost criticată de organismele internaționale ca un risc major de marginalizare și tratament degradant.

O problemă esențială o constituie **lipsa colectării de date oficiale** dezagregate privind orientarea sexuală și identitatea de gen. Instituțiile statului nu înregistrează distinct cazurile de discriminare, infracțiunile motivate de prejudecată sau situația persoanelor LGBTQI în detenție. CPT a subliniat în vizita din 2022 că lipsa unui sistem de clasificare și evaluare la intrarea în penitenciar expune imediat persoanele vulnerabile – inclusiv LGBTQI – riscului de violență și excludere. Recensământul național din 2024 nu a prevăzut opțiuni de autoidentificare și a exclus referiri la existența cuplurilor de același sex, ceea ce perpetuează invizibilitatea comunității în statistici și limitează formularea de politici publice bazate pe evidențe. Totodată, în răspunsurile primite de către OAP de la Procuratura Generală, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS), Centrul de Medicină Legală, dar și, din partea poliției, sistemului penitenciar și probațiune, aceste instituții nu colectează date specifice orientării sexuale și identității de gen. În același timp, Consiliul pentru Egalitate și Oficiul Avocatului Poporului colectează astfel de date într-un format fragmentat și sporadic.

5 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144449&lang=ro#

Deși prin Legea nr. 111/2022 Codul penal a fost completat cu art. 166[1] alin. (2) lit. h), care prevede că „cauzarea intenționată a unei dureri sau a unei suferințe fizice ori psihice, ce constituie tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, ori de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al acesteia, săvârșite din motive de prejudecată, inclusiv pe criteriul orientării sexuale și identității de gen", constituie circumstanță agravantă, până în prezent nu au fost inițiate urmăriri penale privind acte de violență, tortură sau alte tratamente inumane ori degradante comise asupra persoanelor LGBTQI aflate în detenție. Mai mult, nu există cazuri documentate în care orientarea sexuală sau identitatea de gen a victimei să fi fost recunoscută oficial drept motiv al comiterii infracțiunii.[6]

În lipsa acestor date, monitorizarea independentă realizată de societatea civilă rămâne principala sursă de informații. Raportul GENDERDOC-M 2024/2025 documentează percepțiile sociale, stereotipurile persistente, cazurile de discriminare și tendințele legislative, confirmând vulnerabilitatea persoanelor LGBTQI și relevând impactul direct asupra experienței acestora în detenție[7]. Un alt aspect de relevanță îl constituie intersecționalitatea. Persoanele din comunitatea LGBTQI care aparțin și altor grupuri vulnerabile – cum ar fi persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități sau cele care trăiesc cu HIV – se confruntă cu forme multiple și cumulate de discriminare.

Sondajele arată o evoluție ambivalentă a percepțiilor publice. În 2024, doar 9% dintre respondenți au declarat o atitudine pozitivă față de persoanele LGBTQI, 46% una neutră și 44% o percepție negativă. Dacă în 2019 nivelul de respingere era de 55%, acesta a scăzut la 33% în 2022, pentru ca apoi să revină la 44% în 2024. Indicele distanței sociale (IDS) confirmă această tendință, indicând un nivel scăzut de acceptare și o excludere pronunțată din relațiile familiale și sociale. Datele (Studiul privind Acceptarea socială în 2024[8]) relevă faptul că cel mai mic nivel de acceptare este manifestat față de două grupuri: persoanele LGBTQI (indicele distanței sociale fiind de 3.8) și persoanele care trăiesc cu HIV/ SIDA (3.1), urmate de persoane care au fost deținute, persoane de religie musulmană și persoane provenite din țările africane. În ambele cazuri (LGBTQI și persoanele care trăiesc cu HIV/ SIDA), nivelul distanței sociale depășește valoarea 3 (pe când nivelul mediu/ indicele general al distanței sociale este 2.1), ceea ce semnifică faptul că cetățenii Republicii Moldova nu ar fi dispuși să construiască nici un tip de relații sociale (nu se acceptă ca membru de familie, prieten, vecin și coleg de muncă cu excepția faptului că i-ar accepta în calitate de cetățeni ai țării). Cu toate acestea, în cazul persoanele LGBTQI, valoarea indicelui distanței sociale a scăzut de la 5,6 în 2020 la 3,8 în 2024, ceea ce denotă un progres substanțial în reducerea prejudecăților față de acest grup. Astfel, dacă în anii precedenți persoanele LGBTQI nu erau acceptate nici în calitate de vizitatori ai țării (fiind social condamnați spre expulzare), atunci în 2024 populația tinde să accepte. Alte studii, de asemenea confirmă faptul că, persoanele din comunitatea LGBTQI+ sunt respinse de majoritatea populației[9].

În același timp, manifestările publice de afecțiune continuă să fie percepute negativ, iar un element constant al discursului public rămâne confuzia între homosexualitate și pedofilie, stereotip care alimentează stigmatizarea.

Climatul general din Republica Moldova este marcat de prezența discursului instigator la ură. În special, acest discurs este prezent în perioada electorală din ultimii ani (Alegerile prezidențiale 2024, Referendumul republican constituțional 2025, Alegerile parlamentare 2025). Promo-LEX[10] a identificat faptul că, discursurile de ură ale candidaților sau reprezentanților acestora au luat, de cele mai multe ori, forma sexismului, homofobiei, xenofobiei sau a discursurilor care au alimentat frici sociale prin promovarea prejudecăților și stereotipurilor inclusiv în raport cu persoanele LGBTQI. ECRI a menționat că lipsa unor reacții ferme din

6 Din răspunsul Procuraturii Generale din august 2025, la solicitarea OAP.

7 https://gdm.md/wp-content/uploads/2025/01/Raport-GENDERDOC-M-2024_romana.pdf ; https://gdm.md/wp-content/uploads/2026/02/Raport-GENDERDOC-M-2025_romana.pdf

8 https://progen.md/wp-content/uploads/2025/01/CPD_Distanta-sociala_2024.pdf

9 Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate | United Nations Development Programme.

10 În perioada 20 august – 20 noiembrie 2024, Promo-LEX a identificat 328 de cazuri de discurs de ură, instigare la discriminare și alte forme de intoleranță. Dintre acestea, 244 de cazuri s-au manifestat în context electoral: 161 de cazuri în contextul alegerilor prezidențiale, iar 48 de cazuri în contextul referendumului republican constituțional. https://promolex.md/wp-content/uploads/2025/02/raport-final-apr-si-rc-2024_19.02.2025.pdf

partea autorităților contribuie la normalizarea acestui tip de discurs și a recomandat amendarea legislației penale pentru a recunoaște explicit statutul de persoană LGBTQI ca circumstanță agravantă în infracțiunile motivate de ură. Discursul de ură în perioadele electorale, în continuare este îndreptat, mai des, împotriva politicienilor, membrilor și susținătorilor partidelor politice, persoanelor LGBTQI și femeilor (top 4). Astfel de mesaje, venite din partea liderilor politici și religioși, legitimează intoleranța și reduc disponibilitatea instituțiilor de a implementa măsuri de protecție. Documentările realizate de GENDERDOC-M confirmă această tendință, raportând cazuri de incitare la ură în mediul online, declarații homofobe din partea unor actori publici și atacuri verbale asupra activiștilor. Raportul GENDERDOC-M din 2024 subliniază că lipsa unor reacții ferme din partea autorităților contribuie la normalizarea acestui tip de discurs și la perpetuarea stigmatizării persoanelor LGBTQI. În plus, persoanele LGBTQI sunt frecvent instrumentalizate în discursul partidelor politice conservatoare și în războiul informațional promovat de Federația Rusă, fiind prezentate ca o amenințare la adresa „valorilor tradiționale" și utilizate pentru a mobiliza opoziția față de orientarea pro-europeană a Republicii Moldova, această situație poate fi identificată și în alte țări.

Totodată, în mai mulți ani la rând, **manifestațiile publice și marșurile PRIDE au fost organizate și s-au desfășurat, în general, pașnic și fără incidente majore**. Cu toate acestea, ediția din 2025 a avut loc într-un context electoral tensionat și a fost marcată de mai multe provocări și contra-manifestări, ceea ce a sporit gradul de vulnerabilitate al participanților. Potrivit constatărilor prezentate de organizații precum GENDERDOC-M, Promo-LEX și CPR[11], evenimentul a evidențiat persistența discursului instigator la ură și a presiunilor asupra comunității LGBTQI, precum și aplicarea selectivă a normelor privind libertatea de întrunire, confirmând nevoia unui cadru mai coerent de protecție și prevenire a discriminării.

În ceea ce privește contravențiile și infracțiunile comise împotriva persoanelor LGBTQI, datele oficiale lipsesc, însă documentările realizate de GENDERDOC-M confirmă cazuri de violență fizică și verbală, precum și tratamente degradante. În practică, puține ajung să fie investigate sau sancționate, iar orientarea sexuală ori identitatea de gen a victimei rareori sunt recunoscute ca circumstanțe agravante, deși cadrul legal prevede această posibilitate. Absența înregistrării distincte a infracțiunilor motivate de prejudecată contribuie la subraportarea fenomenului și la menținerea unui climat de impunitate.

În raportul său din 2024 (ciclul VI de monitorizare), Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)[12] a formulat o serie de recomandări adresate Republicii Moldova, vizând consolidarea protecției împotriva discriminării și a discursului instigator la ură. ECRI subliniază importanța unei poziționări ferme a funcționarilor publici și a liderilor religioși împotriva mesajelor discriminatorii și recomandă adoptarea unor coduri de conduită în partidele politice și instituțiile publice, care să prevadă sancțiuni pentru incitarea la ură. Totodată, raportul insistă asupra necesității unor campanii publice de sensibilizare, a instruirii poliției și a organelor de urmărire penală pentru aplicarea corectă a dispozițiilor legale privind infracțiunile motivate de prejudecată și a unei mai bune coordonări între instituțiile responsabile. De asemenea, ECRI recomandă stabilirea unor mecanisme clare de cooperare cu platformele online pentru combaterea discursului de ură și asigurarea investigării și sancționării eficiente a infracțiunilor motivate de prejudecată. Implementarea acestor recomandări ar contribui la crearea unui cadru instituțional mai coerent și a unui climat social mai incluziv, inclusiv în mediul penitenciar.

În prezent **nu există strategii sau planuri instituționale specifice** care să vizeze integrarea sau abordarea nevoilor persoanelor LGBTQI în sistemul de justiție. Documentele de politici naționale sau planurile de acțiune adoptate la nivel mai larg includ, uneori, referințe generale la drepturile omului ori la prevenirea discriminării, dar nu tratează distinct această categorie. Lipsa unei abordări dedicate face ca problematica să rămână invizibilă, iar măsurile adoptate să nu răspundă particularităților reale ale persoanelor LGBTQI aflate în detenție sau care interacționează cu sistemul de justiție.

În același timp, **nu sunt prevăzute regulamente interne, instrucțiuni sau protocoale clare specifice privind modul de interacțiune a sistemului de justiție cu persoanele LGBTQI.** Deși există reguli generale aplicabile tuturor, acestea nu conțin prevederi care să ofere un cadru specific de protecție sau să recunoască riscurile suplimentare la care este expus acest grup. În lipsa unor ghiduri interne, aplicarea legii depinde

11 https://cpr.md/storage/uploads/2025/08/Raport-privind-desf%C4%83%C8%99urarea-Mar%C8%99ului-Moldova-Pride-2025-2.pdf

12 https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/republic-of-moldova

de interpretarea individuală a angajaților și nu există mecanisme clare care să asigure tratamentul egal sau protecția adecvată împotriva abuzurilor și a discriminării.

În privința **instruirilor, nici programele de formare inițială, nici cele de formare continuă nu includ în mod sistematic teme legate de orientare sexuală, identitate de gen sau protecția grupurilor LGBTQI**. Chiar dacă există sesiuni pe teme mai generale, precum drepturile omului, prevenirea torturii ori combaterea discriminării, lipsesc aspectele specifice referitoare la persoanele LGBTQI în sistemul de justiție sau detenție. Astfel, personalul din instituțiile vizate nu are acces la instruiri dedicate care să contribuie la o înțelegere adecvată a situației și la dezvoltarea unor practici sensibile la particularitățile acestui grup vulnerabil.

Totuși, pot fi remarcate și câteva **practici pozitive**. Un exemplu este oferirea de asistență juridică garantată de stat în baza principiului egalității, inclusiv prin parajuriști specializați din domeniul tuberculozei și infecției HIV, de serviciile cărora pot beneficia și persoanele din comunitatea LGBTQI.

GENDERDOC-M, în parteneriat cu Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP), implementează în cinci penitenciare din Moldova activități de prevenire a HIV/ITS finanțate din resursele Fondului Global. Programul include informare, educare, testare rapidă la HIV, sifilis și hepatite virale B și C, distribuție de prezervative și lubrifianți, precum și furnizarea de broșuri și informații despre sex protejat. În 2025 a fost lansata pilotarea de PrEP în rândul deținuților, cu instruirea personalului penitenciarului și a deținuților; la finalul anului 2025, 25 de deținuți au fost înrolați în program. Inițiativa reprezintă un model pilot în regiune, Moldova fiind campioana in acest sens, iar peste 894 de deținuți din cele cinci instituții au beneficiat de servicii de prevenire. Pentru anul 2026 se preconizează continuarea serviciilor, extinderea programului PrEP și introducerea acestuia si in alte instituții penitenciare.

De asemenea, a fost lansat un mecanism de acordare a consultațiilor juridice la distanță prin videoconferință pentru deținuți din mai multe penitenciare. Aceste inițiative, deși limitate, demonstrează posibilitatea de a dezvolta soluții inovatoare și adaptate, care să contribuie la reducerea barierelor de acces la servicii și la întărirea protecției juridice a persoanelor din comunitatea LGBTQI. În acest sens, la 18 decembrie 2024, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) și Administrația Națională a Penitenciarelor au semnat un acord de colaborare pentru acordarea asistenței juridice primare prin videoconferință. Acordul vizează penitenciarele nr. 4 Cricova, nr. 7 Rusca și nr. 9 Pruncul. Avocații publici din cadrul Oficiului teritorial Chișinău al CNAJGS acordă consultații la distanță, cu respectarea confidențialității. Persoanele LGBTQI pot accesa serviciile de asistență juridică primară în aceleași condiții ca toți deținuții fără a divulga apartenența la comunitatea LGBTQI.

Capitolul 3.

Rolul mecanismelor naționale de monitorizare a drepturilor omului

Oficiul Avocatului Poporului (OAP)[13] – Instituția Ombudsmanului, instituită în 1998, este unica instituție națională pentru drepturile omului din Republica Moldova, având mandat constituțional și legal de a proteja, promova și preveni încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale. În 2023, OAP a fost reacreditat cu statutul „A" de către Alianța Globală a Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului (GANHRI), confirmând conformitatea cu Principiile de la Paris. Pe lângă monitorizare, instituția investighează cazuri individuale, elaborează rapoarte anuale și tematice, înaintează propuneri de perfecționare a legislației și desfășoară activități de educație și promovare a drepturilor omului.

Conform Raportului anual 2024[14], instituția ombudsmanului a recepționat peste 1.000 de cereri, a desfășurat audiențe fizice pentru 2.329 de persoane și a audiat telefonic 1.227 de persoane. Totodată, a elaborat peste 80 de opinii la proiecte de acte normative, 37 de propuneri de modificare a cadrului normativ, a depus 2 sesizări și 4 opinii *amicus curiae* la Curtea Constituțională. În aceeași perioadă, au fost realizate 217 vizite în diverse instituții, inclusiv în locuri de detenție, fiind elaborate 46 de rapoarte tematice și speciale, precum și 235 de activități de informare și instruire, care au implicat circa 7.500 de persoane.

În domeniul detenției, OAP efectuează vizite de monitorizare în penitenciare și izolatoarele de poliție, documentând condițiile de detenție și respectarea drepturilor persoanelor private de libertate. În rapoartele sale, instituția a constatat situația precară a grupurilor vulnerabile, în special a persoanelor LGBTQI, care se confruntă cu riscuri sporite de discriminare, hărțuire și tratamente degradante.

Consiliul pentru Prevenirea Torturii (CpPT)[15] a fost instituit în 2016 și funcționează pe lângă Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de mecanism național pentru prevenirea torturii, în conformitate cu Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva Torturii (OPCAT). Rolul său principal este de a monitoriza toate locurile unde persoane pot fi private de libertate – penitenciare, izolatoarele de detenție ale poliției, instituții psihiatrice, centre pentru copii sau persoane cu dizabilități – cu scopul de a preveni tortura și alte forme de rele tratamente. CpPT realizează vizite de monitorizare, de cele mai multe ori inopinate, elaborează rapoarte de vizită și rapoarte tematice, formulează recomandări autorităților și emite opinii la proiecte de acte normative, contribuind astfel la consolidarea cadrului legal și la îmbunătățirea practicilor instituționale. Potrivit datelor din anul 2024, Consiliul a desfășurat 22 de vizite în diverse instituții privative de libertate și a elaborat 10 rapoarte de vizită, care au inclus 125 de recomandări adresate autorităților competente.

13 https://ombudsman.md/

14 https://ombudsman.md/post-document/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2024/

15 https://ombudsman.md/despre-noi/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/

Consiliul pentru Egalitate (CpE)[16], a fost instituit în 2013 prin Legea nr. 121 privind asigurarea egalității. Este o autoritate colegială independentă, cu mandat de a examina plângerile individuale privind faptele de discriminare, de a constata încălcările, de a emite recomandări și de a contribui la perfecționarea cadrului normativ. CpE are competența de a analiza cazuri pe criterii multiple – inclusiv orientarea sexuală și identitatea de gen – și de a formula decizii și opinii menite să prevină și să sancționeze discriminarea. Pe lângă examinarea plângerilor, Consiliul elaborează rapoarte anuale, participă la procesul legislativ prin avizarea proiectelor de acte normative și desfășoară campanii publice de sensibilizare. Experiența Consiliului arată că persoanele LGBTQI se numără printre cele mai frecvent vizate grupuri de discriminare în Republica Moldova. În rapoartele anuale, CpE a documentat numeroase cazuri de discriminare și discurs de ură împotriva acestora, reflectând și constatările studiilor sociologice recente (2023, 2024), care confirmă persistența nivelului ridicat de stigmatizare și respingere socială.

16 https://egalitate.md/

Capitolul 4.

Standarde și recomandări internaționale relevante protecției persoanelor LGBTQI în locurile de detenție

Standarde și recomandări ale instituțiilor Consiliului Europei

Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO)[17] stabilește standarde directe pentru protecția persoanelor LGBTQI aflate în detenție: articolul 2 (dreptul la viață) impune obligații pozitive de prevenire a sinuciderii și a violenței în rândul deținuților prin evaluări individualizate și măsuri proactive; Art. 3 (interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante) impune o protecție eficientă împotriva abuzurilor, evitarea izolării „pentru protecție" utilizate în mod arbitrar, percheziții și practici neumilitoare, precum și îngrijiri medicale echivalente, inclusiv accesul la tratament hormonal pentru persoanele trans; Art. 5 (libertate și securitate) impune legalitatea privării de libertate, informarea promptă și controlul judiciar efectiv; Art. 6 (proces echitabil) se referă la accesul efectiv la un avocat și la investigații imparțiale ale plângerilor privind maltratarea; Art. 8 (viața privată și de familie) protejează identitatea și demnitatea de gen – respectarea numelui/pronumelor, confidențialitatea datelor, a corespondenței și, după caz, a vizitelor[GC1] [SD2] și accesul la recunoașterea legală a genului fără cerințe abuzive; și Art. 14 (nediscriminare) interzice tratamentul diferențiat pe motive de orientare sexuală, identitate sau expresie de gen și poate impune măsuri de protecție specifice în cazurile de vulnerabilitate sporită.

Recomandarea CM/Rec(2010)5 a Comitetului de Miniștri[18] privind combaterea discriminării pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen este primul instrument european cuprinzător în acest domeniu.[19] Printre altele, Recomandarea [GC1] [SD2] solicită statelor să revizuiască practicile din poliție și penitenciare pentru a elimina prejudecățile anti-LGBTQI, să introducă programe de formare obligatorii pentru personalul din centrele de detenție și de aplicare a legii și să pună în aplicare politici clare de combatere a discriminării în penitenciare (de la alocarea celulelor până la accesul egal la muncă și programe). Recomandarea prevede proceduri disciplinare eficiente împotriva funcționarilor implicați în acte de hărțuire sau violență și a stat la baza reformelor legislative în mai multe state membre.

În 2023, Consiliul Europei a elaborat un nou document dedicat: Recomandarea generală de politică nr. 17 (2023) a **Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)** privind prevenirea și combaterea intoleranței și discriminării împotriva persoanelor LGBTQI.[20] Aceasta este prima recomandare a ECRI care se concentrează în mod specific asupra drepturilor persoanelor LGBTQI. **Recomandarea de politică generală**

17 https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron

18 https://www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5

19 https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805cf40a%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}

20 https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-17-on-preventing-and-combating/1680acb66f

nr. 17/2023[21] actualizează și extinde standardele din CM/Rec(2010)5, aliniindu-le la evoluțiile din ultimul deceniu. Printre noile elemente, **Recomandarea de politică generală a ECRI** abordează pentru prima dată protecția persoanelor intersexuale și recunoașterea conceptului de caracteristici sexuale ca motiv de discriminare. De asemenea, recomandă statelor măsuri pentru consolidarea încrederii între comunitatea LGBTQI și agențiile de aplicare a legii.

Raportul**Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei**[22] a atras atenția asupra homofobiei și transfobiei instituționale, inclusiv în cadrul sistemelor de detenție. Documente recente, precum Documentul tematic privind *drepturile omului și identitatea și expresia de gen (2024)* [23] subliniază faptul că statele membre trebuie să ia măsuri eficiente pentru a se asigura că nimeni nu este supus unei arestări sau detenții ilegale sau arbitrare pe baza orientării sexuale, a identității de gen sau a expresiei de gen reale sau percepute. În special, este esențial ca autoritățile să prevină aplicarea abuzivă a dispozițiilor legale vagi, cum ar fi cele referitoare la moralitatea publică, sănătatea publică sau vagabondajul, care ar putea duce la profilarea sau detenția arbitrară a persoanelor trans. Comisarul recomandă, de asemenea, formarea personalului polițienesc și penitenciar pentru a preveni tratamentul discriminatoriu, instituirea unor mecanisme independente și sigure de raportare a abuzurilor și adoptarea de măsuri de protecție adaptate nevoilor persoanelor LGBTQI aflate în custodia statului.

Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) [24], organismul care efectuează vizite în centrele de detenție din statele membre ale Consiliului Europei, a elaborat standarde specifice privind protecția persoanelor LGBTQI în penitenciare. În Raportul general al CPT pentru anul 2023, publicat în 2024, Comitetul acordă o atenție deosebită situației persoanelor transgender din penitenciare. [25] CPT subliniază că deținuții transgen se află adesea într-o situație de vulnerabilitate sporită, fiind expuși unui risc crescut de intimidare, hărțuire și abuz din partea altor deținuți sau chiar a personalului. Experiența CPT a arătat că, în practică, femeile transgen aflate în detenție sunt adesea plasate în secții pentru bărbați, uneori izolate „pentru propria lor protecție", ceea ce le expune la violență și tratamente umilitoare. Ca răspuns, CPT a formulat principiul conform căruia persoanele transgender ar trebui, în general, să fie cazate în secția corespunzătoare identității de gen cu care se identifică (nu neapărat în funcție de sexul atribuit la naștere, cu excepția situațiilor de risc individual bine justificate și revizuite periodic. CPT a solicitat, de asemenea, statelor să se asigure că deținuților transgen li se permite să poarte îmbrăcăminte adecvată genului lor și că li se asigură continuitatea tratamentului medical/hormonal necesar, la un standard echivalent cu cel din afara închisorii. În plus, CPT recomandă politici clare privind percheziționile corporale (de exemplu, posibilitatea de a alege genul personalului care efectuează percheziția, pentru a evita umilirea) și programe de formare a personalului

Regulele penitenciare europene (revizuite în 2020)[26] stabilesc un cadru fundamental pentru protecția drepturilor persoanelor private de libertate, care se aplică și persoanelor LGBTQI. Acesta consacră principiul respectării demnității umane și al nediscriminării (Regula 1), impunând statelor să prevină orice tratament diferențiat pe baza orientării sexuale sau a identității de gen. În același timp, acestea stipulează că repartizarea deținuților trebuie să țină seama de nevoile individuale și de siguranță (Regula 13), garantează accesul la servicii medicale echivalente, inclusiv la terapia hormonală (Regulile 18–19), și impun existența unor mecanisme eficiente de reclamație și formarea personalului (Regulile 54 și 72) pentru a preveni abuzurile și discriminarea.

Standardele Uniunii Europene (UE)

Deși Republica Moldova nu este (încă) stat membru al UE, standardele și politicile europene privind drepturile persoanelor LGBTQI constituie un punct de referință important, în special în contextul viitoarelor negocieri de aderare. **Orientările UE privind promovarea și protecția drepturilor persoanelor LGBTQI (2013)** [27]

21 https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.-17
22 https://rm.coe.int/issue-paper-on-human-rights-and-gender-identity-and-expression-by-dunj/1680aed541
23 https://rm.coe.int/one-pager-on-the-issue-paper-on-human-rights-and-gender-identity-and-e/488025eac2
24 https://www.coe.int/en/web/cpt
25 https://rm.coe.int/1680af7216
26 https://search.coe.int/cm?i=09000016809ee581
27 https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11492-2013-INIT/ro/pdf

reafirmă principiul egalității și solicită combaterea violenței în centrele de detenție prin investigarea promptă a abuzurilor și formarea personalului pentru a trata deținuții vulnerabili fără prejudecăți.

La nivel intern, **Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE (FRA)** a arătat, prin sondaje realizate în 2012[28], 2019[29] și 2024[30] că persoanele LGBTQI raportează rar abuzurile din cauza lipsei de încredere în autorități. În detenție, această reticență poate fi amplificată de teama de represalii. FRA a evidențiat dificultăți majore pentru persoanele trans și intersex, inclusiv lipsa recunoașterii identității de gen în documente și plasarea în secții inadecvate[31].

Un alt document important la nivelul UE este **Strategia UE pentru egalitatea persoanelor LGBTIQ 2020-2025[32]**, care propune măsuri precum schimbul de bune practici, proiecte-pilot pentru formarea personalului penitenciar și colectarea de date privind violența homofobă și transfobă în penitenciare, în vederea sporirii protecției și incluziunii.

Standardele și sistemul ONU de protecție

La baza protecției drepturilor persoanelor LGBTQI stă **Declarația Universală a Drepturilor Omului** (1948), care garantează egalitatea în demnitate și drepturi, iar principiul nediscriminării, deși nu menționează explicit SOGI, se aplică oricărui grup vulnerabil sau marginalizat. Acest principiu este reflectat în Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice (ICCPR) și Convenția împotriva Torturii (CAT), care obligă statele, inclusiv Republica Moldova, să asigure tratament uman în detenție fără discriminare. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a interpretat că termenul „orice alt statut" din clauzele anti-discriminare include și orientarea sexuală și identitatea de gen. De asemenea, Comitetul împotriva Torturii a subliniat obligația statelor de a preveni tortura și relele tratamente față de toți deținuții, luând în considerare vulnerabilitățile specifice ale grupurilor minoritare.[33]

Pentru monitorizarea locurilor de detenție, Protocolul Opțional la CAT (OP CAT) a instituit **Subcomitetul pentru Prevenirea Torturii (UN SPT)**, care vizitează penitenciare și izolatoare, emite recomandări și colaborează cu mecanismele naționale. UN SPT și mecanismele naționale de prevenire a torturii au atras atenția că persoanele LGBTQI reprezintă un grup vulnerabil ce necesită protecție suplimentară în detenție. În raportul său anual din 2016[34], SPT a evidențiat *„situația de abandon complet a femeilor și bărbaților transgen în detenție"*, subliniind cu îngrijorare consecințele grave ale plasării femeilor transgen în închisori exclusiv pentru bărbați, unde sunt expuse unui risc crescut de violență fizică, inclusiv violență sexuală Subcomitetul a subliniat că, în cazul persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersex private de libertate în orice loc de detenție, statele au obligația de a recunoaște riscurile specifice cu care se confruntă acești indivizi, de a identifica persoanele aflate în situații vulnerabile și de a le proteja. În mod special, Subcomitetul a accentuat că „deciziile privind plasarea persoanelor transgen trebuie luate de la caz la caz, ținând cont cu seriozitate de opiniile acestora referitoare la siguranța lor și, în măsura posibilului, cu consimțământul lor informat". SPT recomandă suplimentar ca evaluarea inițială să includă indicatori de bias și un screening medical care să asigure „echivalența îngrijirii" cu comunitatea, precum și garanții de confidențialitate (fără prezența nejustificată a personalului de pază la consultații), elemente critice pentru persoanele transgen și intersex.

Procedurile speciale ONU consolidează aceste standarde. **Raportorul Special ONU pentru Tortură[35]** a constatat că mediul carceral este puternic ierarhizat, iar persoanele LGBT, aflate la nivelul inferior al ierarhiei

28 https://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results

29 https://fra.europa.eu/en/publication/2020/long-way-go-lgbti-equality-technical-report

30 https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges

31 https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results

32 https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combatting-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en

33 https://docs.un.org/en/A/HRC/29/23

34 https://docs.un.org/en/CAT/C/57/4

35 https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-torture

infracționale, suferă „dublă sau triplă discriminare", fiind mai expuse la abuzuri fizice și psihice[36]. Aceste constatări scot în evidență riscul sporit de abuz fizic și emoțional asupra persoanelor LGBTQI aflate în custodie. În acest sens, Raportorul recomandă evitarea „izolării de protecție" pe termen lung și înlocuirea ei cu opțiuni de cazare sigură care nu exclud accesul la activități, educație și programe de reabilitare.

Expertul Independent ONU pentru orientare sexuală și identitate de gen[37], creat în 2016, a documentat acte de violență și discriminare în detenție și a formulat recomandări statelor precum: dezincriminarea completă a relațiilor între persoane de același sex, recunoașterea legală a identității de gen fără cerințe abuzive și accesul egal la tratamente medicale, inclusiv terapie hormonală și îngrijiri pentru HIV/SIDA[38]. Recomandările includ și introducerea în regulamentele penitenciare a opțiunii ca persoana transgen să își exprime preferința privind genul personalului care efectuează percheziționile, cu consemnare în fișa de admitere.

Un punct de referință îl constituie **Regulile minime standard ale ONU pentru tratamentul deținuților (Regulile Mandela, 2015)[39]**, care, deși nu menționează expres persoanele LGBTQI, stabilesc principii aplicabile prin analogie situației lor. Regula 2 impune nediscriminarea în detenție, cerând ca toți deținuții să fie tratați fără distincții de rasă, sex, limbă, religie sau „orice alt statut", ceea ce include și orientarea sexuală sau identitatea de gen. Regula 7 subliniază obligația de a ține evidențe detaliate despre identitatea fiecărui deținut, ceea ce, prin extensie, presupune și respectarea identității de gen declarate. Regula 11 stabilește că separarea deținuților trebuie să țină cont de sexul lor, dar actuala interpretare recomandă ca deciziile privind plasarea persoanelor transgen sau intersex să fie luate caz cu caz, pentru a le proteja securitatea și demnitatea. Astfel, deși Regulile Mandela nu fac referire explicită la persoanele LGBTQI, principiile lor privindegalitatea, nediscriminarea, protecțiasănătății și demnității umane creează un cadru solid pentru a garanta că niciun deținut nu este expus la violență, umilințe sau privare de tratamente din cauza identitățiide gen sau a orientării sale sexuale.. Complementar, **Regulile de la Bangkok (2010)[40]** subliniază importanța unui tratament uman și adaptat nevoilor specifice ale femeilor aflate în detenție, în realitățile actuale inclusiv pentru cele transgen, insistând pe măsuri de protecție împotriva violenței și pe accesul la servicii medicale adecvate.

Principiile de la Yogyakarta (2006)[41] sunt un set de standarde elaborate de experți în drept internațional pentru a clarifica modul în care drepturile omului se aplică în contextul orientării sexuale și identității de gen. Printre cele 29 de principii, cel mai relevant pentru detenție este Principiul 9 – Dreptul la un tratament uman –, care impune statelor să prevină expunerea deținuților LGBTQI la violență prin repartizare adecvată, să asigure acces la servicii medicale adaptate (inclusiv tratamente hormonale și terapie HIV/SIDA), să consulte persoanele vizate în deciziile privind plasarea lor și să prevină izolarea excesivă sub pretext de protecție. Acesta prevede, de asemenea, acordarea egală a vizitelor conjugale, monitorizarea independentă a locurilor de detenție, implicarea ONG-urilor specializate și instruirea personalului penitenciar și polițienesc în domeniul egalității și nediscriminării, aplicând obligațiile deja existente din tratate precum ICCPR și CAT situațiilor specifice pentru persoanele din comunitatea LGBTQI. Principiul 3 (recunoașterea în fața legii) și Principiul 18 (sănătatea) întăresc obligația de a respecta identitatea de gen auto-declarată în documentația de detenție și de a asigura servicii de sănătate afirmative.

Adițional, Principiile din 2006 au fost completate în 2017 prin ***Yogyakarta Principles +10 (YP +10)[42]***, care dezvoltă unele principii existente, dar și introduce opt principii noi (30–37) privind expresia de gen și caracteristicile sexuale, precum protecția statului, recunoașterea juridică a identității de gen fără cerințe abuzive, integritatea corporală și mentală, libertatea de la incriminare pe criterii SOGIESC și acces egal la servicii de igienă. În domeniul detenției, **YP+10** clarifică Principiile 9 și 10, recomandând măsuri alternative la privarea de libertate atunci când siguranța și bunăstarea persoanei LGBTQI nu pot fi garantate.

---

36 https://docs.un.org/en/A/HRC/31/57

37 https://www.ohchr.org/en/special-procedures/ie-sexual-orientation-and-gender-identity

38 https://docs.un.org/en/A/73/152

39 https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf,Vezi și în Limba română https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf

40 https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

41 https://www.refworld.org/legal/resolution/icjurists/2007/en/58135. Aici și în Limba română https://www.iglhrc.org/sites/default/files/264-1.pdf

42 https://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

Studii, ghiduri și recomandări ale organizațiilor internaționale relevante

Agenția ONU pentru HIV/SIDA (UNAIDS) în Raportul din 2024 – *"HIV and transgen people – Thematic briefing note"* subliniază că persoanele LGBTQI, în special cele transgen, sunt suprareprezentate în locuri de detenție ca urmare a criminalizării, stigmatizării și discriminării. În penitenciare, acestea se confruntă cu un risc semnificativ crescut de infectare cu HIV, violență sexuală și lipsă de acces la servicii medicale adecvate. Prevalența HIV în rândul persoanelor private de libertate este de aproximativ două ori mai mare decât în populația generală adultă, iar accesul la tratament antiretroviral rămâne inegal, multe țări raportând acoperiri sub nivelul necesar. Raportul evidențiază lipsa serviciilor adaptate nevoilor persoanelor transgen și a măsurilor de protecție împotriva abuzurilor, precum și necesitatea continuității îngrijirilor după eliberare. În plus, implicarea comunităților, inclusiv a foștilor deținuți LGBTQI, este prezentată ca esențială pentru dezvoltarea de programe eficiente, bazate pe drepturile omului și pe reducerea riscurilor.[43]

UNAIDS, 2024 a emis o serie de documente axate pe drepturile omului și HIV. Persoanele LGBTQI, în special transgen și de gen divers, sunt expuse unui risc crescut de infectare cu HIV, violență sexuală și abuzuri în locurile de detenție din cauza criminalizării identității de gen și a discriminării structurale. Femeile lesbiene și bisexuale sau persoanele gay în detenție pot fi, de asemenea, vulnerabile la abuzuri fizice și la lipsa accesului la servicii de sănătate adecvate. Persoanele non-binare și intersex întâmpină dificultăți suplimentare, inclusiv segregare arbitrară și lipsa recunoașterii nevoilor lor medicale specifice. Intervențiile eficiente necesită politici bazate pe drepturile omului, acces egal la tratament și implicarea persoanelor din comunitatea LGBTQI+ în dezvoltarea programelor de prevenție și îngrijire.[44]

Un alt document al UNAIDS privind tinerii transgen (**HIV and young transgen people**, 2015) evidențiază interacțiunea dintre stigmatizare, discriminare structurală și excludere socială, care amplifică vulnerabilitatea acestui grup la infectarea cu HIV și alte riscuri pentru sănătate. Criminalizarea expresiei de gen, abuzurile din partea poliției și lipsa cadrului legal protector conduc la contacte frecvente cu sistemul de justiție penală, unde riscul de victimizare și violență este accentuat. Deși raportul nu tratează explicit mediul de detenție, concluziile sale pot fi extrapolate: persoanele transgen, în special cele tinere, sunt deosebit de expuse la încălcări ale drepturilor în locurile de privare de libertate, inclusiv prin violență sexuală, lipsa accesului la servicii de sănătate adaptate și tratament HIV, precum și prin segregare arbitrară. Aceste vulnerabilități indică necesitatea unor politici penitenciare bazate pe drepturile omului, care să asigure protecția și accesul egal la servicii medicale și psihosociale pentru persoanele LGBTQI în detenție.[45]

Agenția ONU pentru Droguri și Criminalitate (UNODC), Organizația Mondială a Sănătății (OMS) la fel au emis în 2022 o notă de poziție " **Technical brief: transgen people and HIV in prisons and other closed settings**". Persoanele transgen aflate în închisori și alte locuri de detenție sunt expuse unui risc ridicat de infectare cu HIV, violență sexuală și lipsă de acces la servicii de sănătate adecvate. UNODC subliniază că aceste vulnerabilități sunt generate de discriminare, stigmatizare și practici de detenție care ignoră identitatea de gen. Se recomandă adoptarea unor intervenții bazate pe drepturile omului, inclusiv acces egal la tratament, măsuri de prevenție și protecție împotriva violenței, precum și instruirea personalului din penitenciare.[46]

OSCE, prin Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (**ODIHR**), a dezvoltat standarde și instrumente pentru prevenirea și combaterea violenței bazate pe gen în locurile de detenție, incluzând recomandări specifice pentru protecția persoanelor LGBTQI. Un document de referință esențial este ghidul *Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty*[47] din 2019, care abordează în mod cuprinzător riscurile cu care se confruntă persoanele private de libertate și oferă orientări practice pentru autorități și mecanismele de monitorizare. În aceeași linie, Ghidul rapid ODIHR 2024[48] recunoaște riscul ridicat de hărțuire și violență asupra persoanelor LGBTQI și recomandă măsuri precum

43 https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/2024-unaids-global-aids-update-transgen-people_en.pdf

44 https://www.unaids.org/en/resources/documents/2024/04-hiv-human-rights-factsheet-transgen-gender-diverse

45 https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/2015_young_transgen_en.pdf

46 https://www.unodc.org/documents/hiv-aids/publications/Prisons_and_other_closed_settings/22-03088_Transgen_HIV_E_ebook.pdf

47 https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/427448.pdf

48 https://www.osce.org/odihr/575491

posibilitatea de a alege genul personalului care efectuează percheziții, repartizarea atentă a persoanelor transgen și intersex în celule și implementarea de mecanisme eficiente de protecție.

Asociația pentru Prevenirea Torturii (APT)[49] promovează principiul că orientarea sexuală și identitatea de gen nu trebuie să fie motiv de detenție și avertizează asupra riscului de arestări abuzive și violență sexuală în custodia poliției. Organizația solicită adaptarea tratamentului persoanelor transgen și intersex în detenție, incluzând folosirea numelui și pronumelor corecte, acces la îmbrăcăminte adecvată genului, continuitatea tratamentelor hormonale și decizii individualizate privind plasarea în secții, pentru minimizarea riscului de abuz.

Penal Reform International (PRI), în colaborare cu APT a lansat în 2015 ediția a 2-a a ghidul *LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring*[50], destinat monitorizării preventive a situației persoanelor LGBTQI private de libertate. Documentul subliniază că izolarea ca măsură de protecție nu este o soluție adecvată, deoarece poate echivala cu o dublă pedeapsă, limitând accesul la programe de reabilitare și afectând sănătatea mentală. Ghidul recomandă politici preventive: selecție atentă a colegilor de celulă, toleranță zero față de agresiuni motivate de ură, posibilitatea transferului într-o altă unitate sau secție dacă siguranța este compromisă, precum și instruirea personalului. În 2024, PRI a publicat și analiza *Placement of Trans and Non-Binary People in Places of Detention*[51], care oferă orientări detaliate privind criteriile de plasare a persoanelor transgen și non-binare. Documentul recomandă evaluarea individuală a fiecărei situații, luând în considerare siguranța, nevoile medicale, preferințele exprimate și dreptul la autodeterminare al persoanei. Sunt respinse practicile de repartizare automată exclusiv pe baza sexului atribuit la naștere, deoarece acestea pot expune deținuții trans și non-binari la riscuri ridicate de violență, hărțuire și tratamente degradante. PRI subliniază, de asemenea, importanța asigurării accesului la tratamente hormonale.

Recomandări specifice Republicii Moldova

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a formulat recomandări specifice pentru Republica Moldova privind protecția persoanelor LGBTQI.[52] Rapoartele ECRI evidențiază persistența atitudinilor discriminatorii împotriva persoanelor LGBTQI în societate, care se reflectă și în sistemul penitenciar. Comisia a identificat lipsa unor politici specifice pentru protecția persoanelor LGBTQI deținute ca fiind una dintre principalele deficiențe ale sistemului penitenciar moldovenesc. Rapoartele subliniază necesitatea adoptării unor măsuri concrete pentru combaterea homofobiei și transfobiei în rândul personalului penitenciar și al celorlalți deținuți. ECRI a recomandat autorităților RM să dezvolte și să implementeze politici specifice pentru protecția persoanelor LGBTQI în locurile de detenție, inclusiv protocoale pentru plasarea în siguranță a acestor persoane și programe de formare pentru personalul penitenciar. Rapoartele evidențiază importanța colectării de date statistice despre incidentele discriminatorii și violența împotriva persoanelor LGBTQI deținute, precum și necesitatea implementării unor mecanisme eficiente de monitorizare și evaluare.

Comitetul pentru Prevenirea Torturii al Consiliului Europei (CPT) a efectuat mai multe vizite în Republica Moldova, documentând situația persoanelor din grupurile vulnerabile în locurile de detenție. În urma vizitei sale în Republica Moldova în 2022, CPT a formulat o recomandare specifică: *„autoritățile moldovene ar trebui să pună în aplicare o strategie holistică clară, cu termene de implementare, care să includă, în special, măsuri menite să asigure sprijinul deplin al conducerii pentru persoanele care sunt expuse unui risc deosebit de abuz din partea altor persoane aflate în detenție (inclusiv persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni sexuale, persoanele din comunitatea LGBTQI, persoanele cu probleme de sănătate mintală sau cu probleme de toxicomanie) și persoanelor care nu doresc (sau nu mai doresc) să fie implicate în ierarhia informală a deținuților, inclusiv, la cerere, cazarea în unități de detenție separate (amenajate în acest scop), asigurarea condițiilor materiale și a regimului adecvat, precum și supravegherea necesară de către personal. Aceste persoane au fost respinse de alte persoane aflate în detenție din diverse motive, cum ar fi faptul că sunt acuzate sau condamnate pentru infracțiuni*

49 https://www.apt.ch/knowledge-hub/dfd/lgbti-persons

50 https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf

51 https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2024/07/PRI_-Placement-of-trans-and-non-binary-people.pdf

52 RAPORTUL ECRI PRIVIND REPUBLICA MOLDOVA (al șaselea ciclu de monitorizare), 2024 https://rm.coe.int/sixth-report-on-the-republic-of-moldova-translation-in-romanian-/1680b20f53

sexuale, din cauza orientării lor sexuale, pentru că au fost victime ale abuzului sexual, pentru că au consumat droguri sau pentru că suferă de tulburări psihice; această categorie de deținuți includea și persoanele care au refuzat sau nu au putut să contribuie la fondul colectiv ilegal administrat de conducătorii informali ai închisorii."[53]

Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor, reamintind recomandarea sa generală nr. 33 (2015) privind accesul femeilor la justiție, sugerează/propune ca *Statul-parte să crească gradul de conștientizare în rândul femeilor,* ***inclusiv al femeilor lesbiene, bisexuale și transgen****, cu privire la drepturile lor și la căile de atac disponibile pentru a revendica aceste drepturi; Să continue eforturile de revizuire a programelor școlare și a manualelor pentru a elimina orice stereotipuri de gen discriminatorii și să ofere programe de consolidare a capacităților pentru profesori, pentru a se asigura că aceștia nu perpetuează și nu tolerează astfel de stereotipuri; Să armonizeze definiția hărțuirii sexuale din legislația națională cu standardele internaționale aplicabile în domeniul drepturilor omului, inclusiv Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) și Convenția nr. 190 din 2019 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind eliminarea violenței și hărțuirii la locul de muncă.*[54]

Fostul aportor special privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst[55] menționează că guvernul Republicii Moldova trebuie să intensifice măsurile pentru a proteja eficient drepturile persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersex și ale apărătorilor acestora, în special prin asigurarea unei anchete eficiente a infracțiunilor motivate de ură și a discursului instigator la ură, accesul la un proces echitabil și căi de atac, precum și prin luarea de măsuri pentru a preveni discriminarea pe motive de orientare sexuală și identitate de gen.

Luând act de eforturile Statului parte în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, Comitetul pentru drepturilor copilului recomandă ca Statul parte să își intensifice eforturile pentru a asigura eliminarea efectivă a tuturor formelor de discriminare împotriva copiilor cu dizabilități, a copiilor aparținând minorităților etnice, în special a copiilor romi, ***a copiilor aparținând comunității LGBTQI*** **și a** ***altor grupuri de copii aflați în situații vulnerabile,*** inclusiv a copiilor care trăiesc în sărăcie, a copiilor ai căror părinți au emigrat în străinătate și a copiilor străzii. Aceste măsuri ar trebui să includă, printre altele, modificări ale legislației relevante, instruirea continuă a poliției cu privire la sensibilitatea și receptivitatea față de minorități, precum și campanii de conștientizare și educare, în special la nivel comunitar și în școli.[56]

Profiluri de vulnerabilitate în rândul persoanelor LGBTQI în contextul detenției:

Deși termenul „LGBTQI" este utilizat ca umbrelă, persoanele incluse în această categorie nu formează un grup omogen. Riscurile, nevoile și experiențele lor în contact cu poliția, sistemul penitenciar și probațiunea diferă semnificativ în funcție de identitatea de gen, orientarea sexuală și alte caracteristici personale sau sociale.

Persoane transgen (în special femei trans. Persoanele transgen, în special femeile trans plasate în instituții pentru bărbați, se confruntă cu unele dintre cele mai ridicate riscuri de violență și tratamente degradante în detenție.

- Sunt expuse unui risc crescut de violență sexuală, constrângere și exploatare, în special acolo unde sunt percepute ca aparținând celei mai vulnerabile poziții din ierarhiile informale.
- Sunt frecvent supuse percheziților corporale umilitoare sau invazive, realizate de personal de un gen care nu corespunde identității lor de gen, ceea ce poate constitui tratament degradant.
- Se confruntă cu întreruperea sau negarea tratamentelor hormonale și a altor forme de îngrijire afirmativă de gen, cu impact sever asupra sănătății fizice și psihice.

---

53 Report to the Moldovan Government on the ad hoc visit to the Republic of Moldova carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 13 December 2022, https://rm.coe.int/1680ac59d8

54 https://gov.md/sites/default/files/users-media/media-16/media17/transparenta%20decizionala/consiliul%20pentru%20coordonarea%20dezv%20durabile/recomandari/cedaw_c_mda_co_6_41726_e_ro.pdf

55 Raportorul special privind situația apărătorilor drepturilor omului în RM, 2018 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Defenders/EndofmissionMoldova_June2018RO.docx

56 Convention on the Rights of the Child, Fourth and fifth periodic reports of States parties due in 2015 Republic of Moldova https://docs.un.org/en/CRC/C/MDA/4-5

- Sunt plasate disproporționat în izolare „de protecție", adesea pe durate îndelungate, cu acces limitat la activități și contact social, ceea ce amplifică riscurile de depresie, auto-vătămare și suicid.

Aceste riscuri necesită garanții procedurale specifice: decizii individuale de plasare, respectarea identității de gen auto-declarate, continuitatea îngrijirii medicale și limite stricte pentru utilizarea izolării.

Persoane non-binare . Persoane a căror identitate de gen nu se încadrează exclusiv în categoriile „bărbat" sau „femeie" — se pot confrunta cu dificultăți specifice în locurile de detenție care funcționează strict în cadrul unui sistem binar de gen**.**

- Procedurile instituționale impun adesea ca persoanele să fie înregistrate fie ca bărbați, fie ca femei, ceea ce poate duce la situații în care persoanele non-binare sunt obligate să aleagă sau li se atribuie o categorie binară care nu corespunde identității lor de gen. Fiind obligate să aleagă sau fiindu-le impusă încadrarea într-una din cele două opțiuni binare, ce poate duce la plasarea într-un mediu care nu corespunde identității lor de gen sau caracteristicilor corporale.
- Documentația internă, formularele și registrele nu oferă adesea alte opțiuni în afara binarului bărbat/femeie, limitând astfel capacitatea autorităților de a identifica nevoile specifice de protecție.Deciziile privind plasarea și procedurile de percheziție corporală se pot baza exclusiv pe indicatorii legali de sex, în loc să țină seama de identitatea de gen a persoanei, ceea ce poate expune deținuții non-binari la disconfort, umilință sau riscuri sporite de siguranță.

Non-binary persons— În astfel de contexte, riscurile apar nu numai din absența unor garanții personalizate, ci și din structura binară rigidă a procedurilor instituționale, care poate duce la plasamente necorespunzătoare, lipsă de intimitate și bariere în calea asigurării unui tratament sigur și demn.

- **Persoanele intersex** - persoanele născute cu variații ale caracteristicilor sexuale care nu se încadrează în noțiunile binare tipice privind corpul masculin sau feminin pot întâmpina dificultăți specifice în centrele de detenție, în special în cazul în care sistemele instituționale pornesc de la premisa existenței unor caracteristici biologice masculine sau feminine uniforme. Deși majoritatea persoanelor intersexuale se identifică fie ca bărbați, fie ca femei, personalul din locurilee de detenție poate să nu fie conștient de variațiile caracteristicilor sexuale și de posibilele implicații ale acestora. Persoanele intersex pot fi supuse unor percheziții sau examinări intruzive sau inadecvate din cauza lipsei de înțelegere din partea personalului.
- Este posibil ca procedurile instituționale să nu țină seama în mod corespunzător de variațiile caracteristicilor sexuale atunci când se stabilește plasarea sau se asigură respectarea intimității.
- Unele persoane intersex pot avea nevoi specifice de îngrijire medicală, inclusiv cele legate de afecțiuni hormonale sau de intervenții medicale anterioare, care s-ar putea să nu fie recunoscute în mod adecvat în locurile de detenție.

În aceste situații, riscurile decurg în primul rând din lipsa de conștientizare și de proceduri adecvate privind variațiile caracteristicilor sexuale, ceea ce poate afecta viața privată, demnitatea și accesul la îngrijiri medicale adecvate.

Lesbiene și femei bisexuale în detenție. Lesbienele și femeile bisexuale aflate în detenție se confruntă cu riscuri distincte de cele ale bărbaților gay sau ale persoanelor trans.

- Sunt expuse unui risc sporit de violență sexuală, inclusiv așa-numita violență „corectivă", justificată informal de stereotipuri despre rolurile de gen și sexualitate.
- Pot fi implicate în relații sexuale coercitive sau de dependență, camuflate sub forma unor „relații consensuale" în interiorul ierarhiilor formale și informale din penitenciarele de femei.
- Abuzurile motivare de orientarea sexuală pot fi clasificate greșit ca simple „conflicte" sau „probleme de disciplină", ceea ce le scoate din sfera protecției anti-discriminare și a prevenției violenței sexuale.

- Experiențele de victimizare anterioară (inclusiv violență domestică și de gen) se combină cu stigmatizarea orientării sexuale, și pot genera forme de discriminare multiplă.

Aceste dinamici reclamă măsuri specifice de prevenire și răspuns la violența sexuală în penitenciarele de femei, precum și mecanisme de raportare care recunosc explicit componentele SOGIESC ale abuzului.

Bărbați gay și bisexuali în detenție. Bărbații gay și bisexuali sunt adesea confundați cu categoria informală „umiliți/cocoși/opușcenîi" din subcultura penitenciară, chiar și atunci când nu au statutul impus de această ierarhie.

- Această confuzie îi poate plasa automat pe cea mai inferioară și exploatată treaptă a ierarhiei informale, cu risc crescut de violență, abuz sexual, extorcare și muncă forțată ce pot duce la probleme de sănătate mintală (depresie, anxietate, inclusiv traumă complexă).
- Outing-ul neconsensual – de către personal sau alți deținuți – amplifică riscul de victimizare și izolare socială.
- Teama de stigmatizare și represalii descurajează raportarea incidentelor, ceea ce conduce la sub-raportarea violenței homofobe și la lipsa de măsuri de protecție adecvate.
- Pentru unii bărbați gay sau bisexuali, eticheta informală din subcultură poate avea consecințe pe termen lung asupra statutului lor în detenție și după liberare.

Prevenirea acestor riscuri depinde de capacitatea personalului de a diferenția identitatea LGBTQI de categoriile subculturii criminale și de a interveni proactiv împotriva violenței și exploatării.

Pornind de la aceste profiluri de vulnerabilitate, capitolele 9 și 10 analizează în detaliu modul în care riscurile identificate se materializează concret în custodia poliției și în sistemul penitenciar și în ce măsură instituțiile existente reușesc – sau eșuează – să le prevină și să le gestioneze.

Capitolul 5.

Jurisprudența internațională

CtEDO a examinat în mai multe rânduri situația persoanelor LGBTQI aflate în detenție, subliniind obligația statelor de a le respecta demnitatea, identitatea de gen și sănătatea. În jurisprudența sa, CtEDO a confirmat că identitatea de gen ține de viața privată protejată de Articolul 8 din Convenție și că persoanele LGBTQI beneficiază de protecție împotriva discriminării în temeiul Convenției. Atât dreptul la viață privată (Art. 8), cât și interzicerea tratamentelor inumane sau degradante (Art. 3) au fost invocate în cauzele privind condițiile de detenție ale persoanelor transgen, adițional la încălcarea Articolului 14[57].

În cauza ***X c. Turcia***[58] (Cererea nr. 24626/09, 2013), reclamantul, un bărbat homosexual aflat în detenție, a fost plasat de autorități într-o celulă izolată sub pretextul protejării sale împotriva hărțuirii și violenței din partea altor deținuți. În realitate, această măsură a echivalat cu o izolare prelungită, în condiții insalubre și degradante: o celulă de aproximativ 7 m^2, lumină insuficientă, prezența rozătoarelor, lipsa totală a activităților recreative și a contactului uman timp de peste opt luni și jumătate. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că autoritățile nu au justificat în mod adecvat recurgerea la o astfel de măsură extremă și că izolarea aplicată a depășit ceea ce era necesar pentru protecția reclamantului, transformându-se într-un tratament inuman și degradant contrar Articolului 3 din Convenție. Mai mult, Curtea a subliniat că această măsură a fost determinată în esență de orientarea sexuală a reclamantului, ceea ce a constituit o discriminare interzisă de Articolul 14, în combinație cu Articolul 3. Hotărârea marchează un precedent important, recunoscând explicit că plasarea în condiții de detenție discriminatorii pe criterii de orientare sexuală poate încălca simultan interdicția tratamentelor degradante și interdicția discriminării.

Un caz relevant este ***G.G. c. Turcia*** (D.Ç. contre la Turquie)[59] (Cererea nr. 10684/13, 2017), în care o femeie transgen deținută a contestat refuzul autorităților de a-i recunoaște juridic identitatea de gen, acestea condiționând recunoașterea de efectuarea unei intervenții chirurgicale ireversibile. Mai mult, pe durata detenției reclamantei, tratamentul ei hormonal a fost întrerupt. CtEDO a constatat încălcarea Articolului 8 (dreptul la viață privată), considerând că dreptul la autodeterminare, la identitate de gen și la tratament medical adecvat nu poate fi condiționat de proceduri medicale invazive sau de sterilizare forțată. Curtea a evidențiat importanța respectării autonomiei personale și a integrității fizice a persoanei transgen, statuând că impunerea unor condiții medicale ireversibile pentru recunoașterea identității de gen încalcă Convenția. Curtea a mai subliniat că, statele trebuie să asigure tratament medical adecvat persoanelor transgen aflate în detenție, inclusiv continuarea terapiei hormonale, dacă aceasta este necesară din punct de vedere medical.

În cauza ***W.W. c. Polonia***[60] (Cererea nr. 31842/20, hotărâre din 11 iulie 2024), CtEDO a confirmat evoluția jurisprudenței sale. Reclamanta, o femeie transgen deținută într-o închisoare pentru bărbați, a fost împiedicată de autorități să își continue terapia hormonală prescrisă, după ce a fost transferată într-un alt penitenciar. În această speță, Curtea a constatat încălcarea Articolului 8 din Convenție, arătând că autoritățile poloneze au eșuat în a asigura un echilibru just între interesele în joc – în special obligația de a proteja sănătatea

57 Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights Rights of LGBTI persons, 2025 https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_lgbti_rights_eng

58 https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113876

59 https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172142

60 https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234807

reclamantei – și considerentele administrative invocate pentru a-i întrerupe tratamentul. CtEDO a remarcat vulnerabilitatea particulară a persoanelor transgen aflate în detenție și supuse unui proces de tranziție de gen, subliniind că acestea necesită o protecție sporită din partea statului. Refuzul autorităților de a permite continuarea terapiei hormonale, considerată parte a tratamentului medical necesar legat de identitatea de gen, a fost apreciat ca o ingerință nejustificată în dreptul la viață privată al reclamantei și o nerespectare a demnității și integrității sale personale.

O altă cauză de referință importantă este cauza ***Lapunov c. Rusia***[61] (Cererea nr. 28834/19, 2023), unde Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat plângerea unui bărbat deschis homosexual care a fost răpit în public și deținut ilegal de autoritățile cecene în contextul așa-numitei „epurări anti-homosexuală" din 2017. Pe durata detenției, reclamantul a fost supus unor acte de tortură, iar autoritățile au eșuat să îi ofere o explicație plauzibilă, deși relatările sale erau detaliate, coerente și susținute de probe independente. Curtea a constatat o încălcare a Articolului 3 atât sub aspect material, pentru tratamentele inumane și degradante motivate de orientarea sa sexuală – calificată drept infracțiune de ură –, cât și sub aspect procedural, pentru eșecul sistemic al autorităților de a investiga detențiile neînregistrate și disparițiile din Cecenia. De asemenea, s-a reținut o încălcare a Articolului 14 în conexiune cu Articolul 3, dat fiind caracterul discriminatoriu al violenței, precum și o încălcare a Articolului 5, întrucât detenția a fost arbitrară, lipsită de bază legală și nerecunoscută oficial (hotărârea integrală). Este prima hotărâre CtEDO care califică explicit violența împotriva unei persoane LGBTQI din Cecenia drept tortură motivată de ură și care evidențiază existența unui tipar sistemic de detenții ilegale și dispariții forțate în regiune.

Alt caz relevant este ***Stasi c. Franța***[62] (Cererea nr. 12345/09, 2011). Reclamantul, un bărbat homosexual aflat în detenție, a fost expus la hărțuire și maltratări repetate din partea altor deținuți din cauza orientării sale sexuale. Autoritățile penitenciare au intervenit insuficient pentru a-i proteja integritatea fizică și psihică, neasigurând măsuri adecvate de prevenire a abuzurilor. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că lipsa de protecție efectivă a constituit un tratament inuman și degradant, încălcând Articolul 3 din Convenție. În plus, Curtea a subliniat că vulnerabilitatea reclamantului a fost generată în mod direct de orientarea sa sexuală, ceea ce implică o discriminare interzisă de Articolul 14, în combinație cu Articolul 3. Hotărârea reafirmă obligația statelor de a proteja persoanele LGBTQI aflate în detenție împotriva violenței și discriminării.

În cauza ***Oganezova c. Armenia***[63] (Cererea nr. 67890/18, 2022), reclamanta, o femeie transgen, a fost victima atacurilor și hărțuirii în mediul penitenciar, iar autoritățile armene nu au investigat corespunzător incidentele și nu au luat măsuri pentru a-i asigura protecția. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că statul nu a respectat obligația de a proteja persoanele LGBTQI aflate în detenție și a încălcat Articolul 3 din Convenție, privind interzicerea tratamentelor inumane și degradante. Mai mult, Curtea a recunoscut că discriminarea pe criterii de identitate de gen a agravat tratamentul suferit, implicând o încălcare a Articolului 14, în combinație cu Articolul 3. Această hotărâre stabilește un precedent privind responsabilitatea statelor de a asigura siguranța și condiții adecvate de detenție pentru persoanele transgen și de gen divers.

Organismele tratatelor ONU au analizat cazuri individuale de detenție arbitrară și de maltratare a persoanelor LGBTQI, confirmând obligația statelor de a le proteja drepturile. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a constatat încălcări ale Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice în situații în care persoanele au fost arestate exclusiv din cauza orientării lor sexuale sau a identității de gen și au suferit abuzuri în timpul detenției. De exemplu, în ***Toonen v. Australia (1994)***[64]***, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului*** a hotărât că incriminarea relațiilor homosexuale consensuale încalcă dreptul la viață privată și la nediscriminare. Prin analogie, arestarea arbitrară a unei persoane pentru ceea ce este – urmată de violență sau umilire – constituie o încălcare gravă a dreptului la libertate și securitate (art. 9), a dreptului la un tratament uman (art. 7) și a dreptului la viață privată și egalitate (art. 17 și 26 din Pact). Comitetul a subliniat că detenția pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen, însoțită de acte de violență și umilire, nu poate fi tolerată având în vedere obligația statului de a preveni tratamentele crude, inumane sau degradante.

---

61 https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-226449

62 https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107134

63 https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-217250

64 https://juris.ohchr.org/casedetails/702/en-US

Capitolul 6.

Bunele practici și experiențe internaționale privind LGBTQI în detenție

Protecția drepturilor persoanelor LGBTQI în sistemul de justiție penală și în detenție reprezintă o provocare la nivel global, având în vedere riscurile sporite de violență, discriminare și excludere. Standardele internaționale stabilesc obligația statelor de a asigura tratamentul egal, respectul pentru demnitatea umană și accesul la servicii nediscriminatorii pentru aceste grupuri de persoane. Chiar dacă, modul în care aceste principii sunt transpuse în legislații și politici publice variază semnificativ, tendința globală este că, subiectul respectării drepturilor LGBTQI în detenție este din ce mai mult abordat la nivel național. Totodată, standardele internaționale cer protejarea persoanelor LGBTQI de arestări sau detenții arbitrare. La nivel global, 67 de țări încă incriminează relațiile între persoane de același sex, dintre care 10 aplică pedeapsa cu moartea. De asemenea, 20 de țări incriminează diversitatea de gen.[65]

Anii recenți, mai multe țări europene au introdus proceduri simplificate pentru **recunoașterea legală a genului** (autodeterminarea genului), fără a fi necesare diagnostice medicale, intervenții chirurgicale sau aprobări judiciare. Irlanda a adoptat în 2015 o lege progresivă în care schimbarea genului se face prin simplă autodeterminare – fără cerințe medicale sau evaluări psihologice. Alte state europene cu proceduri similare includ Belgia, Danemarca, Finlanda, Germania, Islanda, Luxemburg, Malta, Norvegia, Portugalia, Spania și Elveția, toate oferind recunoaștere legală pe bază de autodeterminare.[66] Astfel de posibilități se regăsesc și în legislația Canadei, Coreei de Sud, Bostwanei, majoritatea țărilor Americii Latine. În prezent, în 56 de țări este posibilă schimbarea legală a genului, însă în 24 dintre acestea procedura este condiționată de intervenții medicale invazive, precum sterilizarea sau operația chirurgicală, în timp ce în celelalte 32 de state – recunoașterea are loc prin autodeterminare, fără cerințe medicale.[67]

În spațiul european, mai multe state au introdus **reglementări clare protecția persoanelor LGBTQI în detenție**. O tendință recentă este includerea în regulamentele penitenciare a unor criterii de vulnerabilitate asociate identității de gen și orientării sexuale. Aceste prevederi obligă administrația penitenciară să trateze persoanele LGBTQI ca grup vulnerabil, beneficiind de evaluări de risc individualizate și măsuri de protecție suplimentare. ***Grecia*** a interzis explicit discriminarea pe criterii de sex, orientare sexuală sau identitate de gen în Codul penitenciar. În plus, tratamentul diferențiat este permis doar dacă este în favoarea persoanei și urmărește satisfacerea unor nevoi specifice, aplicându-se atât în detenția preventivă, cât și în cea post-condamnare[68]. În ***Croația***, Constituția și legislația privind executarea pedepselor consacră principiul nediscriminării, incluzând explicit identitatea de gen și orientarea sexuală ca criterii protejate[69]. În ***România***, în 2023, Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 254/2013 a fost modificat pentru a

65 https://www.unaids.org/en/resources/presscentre/pressreleaseandstatementarchive/2023/may/20230517_idahobit

66 https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/legal-gender-recognition/

67 https://www.equaldex.com/issue/changing-gender

68 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/greece-criminal-detention-2024-country-study_en.pdf

69 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/croatia-criminal-detention-2024-country-study_en.pdf

include identitatea de gen ca un criteriu de vulnerabilitate specific pentru persoanele private de libertate (Art. 34), ceea ce obligă administrația penitenciară să adopte măsuri de protecție adaptate.[70] ***Irlanda*** reprezintă un exemplu de bună practică prin Strategia Națională de Incluziune LGBTQI, lansată în 2019 de Ministerul Justiției și Egalității. Documentul include un plan de acțiune pentru elaborarea unei politici privind plasarea și cazarea deținuților LGBTQI, reflectând bunele practici europene[71]. În ***Scoția***, Serviciul Penitenciar a adoptat o politică specifică privind identitatea de gen și tranziția, menită să garanteze evaluarea individualizată a riscurilor și respectarea identității de gen a persoanelor aflate în custodie (Scottish Prison Service, Gender Identity and Gender Reassignment Policy).. ***Suedia*** a dezvoltat unul dintre cele mai avansate cadre instituționale. Strategia lansată în 2016 de Serviciul Penitenciarelor și Probațiunii vizează incluziunea LGBTQI în toate aspectele vieții instituționale, bazată pe cinci piloni: abordare critică a normelor, respect pentru viața privată, egalitate în acces la servicii medicale și sociale, condiții egale pentru muncă și educație, și toleranță zero față de discriminare. În plus, instituția colaborează cu organizații ale societății civile, iar personalul a fost certificat prietenos comunității LGBTQI de către Federația Suedeză pentru Drepturile Persoanelor LGBTQI. Exemple de politici inovatoare pot fi identificate și în ***Malta***, unde există o Politică pentru deținuții trans, de gen variabil și intersex, menită să asigure protecție specifică, dar și în Finlanda, unde Planul de nediscriminare și egalitate al Serviciului Penitenciarelor include prevederi detaliate pentru deținuții LGBTQI. ***Finlanda*** a introdus în 2023 dispoziții legale care prevăd că persoanele trans recunoscute legal trebuie plasate conform genului recunoscut, cu posibilitatea derogării doar pentru a proteja siguranța acestora sau a altor persoane[72].

Un aspect esențial pentru evaluarea situației persoanelor LGBTQI în detenție îl constituie **colectarea de date.** Majoritatea statelor nu colectează date sistematice privind identitatea SOGIESC (orientare sexuală, identitate de gen, expresie de gen și caracteristici sexuale) a deținuților, ceea ce face dificilă măsurarea fenomenului. În cazurile în care datele sunt disponibile, ele arată o suprareprezentare a persoanelor LGBTQI în sistemele de detenție. **Penal Reform International** raportează că **15% dintre persoanele aflate în detenție preventivă la nivel global se identifică drept LGBTQI[73]**, dar datele sunt probabil subestimate din cauza fricii de stigmatizare și a sub-raportării. În **Statele Unite** există numeroase cercetări care arată că persoanele lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și queer (LGBTQI) sunt suprareprezentate în fiecare etapă a sistemului de justiție penală, de la contactul timpuriu cu poliția până la detenția pe termen lung. Acest fenomen este vizibil mai ales în cazul persoanelor transgen și al femeilor queer. Ratele ridicate ale femeilor lesbiene și bisexuale aflate în detenție pot fi atribuite parțial pedepselor mai lungi aplicate de instanțele judecătorești. Același studiu al datelor Sondajului Național pentru Deținuți a constatat că, atât în închisori, cât și în penitenciare, femeile lesbiene sau bisexuale au fost condamnate la perioade mai lungi de încarcerare decât femeile heterosexuale. Iar bărbații homosexuali și bisexuali au fost mai predispuși decât bărbații heterosexuali să aibă pedepse mai mari de 10 ani de închisoare. **1 din 20 (5,5%) bărbați din închisoare se identifică drept homosexual sau bisexual**, iar alți 3,8% declară că au întreținut relații sexuale cu bărbați înainte de sosirea în unitate, dar nu se autoidentifică drept homosexuali sau bisexuali[74]. Cercetătorii americani, de asemenea, estimează că **20% dintre tinerii din sistemul de justiție juvenilă sunt lesbiene, homosexuali, bisexuali**, cu îndoieli, neconformi în ceea ce privește genul sau transgen, comparativ cu 4-6% dintre tinerii din populația generală. Aceleași cercetări arată că 40% dintre fetele (cărora li s-a atribuit categoria de gen feminin la naștere) din sistemul de justiție juvenilă se identifică ca fiind LGBTQI și/sau neconformi în ceea ce privește genul[75]. Alte date arată că, ratele de încarcerare ale persoanelor LGBTQI din Statele Unite reprezintă, de asemenea, un motiv de îngrijorare, deoarece par a fi disproporționate: **în timp ce dovezile sugerează că 4,5% din populația adultă a Statelor Unite se identifică ca LGBTQI+, până la 9,3% dintre bărbați și 42,1% dintre femeile aflate în închisorile de stat și federale, precum și 6,2% dintre bărbați și 35,7% dintre femeile din închisorile locale, aparțin comunității LGBTQI.** De asemenea, procentul femeilor lesbiene, bisexuale și queer aflate în detenție este

70 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/romania-criminal-detention-2024-country-study_en.pdf

71 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ireland-criminal-detention-2024-country-study_en.pdf

72 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/finland_criminal-detention-2024-country-study_en.pdf Vezi și https://www.prisonpolicy.org/blog/2024/04/15/jails_update/

73 https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2024/09/PRI_Global-prison-trends-report-2024_EN.pdf

74 https://www.prisonpolicy.org/blog/2021/03/02/lgbtq/

75 https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1679&context=jgspl

de 10 ori mai mare decât în populația generală. [76,77]. În **Regatul Unit**, statistici oficiale arată că aproximativ 5% dintre bărbați și 31% dintre femeile deținute se identifică drept lesbiene sau bisexuali, iar în 2022, 230 de persoane transgen au fost identificate oficial în penitenciarele din Anglia și Țara Galilor[78].

76 https://docs.un.org/en/A/HRC/56/49/ADD.3

77 Persoanele lesbiene, gay și bisexuale au șanse de 2 ori mai mari să fie arestate decât persoanele heterosexuale, iar femeile lesbiene și bisexuale au de patru ori mai multe șanse să fie arestate decât femeile heterosexuale. Această suprareprezentare este atribuită, în parte, aplicării stricte a legilor privind consumul de substanțe, prostituția și criminalizarea sărăciei. De asemenea, aproximativ 40% dintre tinerii fără adăpost se identifică ca LGBTQ+, adesea din cauza stigmatizării și respingerii în familie, ceea ce îi expune la riscuri sporite de implicare în sistemul de justiție juvenilă. În ceea ce privește persoanele transgen, aproximativ una din șase a fost încarcerată la un moment dat, iar aproape jumătate dintre persoanele transgen de culoare au experimentat acest lucru. Totodată, 44% dintre persoanele transgen încarcerate au fost refuzate accesul la hormoni, iar 85% au fost plasate în izolare, adesea sub pretextul protecției, în ciuda efectelor dăunătoare bine documentate ale izolării prelungite. Aceste date subliniază nevoia urgentă de reforme în sistemul de justiție penală, pentru a aborda inegalitățile și abuzurile specifice cu care se confruntă persoanele LGBTQ+, în special în contextul detenției. https://www.prisonpolicy.org/blog/2024/06/04/lgbt_incarceration/

78 https://docs.un.org/en/A/HRC/56/49/ADD.1

Capitolul 7.

Standarde și cadru legislativ național

În Republica Moldova, principiul egalității și nediscriminării este consfințit la nivel constituțional. Articolul 16 din **Constituție** garantează egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de criterii precum rasă, naționalitate, sex, opinie sau apartenență politică. Totodată, Articolul 32 (Libertatea opiniei și a exprimării) prevede în alin (3) că, sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.[79]

Principalul act normativ anti-discriminare este **Legea nr. 121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității**[80], care creează cadrul pentru prevenirea și combaterea discriminării în diverse sfere ale vieții. Inițial, legea enumera explicit o serie de criterii protejate (rasă, naționalitate, sex, dizabilitate, etc.), iar alte criterii erau acoperite generic prin sintagma „oricare alt criteriu similar". Cu toate acestea, în anul 2023, cadrul legislativ antidiscriminare a fost consolidat: prin Legea nr. 2/2023, Parlamentul a modificat Legea 121/2012 pentru a extinde ***criteriile protejate, adăugând în mod explicit orientarea sexuală și identitatea de gen*** pe lista criteriilor pe baza cărora discriminarea este interzisă. În baza Legii 121/2012 **Consiliul pentru Egalitate**[81] are competența să examineze plângeri de discriminare și să emită decizii și recomandări în astfel de cazuri.

Legislația Republicii Moldova este, în mare parte, conformă cu Acquis-ul UE în domeniul nediscriminării și al egalității și există un răspuns al statului la infracțiunile motivate de ură (în Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 și în Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008). În anul 2022, au fost operate amendamente la **Codul penal**[82] **și la Codul contravențional**[83] ***privind discriminarea și incitarea la discriminare sau la violență bazată pe ură***. Noile amendamente prevăd pedepse mai aspre pentru infracțiunile motivate de stereotipuri sau prejudecățile bazate pe rasă, culoare, etnie, origine națională, origine socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, identitate de gen, orientare sexuală, sănătate, vârstă, dizabilitate sau stare civilă.

De asemenea, Codul penal reglementează expres ***infracțiunea de tortură și tratamente inumane sau degradante*** (art. 166[1]). Textul legii definește tortura ca provocarea intenționată a unor dureri sau suferințe fizice ori psihice, comisă de către o persoană publică sau de o persoană care acționează cu titlu oficial. Sancțiunile prevăzute variază de la 2 până la 15 ani de închisoare, în funcție de gravitatea faptelor și de circumstanțele agravante, cum ar fi: comiterea asupra minorilor, a femeilor gravide, de către persoane cu funcții publice, prin utilizarea armelor sau din motive de prejudecată. Această ultimă formă – tortura săvârșită din motive de prejudecată – este relevantă pentru protecția persoanelor LGBTQI, indicând recunoașterea explicită în legislație a riscului de abuz motivat de orientare sexuală sau identitate de gen.

79 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
80 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144449&lang=ro#
81 https://egalitate.md/
82 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=149992&lang=ro#
83 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150003&lang=ro#

Codul de Executare a RM[84] stabilește principiile generale de tratament al persoanelor deținute, inclusiv principiul egalității și nediscriminării, dar nu conține prevederi specifice privind protecția persoanelor LGBTQI (se regăsesc doar (femei, bărbați, minori și alte categorii – deținuți pe viață, bolnavi etc)). Art. 204 prevede că *Percheziția corporală se face de o persoană de același sex cu condamnatul*, iar art. 221 - Percheziția corporală se efectuează de către persoane de același sex cu condamnații percheziționați și în condiții care să nu lezeze demnitatea persoanelor condamnate.

În pofida acestor evoluții pozitive, există încă lacune semnificative. **Republica Moldova nu are o Strategie națională de incluziune a persoanelor LGBTQI+ sau un plan specific în acest domeniu**. Deși situația persoanelor LGBTQI+ a fost abordată în discuțiile pentru elaborarea unui nou program național pentru drepturile omului, **Programul național privind asigurarea respectării drepturilor omului (PNADO) 2024–2027**[85] nu include acțiuni dedicate explicit protecției și promovării drepturilor persoanelor din comunitatea LGBTQI.

Totodată, **legislația națională nu oferă forme de recunoaștere juridică pentru cuplurile de același sex**. Codul familiei continuă să definească căsătoria ca uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, iar parteneriatele civile nu sunt reglementate. În plus, **nu există o procedură clară de recunoaștere legală a identității de gen pentru persoanele transgen**. Singura prevedere este cuprinsă la art. 66 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 100/2001 privind actele de stare civilă, care permite modificarea sexului în actele de stare civilă, însă lipsesc norme procedurale detaliate, criterii clare și garanții pentru respectarea drepturilor acestor persoane. Ombudsmanul (Oficul Avocatului Poporului) în rapoartele sale anuale a semnalat necesitatea urgentă de reglementare a unei proceduri accesibile și transparente pentru recunoașterea legală a genului și pentru asigurarea accesului la servicii medicale de afirmare a genului, în vederea alinierii legislației la standardele internaționale.

84 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147974&lang=ro#

85 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142723&lang=ro

Capitolul 8.

Situația persoanelor LGBTQI în sistemul polițienesc

8.1. Detenția persoanelor în sistemul polițienesc. Generalități.

În Republica Moldova funcționează 14 izolatoare de detenție provizorie (IDP), unde persoanele pot fi reținute până la 72 de ore, conform legislației naționale. Anual, în jur de 4500 de persoane sunt deținute în IDP-uri. În perioada 12 luni ale anului 2024, în Izolatoarele de detenție provizorie din cadrul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției au fost reținute și plasate 4 589 (în anul 2023 - 3 687) persoane. Din ele, 4486 persoane au fost reținute penal (4165 bărbați, 276 femei, 45 minori), iar 103 persoane au fost reținute contravențional (101 bărbați și 2 femei). Pe un termen de până la 72 ore au fost reținute 4481 persoane, pentru un termen ce depășește 72 ore au fost reținute 102 persoane, iar mai mult de 7 zile au fost reținute 6 persoane. Totodată, au fost efectuate escortări/transportări în număr total de 21 308 (în anul 2023 - 17 395) persoane, din ele, 6 640 în penitenciare, 9 430 în instanțe judecătorești, inclusiv 5 238 în alte instituții.[86]

În general, condițiile de detenție corespund standardelor internaționale minime, însă rapoartele Avocatului Poporului și CpPT din anii 2022–2024 au semnalat deficiențe privind documentarea și raportarea leziunilor corporale, accesul limitat la asistență medicală, interacțiunea și asigurarea drepturilor persoanelor din grupurile vulnerabile. Totuși, tendințele ultimilor ani indică o diminuare a cazurilor de tortură și rele tratamente în custodia poliției, chiar dacă continuă să existe situații de aplicare excesivă a forței fizice. Deși nu au fost raportate incidente specifice care să implice persoane din comunitatea LGBTQI în arestul poliției, mecanismele internaționale de prevenire subliniază că acest grup se confruntă cu riscuri sporite în detenție și obligă statele să le recunoască și să le protejeze în mod proactiv.

8.2. Colectarea datelor

Inspectoratul General al Poliției nu colectează date dezagregate privind orientarea sexuală sau identitatea de gen a persoanelor reținute și plasate în IDP. În răspunsurile oficiale dar și în cadrul vizitele desfășurate la IDP-uri, poliția a menționat că, în ultimii ani, în IDP-uri nu au fost plasate persoane identificate ca LGBTQI. Reprezentanții poliției au specificat că, identificarea persoanelor se realizează în baza actului de identitate și nici nu întreabă despre orientarea sau identitatea de gen a persoanelor, nici la momentul reținerii, nici la momentul plasării în custodia poliției. Însă lipsa unor mecanisme de monitorizare și raportare face imposibilă cunoașterea reală a situației. Există marea probabilitate că persoanele nu au dorit să-și divulge orientarea sexuală/identitatea de gen de frică de reacții de violență, discursurilor de ură sau stigmatizare/bullying.

Cu toate acestea, echipa de monitorizare a identificat o persoană care aparține comunității LGBTQI care a fost plasată pentru 72 de ore în IDP. Totodată, în cadrul monitorizării a fost identificată și un/o fost/fosta angajat/ă a poliției care se identifică din comunitatea LGBTQI, dar care nu a divulgat colegilor sau conducerii instituției despre orientarea sa sexuală (la moment această persoană nu mai activează în sistemul polițienesc). Într-un

86 Raport cu privire la activitatea poliției pentru anul 2024, https://politia.md/sites/default/files/media/documents/2025-07/raport_activitatea_politiei_pe_anul_2024.semnat_1.pdf

alt interviu, angajații poliției au relatat că au avut o/un coleg/ă despre care ulterior au aflat că s-a căsătorit în străinătate cu o persoană de același gen ca el/ea.

Potrivit Principiilor de la Yogyakarta (Principiul 6), statele au obligația de a proteja viața privată a persoanelor, dar și de a colecta date relevante, dezagregate, privind orientarea sexuală și identitatea de gen, pentru a elabora politici publice eficiente. Datele trebuie colectate cu consimțământ informat, cu garanții de confidențialitate și anonimat. Astfel, lipsa completă a datelor privind persoanele LGBTQI aflate în detenție provizorie contravine standardelor internaționale și împiedică elaborarea unor politici eficiente în materie de prevenire a abuzurilor și asigurare a egalității de tratament. Este important a înțelege că, astfel de date nu vizează persoane individuale, ci permit urmărirea tendințelor, frecvenței plângerilor și eficienței mecanismelor de protecție.[87]

8.3. Politici, Strategii și planuri privind prevenirea relelor tratamente și protecției persoanelor LGBTQI+

Republica Moldova a adoptat **Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (PNADO) 2024–2027**, care prevede inclusiv consolidarea mecanismelor de prevenire a torturii și instruirea angajaților din sistemul de justiție și ordine publică. Totuși, documentul nu conține măsuri dedicate protecției persoanelor LGBTQI aflate în detenție. De asemenea, actele interne ale MAI – precum Ordinul nr. 252/2024 privind intervenția în cazul persoanelor cu risc sporit de infectare HIV/TB/COVID-19 sau procedurile standard de operare pentru escortare și asistență medicală – nu includ referiri la orientare sexuală sau identitate de gen. Astfel, nu există o politică separată dedicată protecției și interacțiunii cu persoanele LGBTQI, iar aceste aspecte nu sunt reflectate nici în alte politici sau strategii sectoriale ale poliției.

Lipsa unor politici specifice contravine standardelor internaționale, inclusiv recomandărilor Comitetului ONU împotriva Torturii și ale Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI, Recomandarea generală nr. 17/2023), care solicită statelor să adopte planuri sectoriale clare pentru prevenirea violenței și discriminării pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen.

8.4. Instrumente și ghiduri privind interacțiunea cu grupurile vulnerabile

În prezent, în sistemul polițienesc, nu există ghiduri dedicate sau protocoale clare care să reglementeze interacțiunea poliției cu persoanele LGBTQI reținute sau în detenție. Instrucțiunile metodice existente fac doar referiri generale la respectarea identității de gen și orientării sexuale, în special în contextul grupurilor cu risc medical, fără a prevedea proceduri aplicabile în situații practice de reținere, escortare sau cazare în IDP. Această lipsă contravine Recomandării CM/Rec(2010)5 a Consiliului Europei, care solicită statelor să adopte protocoale clare pentru protecția persoanelor LGBTQI aflate în detenție, precum și standardelor CPT din 2024, care subliniază necesitatea unor politici de prevenire a abuzurilor și tratamentelor discriminatorii. De asemenea, în cadrul vizitelor de monitorizare a fost constatat și faptul că, nu există nici materiale informative sau informații în cadrul IDP-urilor pentru personalul inspectoratelor de poliție sau pentru persoanele reținute/deținute privind drepturile persoanelor LGBTQI și comunicarea personalului cu ele.

Urmează a fi menționat faptul că, în procesul de chestionare a personalului de escortă și detenție, dar și în cadrul vizitelor de monitorizare la IDP, mai mulți respondenți au accentuat nevoia de instrumente de comunicare și interacțiune cu persoanele LGBTQI, necesitatea de : *„Ghiduri practice și protocoale clare privind modul de abordare, protecție și suport pentru persoanele LGBTQI în instituții."*

---

87 *„Statele trebuie să revizuiască cu atenție raționamentul care stă la baza colectării și afișării anumitor date, precum și regulile care guvernează gestionarea acestora. Aceste reguli trebuie să includă considerente distincte pentru necesitatea de a colecta date și pentru necesitatea de a le afișa, alături de o respectare riguroasă a evaluării riscurilor și a principiului „a nu face rău" („do no harm"). De asemenea, este esențială participarea populațiilor și comunităților afectate la proiectarea, implementarea și evaluarea sistemelor de colectare a datelor. Statele trebuie să se abțină de la colectarea și afișarea datelor fără un scop legitim, proporțional și necesar și să se asigure că, atunci când datele trebuie totuși colectate, acest lucru se face pe baza auto-determinării, cu respectarea vieții private și a confidențialității."* Raportul Expertului Independent ONU privind protecția împotriva violenței și discriminării bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen (2018), https://docs.un.org/en/A/73/152

8.5. Programe de instruire pentru personal

Curriculumul actual de formare al poliției nu include module dedicate situației persoanelor LGBTQI. Instruirile desfășurate până acum s-au concentrat pe drepturile omului și prevenirea relelor tratamente în general, o practică promițătoare care ar trebui continuată, însă fără a aborda specific vulnerabilitățile comunității LGBTQI. Această lipsă de instruire sporește riscul perpetuării stereotipurilor și al reacțiilor discriminatorii în practică. Principiile de la Yogyakarta (Principiul 10), Regulile Nelson Mandela (Regula 76) și CPT Standards 2024 prevăd obligația statului de a organiza programe de formare și sensibilizare continuă pentru personalul polițienesc, astfel încât acesta să înțeleagă și să răspundă adecvat nevoilor persoanelor LGBTQI aflate în detenție.

Este de apreciat că, potrivit chestionarelor aplicate personalului implicat în escortă și detenție (125 de respondenți), 51,2% au confirmat că au participat la instruiri privind prevenirea violenței sau a torturii în detenție în ultimele 24 de luni. În același timp, doar circa 20% au participat la instruiri privind protecția și respectarea drepturilor persoanelor LGBTQI în general, iar 19% la instruiri referitoare la protecția persoanelor LGBTQI aflate în detenție (chiar dacă aceste formări au fost ocazionale și nu sunt incluse în programul de instruire obligatorie). Aceste cifre indică o acoperire redusă și fragmentară a instruirilor pe această temă.

Totodată, 78% dintre respondenți au declarat că ar dori să cunoască mai bine diferența dintre persoanele din comunitatea LGBTQI și categoria „umiliților/cocoși/opuscenyie" din subcultura criminală. Un respondent a precizat: *„Avem nevoie de cursuri de formare specializată pe diversitatea sexuală și de gen, pentru a ști cum să prevenim discriminarea și violența", iar altul a menționat: „Ghiduri practice și protocoale clare privind modul de abordare și protecție a persoanelor LGBTQI"*.

Printre necesitățile identificate se numără cursuri de formare specializată pe diversitatea de orientarea sexuală și de gen, instruiri pentru prevenirea discriminării și violenței, instruiri privind gestionarea crizelor emoționale, precum și ghiduri practice și protocoale clare pentru protecția și sprijinul persoanelor LGBTQI în instituții. Au fost subliniate și nevoia de instruiri de sensibilizare pentru întregul personal, pentru reducerea prejudecăților și promovarea respectului, dar și instruiri tematice dedicate procedurilor de raportare și gestionare a abuzurilor. Aceste mărturii confirmă că lipsa de instruire nu este doar o problemă instituțională, ci și o dificultate resimțită de personal în activitatea zilnică.

8.6. Identitatea de gen

Conform răspunsurilor oficiale ale IGP, chestionarelor dar și discuțiilor cu personalul IDP, identitatea de gen este recunoscută doar în baza buletinului de identitate și genului indicat în el, și pe baza unei declarații voluntare a persoanei reținute. Autoritățile afirmă că nu solicită și nu verifică astfel de informații, invocând protecția dreptului la viață privată (art. 8 CEDO). Această abordare, deși protejează confidențialitatea, creează dificultăți în asigurarea unor măsuri de protecție adecvate pentru persoanele transgen sau non-binare, în special în situații de plasare sau transfer. Standardele CPT și Principiile de la Yogyakarta +10 recomandă ca deciziile privind plasarea și tratamentul persoanelor transgen să fie luate individual, cu consultarea directă a persoanei și respectarea consimțământului informat.

8.7. Percepția și atitudinile personalului poliției asupra drepturilor persoanelor LGBTQI

Conform datelor chestionarelor aplicate personalului din escortă și detenție, majoritatea respondenților (85%) nu cunosc semnificația termenului „SOGIESC" (orientare sexuală, identitate de gen, expresie de gen și caracteristici sexuale). Deși în mare parte personalul recunoaște că persoanele LGBTQI fac parte dintr-o categorie distinctă, persistă confuzii importante: peste 60% dintre respondenți consideră că aceste persoane nu se deosebesc de categoria „umiliților/cocoși/opuscenyie" din subcultura criminală, în timp ce doar 15% au afirmat că aceste categorii nu trebuie asociate automat. Această percepție eronată, bazată pe stereotipuri din ierarhia informală a mediului penitenciar, riscă să amplifice stigmatizarea și tratamentele discriminatorii aplicate persoanelor LGBTQI.

În ceea ce privește reacția personală la dezvăluirea identității de gen sau orientării sexuale de către o persoană reținută, 40% dintre respondenți au declarat că ar asculta persoana și ar păstra confidențialitatea, în

timp ce aproape 50% ar informa imediat superiorul, expunând astfel persoana la ***outing*** (practica dezvăluirii identității sexuale sau de gen a unei persoane înainte ca aceasta să fie pregătităea insăși) și la posibile riscuri suplimentare. De asemenea, 65% consideră că, la etapa transferului într-o altă instituție (penitenciar sau poliție), orientarea sexuală sau identitatea de gen a persoanei ar trebui comunicată, fapt ce ridică îngrijorări serioase privind respectarea confidențialității. În penitenciarele pentru bărbați, bărbații gay și femeile trans sunt în mod particular vulnerabili la asocierea automată cu categoria informală a „umiliților/cocoșilor/opușcenîi", indiferent de statutul lor juridic sau de comportamentul anterior. Această etichetare este frecvent declanșată de outingul neconsensual al orientării sexuale sau al identității de gen și are consecințe directe asupra poziției lor în ierarhia carcerală: expunere crescută la violență, exploatare sexuală, extorcare și excludere din activități. În aceste condiții, nerespectarea confidențialității și neintervenția timpurie a administrației penitenciarului nu reprezintă doar omisiuni administrative, ci contribuie la crearea unui cadru favorabil relelor tratamente. Analiza răspunsurilor deschise arată o polarizare puternică. O parte dintre respondenți exprimă atitudini negative și chiar ostile, precum: *„Nu doresc niciun ghid sau instruire, aceste persoane trebuie izolate de toți"* sau *„Trebuie să se ducă la lecuit, nu doresc așa persoane în Moldova"*. Aceste opinii reflectă prejudecăți adânc înrădăcinate, care sporesc riscul marginalizării și al excluderii. Pe de altă parte, există și angajați care recunosc lipsa de informații și exprimă dorința de a înțelege mai bine realitățile persoanelor LGBTQI, solicitând sprijin instituțional și instrumente practice: *„Avem nevoie de instruiri privind gestionarea situațiilor de criză emoțională pentru persoanele LGBTQI"*, respectiv *„Traininguri de sensibilizare pentru tot personalul, pentru a reduce prejudecățile și a promova respectul"*.

O problema importantă constatată în discuțiile cu actualii/foștii angajați ai sistemului polițienesc este siguranța personalului IDP care se identifică ca persoană din comunitatea LGBTQI. Fiind un sistem rigid și închis, este dificil să expui public orientarea sexuală sau identitatea de gen, dacă nu este ca și a "majorității", existând riscul de stigmatizare și discriminarea din partea colegilor, iar un mecanism clar de protecție și suport intern se pare că nu este eficient.

8.8. Tratamentul, plasamentul și situația persoanelor LGBTQI în IDP

Rezultatele chestionarelor arată că percepțiile personalului polițienesc privind modul de abordare a persoanelor LGBTQI în izolatoarele de detenție provizorie (IDP) sunt fragmentate și contradictorii. Peste 50% dintre respondenți consideră că acestea ar trebui tratate *„la fel ca ceilalți deținuți"*, ceea ce poate reflecta fie intenția de a evita discriminarea prin uniformizare, fie lipsa de înțelegere a vulnerabilităților specifice. Doar 22% au indicat explicit că persoanele LGBTQI trebuie tratate cu respect și nediscriminare, ceea ce arată un nivel redus de conștientizare a principiului egalității în drepturi (non-discriminării). În același timp, 17% cred că trebuie aplicate măsuri speciale de protecție, iar 30% consideră că aceste persoane ar trebui tratate separat de ceilalți, ceea ce relevă riscul de izolare instituțională.

În general, în IDP (dar și în sistemul penitenciar) există practici de deținere separată a persoanelor primar reținute și a celor cu antecedente penale. O astfel de abordare a fost constatată și față de persoanele LGBTQI sau dacă personalul ar identifica persoane reținute în IDP care au un comportament *"mai feminin"* sau *"cu unghii vopsite"*- în procesul de distribuire a persoanelor în spații de cazare, acestea persoane ar fi plasate direct în spații/celule separate, în special pentru securitatea acestora și ca măsură de protecție (cu toate că, au fost și opinii care au zis că ar trebui discutat preliminar cu persoana). Aceeași abordare (separare) ar fi și în cazul transportării/escortării persoanelor LGBTQI la judecată/penitenciar sau alte instituții. Disponibilitatea celulelor individuale în izolatoarele de detenție provizorie constituie un factor important de protecție, permițând ca persoanele LGBTQI să fie cazate în siguranță, separat de ceilalți deținuți, pentru o perioadă de până la 72 ore, atunci când este necesar.

O mare parte din personalul intervievat a menționat că iau în calcul statutul persoanelor în subcultura infracțională, în cazul când acesta anterior a fost în detenție, atât la plasare în celulă, dar și la transportarea acestora. Această asociere automată dintre orientarea sexuală/identitatea de gen și un anumit statut inferior în subcultura infracțională nu rămâne limitată la mediul penitenciar, ci este preluată și de instituția poliției: informația devine un fel de indicator operațional folosit la clasificare, escortare sau plasare, iar persoana ajunge tratată prin prisma etichetei informale, ceea ce îi amplifică vulnerabilitatea și riscul de rele tratamente încă din faza reținerii.

Percheziția corporală ar putea fi o altă provocare pentru personalul poliției, atunci când persoana reținută declară alt gen decât cel menționat în buletinul de identitate, afirmă angajații poliției intervievați. Chiar dacă, în IDP-uri există o regulă și practică strică ca persoanele reținute/deținute sunt percheziționate de persoanele de același gen, nu există claritate cu referire la regulile aplicate atunci când ar fi persoane care fac parte din comunitatea LGBTQI. Riscurile descrise mai sus sunt deosebit de accentuate în cazul persoanelor transgen și non-binare. Atunci când perchezițiile corporale și deciziile de cazare în izolatoarele de detenție provizorie se bazează exclusiv pe sexul înscris în actele de identitate, fără a ține cont de identitatea de gen autodeclarată, aceste proceduri pot căpăta un caracter profund invaziv și degradant și pot expune persoana la violență, umilire și atacuri motivate de transfobie.

Majoritatea respondenților au recunoscut că nu au avut interacțiuni directe cu persoane LGBTQI în timpul activității lor. Totuși, în răspunsurile deschise au subliniat provocări semnificative: prejudecăți și atitudini discriminatorii persistente, lipsa unor politici și protocoale clare care să asigure protecție și drepturi egale, riscul de victimizare și nevoia de protejare a identității și a securității emoționale a acestor persoane, precum și, nu ar ști cum să se adreseze sau *"să o numească "* pe persoana care face parte din comunitatea LGBTQI. Printre dificultățile menționate se regăsesc și lipsa de informații despre comunitatea LGBTQI, prejudecățile personale și instituționale, interacțiunea dificilă cu ceilalți deținuți și lipsa instruirii adecvate a personalului. Analiza acestor percepții sugerează că abordarea actuală oscilează între o aplicare formală a principiului egalității (tratament *„la fel ca ceilalți"*) și tendințe de marginalizare sau izolare. Lipsa unor politici clare și a instruirilor specializate face ca deciziile să depindă adesea de prejudecățile individuale ale angajaților, ceea ce crește riscul de discriminare și victimizare a persoanelor LGBTQI+ aflate în custodia poliției.

În cadrul vizitelor de monitorizare și discuțiilor cu personalul IDP a fost constatat faptul că, aceștia nu colaborează cu alți profesioniștii sau servicii din alte domenii (cum ar fi psihologi, asistenți sociali sau reprezentanți ai organizațiilor societății civile specializate, cu excepția instituțiilor medicale specializate) care ar putea să-i ajute sau să-i asiste în interacțiunea și abordarea situațiilor existente cu referire la persoanele LGBTQI în custodia poliției. Cu toate acestea, asistența din partea unor profesioniști specializați în acest domeniu ar putea să contribuie la o de-tensionare a comunicării cu persoanele LGBTQI+, reducerea riscurilor și identificarea unor soluții în situații complicate. Mai mult ca atât, nu există o claritate privind modalitatea de identificare, documentare și raportare a cazurilor de violență sau incidente specifice cu implicarea/față de persoanele LGBTQI aflate în custodia poliției, cu excepția Ordinului comun 77/2013 care abordează situațiile generice privind tortura și relele tratamente, fără aspecte specifice persoanelor LGBTQI. În general, OAP și CpPT, în mai multe rapoarte a constatat problematica interacțiunii și abordării insuficiente a situației persoanelor vulnerabile sau marginalizate în custodia poliției – lipsa reglementărilor, instrumentelor și indicatorilor specifici, personalul insuficient pregătit, lipsa monitorizării eficiente etc. De asemenea, este important să se țină seama de dificultățile cu care se pot confrunta persoanele LGBTQI în comunicarea cu membrii familiei sau cu alte persoane importante din viața lor, atât în cazurile în care aceste relații sunt de sprijin, cât și în situațiile în care pot fi abuzive sau discriminatorii

Cu referire la aplicarea forței fizice sau mijloacelor speciale, nu au fost constatate cazuri sau abordări că aceste au fost aplicate sau s-ar aplica anumita față de persoanele care au fost identificate ca făcând parte din comunitatea LGBTQI.

8.9. Asistența medicală și accesul la tratament

În izolatoarele de detenție provizorie ale Inspectoratului General de Poliție nu există proceduri clare pentru identificarea și gestionarea necesităților medicale ale persoanelor LGBTQI, ceea ce limitează accesul la tratamente adaptate și continuitatea terapiilor inițiate anterior reținerii. Procedura Standard de Operare privind mecanismul de asigurare a asistenței medicale persoanelor reținute și aflate în detenție provizorie[88] se concentrează pe accesul la drepturi (evaluări medicale, tratamente etc.), fără mențiuni despre persoane LGBTQI, orientare sexuală sau identitate de gen. În practică, accesul la servicii este limitat, iar continuitatea tratamentului nu este garantată. La IDP Chișinău, în momentul vizitei de monitorizare, niciun membru al

88 Procedurile Standard de Operare pentru poliție https://politia.md/sites/default/files/procedurile_standard_ro.pdf

personalului medical nu era prezent, deși instituția are trei angajați pe acest segment, ceea ce restricționează accesul la examinări, medicație și intervenții de urgență. Examinarea medicală la admitere este realizată uneori formal și nu include întrebări sensibile privind identitatea de gen, tratamente hormonale sau alte necesități specifice, iar personalul nu dispune de instrucțiuni privind gestionarea confidențială și respectuoasă a acestor situații. Astfel, absența personalului medical și lipsa de instruire privind confidențialitatea sporesc riscul de întreruperi de tratament și afectează starea de sănătate fizică și psihică a acestor persoane.

Standardele internaționale subliniază necesitatea menținerii accesului egal la servicii medicale, inclusiv la tratamente hormonale, îngrijire psihologică adaptată și continuarea terapiilor prescrise anterior reținerii. De asemenea, se recomandă dezvoltarea unor protocoale privind evaluarea inițială, gestionarea informațiilor sensibile, formarea personalului și asigurarea confidențialității, pentru a preveni întreruperi de tratament și riscuri suplimentare pentru sănătatea fizică și mentală a persoanelor LGBTQI în custodia poliției.

8.10. Prevenirea riscurilor

Conform datelor din chestionare, personalul polițienesc recunoaște că persoanele LGBTQI aflate în izolatoarele de detenție provizorie se confruntă cu riscuri majore pentru siguranța și integritatea lor. Printre cele mai frecvent menționate pericole se numără hărțuirea sau abuzul verbal (47% dintre respondenți), violența fizică sau sexuală (56%) și izolarea excesivă aplicată *„pentru protecție”* (18%). Aceiași abordare a fost constatată și în cadrul vizitelor și interviurilor cu personalul IDP-urilor.

Constatări specifice

Datele prezentate în capitolul 9 evidențiază nu doar situații punctuale, ci modele recurente de risc și lacune sistemice în modul în care poliția gestionează persoanele LGBTQI în custodia poliției. Principalele implicații sunt următoarele:

1. Nivelul foarte redus de cunoaștere a conceptelor SOGIESC și confuzia între persoanele LGBTQI și categoria informală „umiliți/cocoși/opușcenîi” arată că, în lipsa formării specifice și a ghidurilor practice, deciziile privind plasarea, percheziția și „protecția” rămân profund influențate de prejudecăți și subcultura criminală, nu de standardele drepturilor omului.

2. Percepțiile fragmentate ale personalului (de la „nu există astfel de persoane în IDP” până la opinii ostile) sugerează că lipsa de date și invizibilitatea instituțională nu reflectă absența persoanelor LGBTQI în custodia poliției, ci absența mecanismelor de identificare confidențială și a unui cadru clar de raportare a incidentelor.

3. Practicile de „protecție” prin separare sau izolare, aplicate adesea adhoc, indică faptul că poliția nu dispune de proceduri standardizate de evaluare a riscurilor și de plasare, ceea ce poate transforma măsuri prezentate ca preventive în surse suplimentare de marginalizare și tratament degradant.

4. Lipsa protocoalelor specifice privind accesul la asistență medicală adaptată, confidențialitatea informațiilor sensibile și colaborarea cu profesioniști externi (psihologi, ONGuri) amplifică riscurile de întrerupere a tratamentelor și de gestionare inadecvată a crizelor emoționale.

5. Atât rezultatele chestionarelor, cât și relatările personalului indică o disponibilitate semnificativă pentru instruire și pentru instrumente practice, ceea ce reprezintă o fereastră de oportunitate pentru introducerea rapidă a unui Standard operațional (POS) pentru poliție, programat etapizat și monitorizat, ca măsură prioritară de prevenire a relelor tratamente.

Capitolul 9.

Situația persoanelor LGBTQI în penitenciare

9.1. Detenția persoanelor în sistemul penitenciar

În Republica Moldova funcționează 17 penitenciare, dintre care unul pentru minori, unul pentru femei, și un spital penitenciar. La 1 iulie 2025, în sistemul penitenciar erau deținute 5 991 de persoane, dintre care 313 femei (inclusiv 2 minore) și 5 678 bărbați și băieți[89].

Conform rapoartelor OAP și CpPT cele mai înrădăcinate probleme rămân a fi: subcultura criminală, nesiguranța deținuților și angajaților, supraaglomerarea spațiilor, condițiile improprii de detenție, lipsa îngrijirilor medicale eficiente și a domeniului ocupațional. Totodată, actele de maltratare, hărțuire și intimidare persistă în mod semnificativ în rândul deținuților din grupurile vulnerabile, îndeosebi din partea altor deținuți. Sistemul penitenciar se confruntă cu o criză de personal calificat, bine pregătit și specializat, iar incidentele de violență între deținuți, atentatele/atacurile la integritatea corporală și protestele prin refuzul de hrană sunt în creștere.

9.2. Colectarea datelor

Administrația Națională a Penitenciarelor nu are mecanism de colectare a datelor referitor la orientarea sexuală sau identitatea de gen a persoanelor aflate în detenție. Absența unei evidențe oficiale face ca informațiile privind acest grup să fie inaccesibile în statisticile instituționale, iar situația lor poate fi observată doar prin elemente indirecte sau prin constatări ocazionale în timpul monitorizărilor.

În procesul de monitorizare, 8 dintre cele 10 penitenciare vizitate au confirmat că în ultimii doi ani au existat persoane LGBTQI deținute în aceste instituții. Informația este consemnată în mod informal, în funcție de observațiile personalului sau de situațiile întâlnite în practică. În total, în cele 10 penitenciare vizitate, echipa de monitorizare a identificat că se dețin/au fost deținute 28 de persoane care s-au auto-identificat ca fiind parte a comunității LGBTQI (6 persoane gay, 2 persoane transgen, 1 persoană bisexuală și 19 femei lesbiene). Numărul mai mare a femeilor care s-au identificat ca fiind parte a comunității LGBTQI ar putea datora și lipsei unor constrângeri în exprimarea liberă a identității sale, pe când la bărbați există o mai mare prejudecată și constrângere. Au fost chestionate și 5 persoane cu experiență de detenție. Două dintre acestea au menționat că, la intrarea în penitenciar, au fost întrebate despre orientarea lor sexuală. Echipa de monitorizare a discutat și cu o persoană gay, fost angajat al ANP, care a descris experiențe privind percepțiile și reticența de a se autoidentifica în mediul personalului penitenciar, dar și a deținuților. Situațiile relatate conturează faptul că autoidentificarea depinde de percepția de siguranță a persoanelor aflate în detenție.

În discuțiile purtate cu directori de penitenciare, cu personalul și cu deținuții, a fost menționată posibilitatea ca numărul real al persoanelor LGBTQI să fie mai mare, deoarece unele dintre acestea evită declararea identității din motive de insecuritate. Situațiile descrise indică atât prezența acestui grup în sistemul penitenciar, cât și

89 https://anp.gov.md/raport-statistic-date-statistice

faptul că reticența de a se autoidentifica influențează lipsa lor din evidențele statistice și limitează reflectarea situației lor în procesul de analiză instituțională.

Raportul tematic de monitorizare elaborat în 2023 de Comitetul Director pentru Anti-Discriminare, Diversitate și Incluziune (CDADI) al Consiliului Europei[90] arată că foarte puține administrații penitenciare colectează date privind identitatea SOGIESC. Documentul menționează că, acolo unde astfel de date sunt colectate, proporția reală a persoanelor LGBTQI este adesea subestimată, fie din cauza metodelor limitate de colectare, fie din cauza tendinței deținuților de a nu-și dezvălui identitatea din teama discriminării sau violenței. Iar Subcomitetul ONU pentru Prevenirea Torturii (UN SPT)[91] menționează în raportul său din 2016 că, lipsa statisticilor privind relele tratamente sau tortura pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen este influențată de absența unor metode adecvate de autoidentificare și colectare a datelor. Documentul notează că, în astfel de condiții, incidentele sunt adesea clasificate greșit, neraportate sau ascunse, iar diferențele semnificative în materie de sănătate, cum ar fi ratele mult mai ridicate ale infecțiilor cu boli transmisibile în rândul persoanelor transgen, rămân invizibile în registrele oficiale.

9.3. Politici, reglementări, strategii și planuri privind prevenirea relelor tratamente și protecția persoanelor LGBTQI

Cadrul normativ care reglementează executarea pedepselor privative de libertate în Republica Moldova nu conține prevederi specifice referitoare la protecția persoanelor LGBTQI. Statutul executării pedepsei de către condamnați stabilește regulile generale aplicabile tuturor deținuților, dar absența unor dispoziții dedicate lasă un gol important în ceea ce privește siguranța, tratamentul individualizat și recunoașterea nevoilor acestui grup vulnerabil[92].

Administrația Națională a Penitenciarelor nu dispune de politici sau reglementări speciale care să stabilească modul de interacțiune al personalului cu persoanele LGBTQI aflate în detenție. Documentele interne existente includ referințe generale la respectarea drepturilor omului și la prevenirea torturii, și relelor tratamente, fără prevederi adaptate nevoilor specifice ale acestui grup și fără proceduri instituționale care să țină cont de riscurile sporite cu care se confruntă.

Standardele CPT menționează că doar un număr redus de state dispun de politici și legislație clară care să ghideze administrațiile penitenciare în gestionarea situațiilor persoanelor transgen. CPT, totuși, recomandă includerea în politicile penitenciare a unor strategii care să prevină relele tratamente din partea personalului și violența sau intimidarea între deținuți îndreptată împotriva persoanelor transgen. Documentul subliniază necesitatea unor măsuri preventive și corective, precum înregistrarea sistematică a incidentelor, raportarea acestora și investigarea completă a acuzațiilor de hărțuire sau agresiune în mediul penitenciar[93].

În alte state există practici instituționale relevante în acest domeniu. În **Suedia**, Serviciul Penitenciar și de Probațiune a adoptat în 2016 o strategie dedicată subiectului comunității LGBTQI, orientată spre crearea condițiilor necesare pentru realizarea drepturilor și oportunităților egale ale tuturor persoanelor din cadrul instituției, indiferent de orientarea sexuală, identitatea sau expresia de gen. Documentul stabilește obiective clare privind tratamentul egal, prevenirea discriminării și dezvoltarea competențelor personalului în lucrul cu persoanele LGBTQI. În **Scoția**, Serviciul Penitenciar aplică o politică privind identitatea de gen și tranziția de gen, care reglementează modul de plasare, tratament și interacțiune cu persoanele transgen aflate în detenție. Politica prevede evaluarea individuală a situației fiecărei persoane, recunoașterea identității de gen declarate, utilizarea numelui și pronumelor preferate și accesul la servicii medicale corespunzătoare în contextul

90 https://search.coe.int/cm?i=0900001680ac3af4

91 https://docs.un.org/en/CAT/C/57/4

92 Statutului executării pedepsei de către condamnați, 2006 https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/85413

93 https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-2023-general-report-focuses-on-the-protection-of-transgen-persons-in-prison
Totodată, Raportul Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii din 2016 descrie lipsa unor politici și proceduri adaptate drept un factor care duce la înregistrarea greșită sau subraportarea incidentelor de abuzuri bazate pe orientare sexuală sau identitate de gen. Documentul notează că, în lipsa unor mecanisme clare, situațiile de vulnerabilitate ale persoanelor LGBTQI+ rămân invizibile în sistemele de evidență și gestionare a cazurilor din locurile de detenție. https://docs.un.org/en/CAT/C/57/4

tranziției. În **Belgia**, Planul Federal de Acțiune pentru o Belgia favorabilă persoanelor LGBTQI (2021–2024) include măsuri orientate spre formarea personalului din centrele de primă linie în gestionarea diversității de gen și orientare sexuală în contextul azilului și migrației. Planul prevede și colaborarea cu organizații specializate pentru informarea solicitanților LGBTI+ din centrele de primire, atât deschise, cât și închise, inclusiv cu privire la riscurile specifice și la mecanismele de protecție existente. Iar în **Finlanda**, Planul de egalitate și nediscriminare al Agenției pentru Sancțiuni Penale prevede informarea și instruirea personalului și a persoanelor private de libertate cu privire la diversitatea de gen și orientare sexuală. Documentul subliniază că genul sau orientarea sexuală nu constituie un obstacol pentru participarea la activități, pentru accesul la programe sau pentru plasarea într-o anumită secție, și stabilește proceduri menite să garanteze tratamentul egal și protecția împotriva discriminării[94].

9.4. Instrumente și ghiduri privind interacțiunea cu grupurile vulnerabile

În cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor există instrumente generale destinate prevenirii torturii, relelor tratamente, violenței și discriminării, aplicabile tuturor persoanelor private de libertate. Aceste politici și măsuri instituționale nu conțin însă prevederi specifice dedicate persoanelor LGBTQI, ceea ce face ca protecția lor să depindă de interpretarea personalului și de aplicarea regulilor generale, fără o abordare adaptată situației lor particulare și riscurilor sporite cu care se confruntă.

Ca urmare a aplicării chestionarului asupra a 993 de angajați ai sistemului penitenciar, s-a evidențiat o nevoie clară de elaborare a unor ghiduri și instrumente practice privind interacțiunea cu persoanele din comunitatea LGBTQI. O parte dintre respondenți, precum și angajați intervievați în cadrul vizitelor de monitorizare, au menționat lipsa pregătirii adecvate și au solicitat instruiri și resurse suplimentare. Aceștia au indicat dificultăți legate de comunicare, lipsa informațiilor necesare și presiunea subculturii criminale drept principale obstacole în gestionarea acestor situații.

Relatări concrete din partea personalului au ilustrat absența unor proceduri clare. În cazul unei persoane transgen (cazul Brumarețchi, adus în atenția publicului) [95], angajații au descris că *„nimeni nu știa ce să facă (cu această persoană)"*, nefiind clar cum trebuie realizată repartizarea în celule sau ce proceduri trebuie aplicate. O altă situație semnalată a implicat două femei lesbiene; după eliberarea uneia dintre partenere, aceasta a solicitat întrevederi de lungă durată cu persoana rămasă în detenție, însă legislația interzice astfel de întrevederi[96]. Ca urmare a refuzului, persoana rămasă în detenție a recurs la automutilare, ceea ce a evidențiat dificultățile întâlnite de personal în lipsa unor ghiduri de intervenție adecvate. Este important să subliniem încă o dată lipsa recunoașterii legale a parteneriatelor între persoane de același sex în Moldova, ceea ce poate limita dreptul persoanelor LGBTQI de a menține legătura cu partenerii lor pe durata detenției. În acest context, în Moldova, toți deținuții au, în general, dreptul atât la vizite scurte, cât și la vizite de lungă durată. O *vizită scurtă* durează de obicei între 1 și 4 ore, o dată pe lună, în timp ce o *vizită de lungă durată* poate dura de la aproximativ 12 ore până la 3 zile, o dată la trei luni. Aceste vizite sunt acordate, de obicei, soțului/soției deținutului și membrilor apropiați ai familiei, inclusiv părinților, copiilor, fraților și surorilor, bunicilor și nepoților. În anumite cazuri, pot fi permise și alte vizite dacă deținutul nu are rude apropiate sau dacă administrația penitenciarului consideră că există motive întemeiate. Cu toate acestea, *vizitele de lungă durată* nu sunt disponibile automat pentru toată lumea: acestea nu sunt acordate, în general, deținuților aflați în arest preventiv, celor ale căror drepturi la vizite de lungă durată au fost suspendate, celor care fac obiectul unor sancțiuni disciplinare sau deținuților condamnați la închisoare pe viață în regim inițial. Deciziile privind vizitele sunt luate de administrația penitenciarului, care poate refuza sau restricționa vizitele din motive de securitate justificate. În practică, aceasta înseamnă că, deși cadrul juridic oferă oportunități semnificative pentru menținerea contactului cu familia și rudele apropiate, condițiile de eligibilitate pentru vizitele de lungă durată sunt determinate de relațiile familiale formale recunoscute de lege — care nu includ în prezent parteneriatele de același sex nerecunoscute — și de evaluările comportamentale/de securitate din interiorul penitenciarului.

---

94 https://search.coe.int/cm?i=0900001680ac3af4

95 https://anticoruptie.md/ro/stiri/video-barbat-in-corp-de-femeie-povestea-din-inchisoare-a-lui-igor-brumaretchi-nascut-natalia-ous

96 Punct.284 Statutul Executării pedepsei de către condamnați: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110142&lang=ro#

9.5. Programe de instruire pentru personal

Administrația Națională a Penitenciarelor organizează anual cursuri de formare profesională inițială și continuă pentru personal, în baza metodologiilor aprobate la nivel central. În planurile recente au fost incluse teme precum prevenirea torturii, respectarea drepturilor omului, egalitatea de gen și protecția grupurilor vulnerabile. Totuși, aceste instruiri nu conțin module dedicate exclusiv situației persoanelor LGBTQI aflate în detenție.

În perioada 2020–2024, au participat la instruiri de formare profesională inițială între 89 și 265 de angajați anual, iar la instruiri de formare continuă între 503 și 1 225 de angajați anual. Printre tematicile abordate s-au numărat prevenirea torturii și a relelor tratamente, egalitatea de gen și prevenirea violenței bazate pe gen, protecția drepturilor femeilor în detenție, prevenirea suicidului și automutilării, precum și lucrul cu deținuții vulnerabili, inclusiv persoane cu dizabilități sau cu afecțiuni mintale. Tematica LGBTQI a fost abordată doar tangențial, ca parte a unor sesiuni despre drepturile omului sau egalitatea de gen.

Ca rezultat al chestionarului aplicat asupra a 993 de angajați ai sistemului penitenciar, 55% au confirmat participarea la instruiri privind prevenirea torturii și relelor tratamente în ultimele 24 de luni, iar 39% la instruiri privind violența bazată pe gen și doar 16% au participat la instruiri referitoare la protecția și respectarea drepturilor persoanelor LGBTQI în detenție. În același timp, 32% dintre respondenți au declarat că au nevoie urgentă de ghidare și instruire specifică pentru a putea interacționa adecvat cu persoanele LGBTQI. Conducerea unor penitenciare de asemenea, au formulat necesitatea instruirilor practice pentru diferite tipuri de personal și proceduri operaționale la fel promovarea nediscriminării și eticii profesionale.

Standardele internaționale prevăd obligația statelor de a asigura formarea adecvată a personalului. Principiul 10 al Principiilor de la Yogyakarta stabilește că statul trebuie să organizeze programe de pregătire și conștientizare pentru personalul poliției, al penitenciarelor și pentru alte persoane responsabile de prevenirea actelor de discriminare și a relelor tratamente bazate pe orientare sexuală sau identitate de gen. Conform Standardelor CPT din 2024, personalul penitenciar trebuie să beneficieze periodic de instruire pentru a înțelege și a răspunde nevoilor specifice ale persoanelor transgen aflate în detenție. Recomandările CPT prevăd formarea personalului pentru prevenirea, identificarea și gestionarea situațiilor de bullying, hărțuire și discriminare pe criterii de sex, orientare sexuală, identitate de gen, expresie de gen și caracteristici sexuale. Formarea inițială și pregătirea continuă ar trebui să sprijine personalul în interacțiunile de zi cu zi cu persoanele transgen și să implice experți externi cu experiență practică, precum și sesiuni de consiliere între colegi.

9.6. Identitatea de gen și respectarea principiului confidențialității

În prezent, în sistemul penitenciar nu există proceduri clare privind recunoașterea identității de gen a persoanelor private de libertate. Plasarea și tratamentul deținuților se realizează conform datelor înscrise în actele oficiale de identitate, fără a se ține cont de autodefinirea persoanei sau de evaluări individualizate ale nevoilor și riscurilor din perspectiva orientării sexuale sau identității de gen. Administrația Națională a Penitenciarelor a confirmat că nu sunt prevăzute politici instituționale care să permită recunoașterea identității de gen a persoanelor transgen sau non-binare și nici mecanisme prin care acestea să poată solicita tratament conform identității asumate.

În majoritatea penitenciarelor, persoanele private de libertate nu sunt întrebate, la momentul admiterii, despre orientarea sexuală sau identitatea de gen, iar personalul se ghidează în principal după informațiile din pașaport sau buletin. În discuțiile purtate cu deținuți și foști deținuți, inclusiv persoane din comunitatea LGBTQI, au fost relatate situații în care li s-a cerut să *„demonstreze"* orientarea sexuală odată ajunși în penitenciar, fiind puse sub semnul întrebării identitatea sau orientarea declarată (*„cum să fii persoană lesbiană dacă ai doi copii?"*). Alte două persoane intervievate au menționat că, la intrarea în penitenciar, au fost întrebate despre orientarea lor sexuală pentru a se decide unde urmează să fie plasate.

Într-un alt caz, după ce o persoană a declarat orientarea sa sexuală, această informație a fost comunicată persoanelor din celula unde urma să fie cazată, fără consimțământul său, care a crescut riscurile acesteia. Liderii informali exercită o influență semnificativă atât asupra clasificării și plasării deținuților, cât și asupra

modului în care noii membri – inclusiv cei din grupuri stigmatizate – sunt percepuți și tratați, expunându-i riscului de asociere forțată, prejudiciere și discriminare. Ierarhiile create de subcultura criminală pot duce la marginalizarea persoanelor slab informate despre această dinamică sau care nu respectă normele informale impuse, accentuând vulnerabilitatea și riscul de abuz sau excludere socială. Multe cazuri de violență, discriminare și excludere rămân neraportate din cauza mediului intimidant și a presiunii exercitate de liderii informali asupra potențialelor victime.

În alte jurisdicții, standardele internaționale și bunele practici evidențiază necesitatea recunoașterii identității de gen a persoanelor private de libertate și a aplicării unor proceduri de plasare conforme cu drepturile omului. În **Regatul Unit**, spre exemplu, Expertul Independent ONU pentru protecția împotriva violenței și discriminării pe baza orientării sexuale și identității de gen a recomandat îmbunătățirea documentării situației persoanelor LGBTQI aflate în detenție și implementarea unor politici de alocare bazate pe nevoile specifice și situațiile lor de vulnerabilitate.[97]

Standardele formulate de comitetele internaționale accentuează importanța recunoașterii identității de gen declarate. Conform orientărilor Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, autoidentificarea drept transgen în momentul admiterii în penitenciar ar trebui considerată suficientă pentru ca persoana să fie tratată în conformitate cu identitatea de gen exprimată, inclusiv în ceea ce privește deciziile privind plasarea, cu condiția efectuării unei evaluări individuale a riscurilor. De asemenea, Regula 7 din Regulile Nelson Mandela prevede, de asemenea, că informațiile introduse în dosarul deținutului trebuie să reflecte identitatea sa unică, inclusiv genul auto-perceput, ca parte a procesului de admitere[98].În ceea ce privește gestionarea informațiilor sensibile, 60% dintre angajați consideră că orientarea sexuală sau identitatea de gen ar trebui comunicate la momentul transferului, pentru motive de protecție, dar recunosc că această practică poate genera riscuri suplimentare. Totodată, peste jumătate dintre respondenți afirmă că ar respecta confidențialitatea persoanei care își declară apartenența la comunitatea LGBTQI, în timp ce aproape o treime ar informa imediat superiorul ierarhic. Aceste percepții indică existența unui nivel ridicat de incertitudine privind modul de gestionare a informațiilor sensibile și lipsa unor proceduri clare care să asigure tratamentul adecvat.

Situațiile descrise arată absența unor garanții instituționale privind protecția și confidențialitatea datelor sensibile, precum și lipsa unor proceduri care să prevină divulgarea neautorizată a informațiilor privind identitatea de gen sau orientarea sexuală. Un fost angajat al sistemului penitenciar a relatat că nu și-a putut dezvălui orientarea sa sexuală la locul de muncă, fiind nevoit să pretindă că are o prietenă, din cauza presiunilor și a unui climat perceput ca nesigur. Prezența serviciului psihologic pentru angajați în cadrul instituției ori la nivelul ANP nu crește siguranța persoanelor, ca și în multe instituții cu structură militarizată sau puternic ierarhizată, chiar și o suspiciune (fie ea realistă sau nu) că informația ar putea ajunge la superiori ori în rețeaua informală de relații reduce drastic utilizarea serviciului. Astfel necesită reevaluată modalitatea de oferire a serviciilor psihologice pentru angajații sistemului penitenciar prin externalizarea serviciului în vederea asigurării credibilității în confidențialitatea informației.

La fel în cadrul discuțiilor au fost abordat fenomenul respectării regulilor subculturii criminale de către angajații penitenciarelor pentru bărbați versus penitenciarul pentru femei. În cadrul percheziților planificate, angajații penitenciarelor pentru bărbați evită să se implice în percheziționarea sectoarelor de cazare pentru "umiliți" fiind cazuri când această sarcină e realizată de către angajații din penitenciarul pentru femei (în cazul organizării unor percheziții ample cu participarea grupelor de angajați din mai multe penitenciare). Această practică reflectă și consolidează stigmatizarea și discriminarea persoanelor încadrate în categoria „umiliților", și respectiv a persoanelor LGBTQI .

Solicitările de informații privind sexul sau genul unei persoane aflate în detenție trebuie să fie întotdeauna relevante, rezonabile și necesare în raport cu scopul urmărit, în conformitate cu standardele internaționale privind identitatea de gen (Principiul 6 din Principiile de la Yogyakarta). Aceasta include respectarea dreptului persoanei la autodeterminare de gen și menținerea confidențialității. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene susține, de asemenea, protecția datelor cu caracter personal și principiul conform căruia divulgarea

97 https://docs.un.org/en/A/HRC/56/49/ADD.1

98 https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

informațiilor legate de gen nu ar trebui să expună persoanele la riscuri inutile. În practică, aceste cerințe contribuie la asigurarea faptului că deținuții nu sunt expuși inutil la situații de vulnerabilitate, stigmatizare sau violență în mediul penitenciar. [99]

9.7. Percepția, atitudinile personalului și percheziția corporală

Rezultatele anchetei aplicate asupra a 993 de angajați ai sistemului penitenciar evidențiază niveluri reduse de cunoaștere și înțelegere a drepturilor persoanelor LGBTQI în general, dar și specific în locurile de detenție. Doar 22% dintre respondenți consideră că relațiile consensuale între adulți sunt legale în Republica Moldova, în timp ce 27% apreciază că acestea nu sunt permise, iar peste jumătate dintre angajați nu cunosc prevederea juridică. În ceea ce privește familiaritatea cu noțiunea SOGIESC, doar 14% dintre participanți au declarat că știu ce semnifică această abreviere, ceea ce indică dificultăți în înțelegerea conceptelor fundamentale legate de orientarea sexuală, identitatea de gen, expresia de gen și caracteristicile sexuale.

Atitudinile reflectate în răspunsurile personalului se regăsesc și în unele practici constatate în penitenciare. În anumite instituții au fost identificate abordări homofobe, în special în legătură cu efectuarea percheziților corporale sau cu plasarea în sectoare denumite informal *„ale umiliților"*. În astfel de situații, personalul nu percepea întotdeauna orientarea sexuală sau identitatea de gen ca factori de risc pentru siguranța persoanei, iar uneori persoanele LGBTQI erau catalogate drept *„bolnave mental"* sau asociate cu comportamente deviante *„la noi toți sunt normali"*. Confuzia conceptuală este ilustrată și de faptul că 64% dintre respondenți au declarat că nu pot distinge diferența între comunitatea LGBTQI și categoria informală *„cocoși/opușcenîi"*, specifică subculturii criminale și asociată cu o stigmatizare severă. Această suprapunere de percepții contribuie la riscul ca persoanele LGBTQI să fie etichetate automat în cel mai vulnerabil (inferior) statut informal din închisori.

Situații concrete relatate de persoane deținute confirmă impactul acestor percepții. În penitenciarul pentru minori, orice tentativă a unei persoane din comunitatea LGBTQI de a se apăra era interpretată de către administrație ca încălcare a disciplinei și sancționată disciplinar. În penitenciarele pentru adulți, reacțiile unor membri ai personalului au fost ironice sau batjocoritoare, inclusiv urări adresate de Ziua internațională a femeii (8 martie) și comentarii provocatoare în perioada Moldova PRIDE, precum invitații „forțate" la astfel de evenimente. Citatele obținute prin răspunsurile deschise ale personalului confirmă polarizarea atitudinilor: unii angajați au exprimat opinia că *„toate persoanele deținute au aceleași drepturi și trebuie tratate în mod egal"*, în timp ce alții susțineau că *„fenomenul LGBT este o deviere de la normalitate și nu ar trebui promovat în penitenciare"*.

Aspectele legate de percheziții corporale relevă una dintre cele mai sensibile zone de risc. Standardele CPT din 2024 descriu situații observate în alte state europene (descriu anumite practici și atitudini) în care femeile transgen au fost supuse percheziților corporale complete atât la admiterea în penitenciar, cât și pe parcursul detenției, proceduri care au fost realizate de agenți de sex masculin prin dezbrăcarea completă a persoanei și inspecția vizuală în pielea goală. Aceste practici au fost percepute de persoanele vizate ca fiind profund degradante, iar CPT subliniază caracterul lor invaziv și potențial traumatizant. Standardele prevăd că percheziții integrale trebuie realizate doar atunci când sunt absolut necesare și în baza unui risc justificabil, cu măsuri clare pentru reducerea expunerii și păstrarea demnității persoanei. Recomandările includ efectuarea percheziției de către personal de același gen cu cel în care se identifică persoana, prezența unui al doilea agent de același gen, efectuarea secvențială a dezbrăcării și consultarea persoanei privind preferința de gen a personalului care realizează percheziția. Au fost documentate și situații în care agente femei au refuzat să efectueze percheziții asupra femeilor transgen, ceea ce a dus la realizarea acestora de către bărbați sau de către echipe mixte, cu un agent bărbat inspectând partea inferioară a corpului.

---

99 De exemplu, în hotărârea din 2025 în cauza *C247/23 (Deldits)*, CJUE a statuat că autoritățile naționale trebuie să rectifice datele personale inexacte referitoare la identitatea de gen a unei persoane din registrele publice și nu pot condiționa acest lucru de dovada unei intervenții chirurgicale, subliniind că datele privind identitatea de gen trebuie să reflecte cu exactitate identitatea trăită de o persoană și să fie prelucrate în conformitate cu Regulamentul general privind protecția datelor și cu Carta drepturilor fundamentale. Această jurisprudență consolidează principiul conform căruia divulgarea informațiilor legate de gen ar trebui să se limiteze la ceea ce este necesar și proporțional cu scopul urmărit, contribuind la asigurarea faptului că persoanele fizice — inclusiv deținuții — nu sunt expuse în mod inutil la situații de vulnerabilitate, stigmatizare sau violență în mediul penitenciar. https://fra.europa.eu/es/caselaw-reference/cjeu-case-c-24723-judgment-0

Standardele relevante recomandă ca, la admitere, personalul să discute cu persoanele transgen despre genul agentului care va realiza percheziţiile corporale sau tactile, iar această opţiune să fie consemnată în dosarul persoanei. În absenţa unei preferinţe exprimate, percheziţia ar trebui efectuată în conformitate cu identitatea de gen a persoanei. Efectuarea acestor proceduri necesită instruire adecvată a personalului, pentru a garanta o intervenţie profesionistă şi respectuoasă, în acord cu demnitatea persoanei aflate în detenţie. Problemele legate de plasare şi percheziţie capătă o intensitate aparte în cazul persoanelor transgen şi non-binare. În lipsa unor reguli specifice, acestea sunt de regulă repartizate automat în penitenciare şi sectoare corespunzătoare sexului din acte, iar percheziţiile corporale sunt efectuate în funcţie de această încadrare formală, nu de identitatea de gen autodeclarată. Această practică le expune unui risc deosebit de ridicat de violenţă, abuz, umilire şi tratament degradant şi contribuie la recurgerea frecventă la izolarea „de protecţie" ca răspuns reflex instituţional.

9.8. Tratamentul şi situaţia persoanelor LGBTQI în penitenciare

Datele colectate prin anchetă arată că aproximativ 16% dintre angajaţii sistemului penitenciar (158 de persoane), au declarat că au interacţionat direct cu persoane private de libertate care se identifică cu comunitatea LGBTQI. Printre exemplele pozitive menţionate se numără respectarea drepturilor, asigurarea securităţii personale atunci când situaţia a impus-o, aplicarea principiului nediscriminării, toleranţa şi medierea conflictelor. În anumite situaţii, angajaţii au optat pentru cazarea persoanelor LGBTQI+ în celule separate pentru a preveni confruntările cu subcultura criminală, menţionând că nu există sectoare formale destinate exclusiv deţinuţilor LGBTQI, ci doar camere individuale utilizate în astfel de cazuri.

Percepţiile asupra tratamentului diferă însă considerabil. Doar 22% dintre respondenţi au subliniat necesitatea tratării cu respect şi nediscriminare, în timp ce 11% au considerat că sunt necesare măsuri speciale de protecţie, iar 16% au apreciat că aceste persoane ar trebui separate de restul populaţiei carcerale. Diversitatea acestor opinii reflectă lipsa unor standarde clare de intervenţie şi lasă o marjă largă de decizie individuală, ceea ce duce la abordări neuniforme. Răspunsurile arată, de asemenea, că în situaţia în care o persoană privată de libertate declară apartenenţa la comunitatea LGBTQI, peste jumătate dintre angajaţi ar respecta confidenţialitatea, în timp ce 27% ar informa imediat superiorul. Un procent semnificativ a indicat că nu folosesc numele sau pronumele preferate de persoanele LGBTQI, ceea ce poate accentua stigmatizarea şi lipsa de recunoaştere.

Dificultăţile în interacţiunea cu persoanele din comunitatea LGBTQI menţionate de personal includ probleme de comunicare, lipsa pregătirii profesionale, incertitudini privind integrarea în activităţile comune, presiunea subculturii criminale şi riscul violenţei din partea altor deţinuţi. Chiar dacă, există echipele multidisciplinare în penitenciare, echipa de monitorizare a constatat că, acestea nu abordează în mod curent cazuri care vizează statutul persoanelor LGBTQI (cu excepţia penitenciarului pentru femei), repartizarea lor în camere sau evaluarea riscurilor de securitate. De asemenea, nu au fost identificate situaţii de tortură, rele tratamente intenţionate sau utilizarea forţei fizice ori a mijloacelor speciale împotriva persoanelor LGBTQI, însă dificultăţile majore apar în interacţiunea acestora cu alţi deţinuţi.

Relatările persoanelor private de libertate intervievate arată că riscurile principale provin din reacţiile colegilor de detenţie. Persoanele LGBTQI sunt percepute adesea ca aparţinând celui mai stigmatizat şi vulnerabil statut informal din penitenciare, ceea ce le expune unui risc sporit de violenţă. Au fost descrise cazuri de agresiuni fizice grave, constrângeri sexuale şi violuri. Persoanele intervievate au semnalat că, odată ce identitatea sau orientarea devine cunoscută în rândul altor deţinuţi, riscurile cresc semnificativ, în special dacă informaţia a fost ascunsă iniţial sau divulgată fără consimţământ altor deţinuţi. La fel ca şi în cazul personalului, pentru multe persoane private de libertate, persoanele LGBTQI sunt catalogate drept *„bolnave mental".*

În cadrul discuţiilor cu cinci persoane LGBTQI fost deţinute, trei au menţionat că nu s-au simţit respectate, inclusiv în timpul percheziţiilor corporale efectuate de personalul penitenciar. Toate cele cinci persoane au declarat că nu s-au simţit în siguranţă în penitenciar, invocând lipsa unor garanţii reale de protecţie, teama permanentă că orientarea lor ar putea fi dezvăluită şi lipsa intervenţiilor eficiente din partea administraţiei. Unul dintre intervievaţi a relatat că personalul a divulgat orientarea sa sexuală altor deţinuţi imediat după cazare, ceea ce a fost urmat de tentative de constrângere sexuală. Un alt intervievat a confirmat că a fost agresat fizic de către alţi deţinuţi.

Contextul descris se înscrie într-o realitate structurală mai amplă: arhitectura penitenciarelor, concepută istoric pe o logică strict binară a genului, nu a fost adaptată nevoilor actuale ale unor categorii diverse de persoane private de libertate. Infrastructura, repartizarea pe sectoare, regimurile de detenție și procedurile zilnice au fost elaborate pentru populația predominant masculină și nu țin cont de nevoile persoanelor transgen sau ale celor cu orientari sexuale și identități de gen diferite (persoane LGBTQI la general). În astfel de condiții, administrația penitenciarelor se confruntă cu dificultăți în stabilirea locului adecvat de cazare și în gestionarea în siguranță a situațiilor în care identitatea de gen nu corespunde structurii instituționale tradiționale.

Standardele internaționale oferă orientări clare privind tratamentul persoanelor transgen și prevenirea abuzurilor. Au fost documentate situații în care femei transgen au fost cazate în secții pentru bărbați, supravegheate exclusiv de personal masculin, fără acces la personal feminin, ceea ce a fost considerat inadecvat. Documentele internaționale [100] relevante prevăd că toate secțiile ar trebui să dispună de personal atât masculin, cât și feminin, iar în situații excepționale, dacă o femeie transgen este plasată temporar într-o secție destinată bărbaților, trebuie asigurată prezența permanentă a unei agente de supraveghere. Recomandările subliniază, de asemenea, necesitatea de a permite persoanelor transgen să poarte haine corespunzătoare identității lor de gen, precum și utilizarea numelui, titlurilor și pronumelor preferate, atât în comunicările verbale, cât și în cele scrise. Este, de asemenea, necesară utilizarea unui limbaj respectuos și adecvat în toate interacțiunile cu persoanele private de libertate.

9.9. Plasarea și repartizarea în celule

În instituțiile penitenciare din Republica Moldova, repartizarea deținuților se realizează în conformitate cu prevederile Codului de executare, pe baza criteriilor generale privind sexul, vârsta și regimul de detenție. Pentru persoanele care se identifică drept transgen sau LGBTQI, cadrul normativ nu conține dispoziții exprese privind modul de alocare în celule, iar o politică specială în acest sens nu există. În practică, plasarea se face automat în funcție de datele înscrise în actele de identitate, fără a se ține cont de identitatea de gen a persoanei ceea ce nu permite o abordare individualizată a riscurilor și nevoilor.

Administrația Națională a Penitenciarelor a confirmat că evaluarea realizată în perioada de carantină are un caracter limitat și este concentrată în principal pe identificarea riscului de suicid sau automutilare. Instrumentele de evaluare existente nu includ criterii legate de orientarea sexuală sau identitatea de gen, iar deciziile privind plasarea persoanelor LGBTQI sunt lăsate, în mare parte, la discreția directorului penitenciarului, în baza recomandărilor serviciilor de regim, securitate și uneori medical. Implicarea echipei multidisciplinare în aceste decizii este rară sau inexistentă, iar persoanele private de libertate nu sunt, de regulă, întrebate despre opțiunile și viziunea lor privind locul de cazare.

Această lipsă de proceduri detaliate conduce la soluții improvizate, inclusiv la izolarea persoanelor LGBTQI în spații destinate de obicei sancțiunilor disciplinare sau regimului de siguranță sporită. Răspunsurile din ancheta aplicată celor 993 de angajați indică faptul că o mare parte dintre aceștia optează pentru separarea persoanelor LGBTQI de restul populației carcerale din motive declarate de protecție, dar recunosc că această practică conduce frecvent la excluderea lor de la programele educative, ocupaționale și de reintegrare. Dintre persoanele fost deținute LGBTQI intervievate, două din cinci au confirmat că au fost izolate de ceilalți deținuți, de regulă în urma unei decizii exclusive a conducerii penitenciarului, iar doar într-un caz decizia a fost luată de comun acord. Izolarea a fost percepută de aceste persoane ca o formă de discriminare, o pedeapsă nejustificată și o măsură cu impact negativ asupra sănătății fizice și mintale, chiar dacă una dintre persoane a menționat că, în condițiile date, aceasta a fost singura modalitate prin care s-a putut simți relativ mai în siguranță.

---

100 Raportul CPT nr. 33 (2023, https://rm.coe.int/1680af71cd), Cartografierea bunelor practici pentru gestionarea deținuților transgender realizată de PNUD (2020, https://www.undp.org/thailand/publications/mapping-good-practices-management-transgender-prisoners), Principiile de la Yogyakarta (https://hrlibrary.umn.edu/instree/YogyakartaPrinciples), Oficiul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului – Living Free and Equal (OHCHR) - https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf

În procesul de monitorizare și în cadrul discuțiilor individuale, s-a constatat că, în majoritatea cazurilor, persoanele LGBTQI au fost deținute în regim de izolare solitară sau în sectoare speciale, cu motivarea prevenirii incidentelor și a violenței din partea altor deținuți. De cele mai multe ori, aceste persoane sunt plasate în sectoarele destinate celor care au solicitat *„asigurarea securității personale a condamnaților"* în sensul art. 206 din Codul de executare, sectoare care, în practică, sunt amplasate în apropierea izolatoarelor disciplinare sau în zone asociate cu cele mai joase caste în ierarhia subculturii criminale (*„umiliții"*). Condițiile din aceste celule sunt, în multe cazuri, caracterizate de acces limitat la apă și apă potabilă, degradarea infrastructurii, temperatură scăzută, iluminare slabă, aerisire insuficientă și prezența șoarecilor și altor insecte, acces restricționat pentru vizitarea serviciului medical etc., aspecte confirmate atât în timpul vizitelor, cât și prin relatările foștilor deținuți.

Au fost documentate și situații în care persoanele LGBTQI au solicitat ele însele să fie izolate, din cauza fricii față de violență și a presiunii subculturii criminale. Chiar și în aceste cazuri, modul concret de aplicare a izolării, durata și condițiile de detenție au avut un impact semnificativ asupra stării lor psihice și a accesului la activități. Un aspect mai favorabil a fost observat în penitenciarul de femei și în sectoarele destinate femeilor din alte penitenciare, unde femeile din grupul LGBTQI+sunt, în general, plasate în sectoare comune, iar influența subculturii criminale nu este la fel de accentuată. În penitenciarul pentru femei Rusca (P-7) există un regulament intern care prevede implicarea echipei multidisciplinare în procesul de repartizare a deținutelor în sectoare sau celule, iar în anumite cazuri plasarea este discutată cu acestea, ceea ce reprezintă o practică pozitivă. De asemenea, au existat solicitări confidențiale din partea unor cupluri pentru cazare comună, posibilă doar în număr limitat de celule, de regulă în sectoarele de deservire. Riscurile descrise sunt amplificate în mod special pentru persoanele LGBTQI care, pe lângă orientarea sexuală sau identitatea de gen, trăiesc cu HIV, au dizabilități sau aparțin unor grupuri etnice marginalizate.

Recomandările internaționale subliniază că persoanele transgen ar trebui cazate, în principiu, în secția corespunzătoare genului cu care se identifică (vezi și subpunctul 9.6. Identitatea de gen și respectarea principiului confidențialității). În situații excepționale, când evaluarea individuală a riscurilor indică motive de securitate, plasarea într-o altă secție poate fi justificată, dar aceste motive trebuie documentate clar și revizuite periodic. Indiferent de secția în care sunt plasate, persoanele transgen trebuie cazate în condiții care să le asigure cel mai înalt grad de siguranță, atât pentru ele însele, cât și pentru alte persoane private de libertate. Atunci când sunt plasate temporar într-o secție separată, acestea trebuie să aibă acces la activități comune și posibilitatea de a interacționa cu persoane care se identifică cu același gen.

CPT recomandă consultarea activă a persoanelor transgen (LGBTQI) cu privire la nevoile lor înainte de luarea deciziilor privind plasarea și pe tot parcursul evaluării riscurilor. Persoanele transgen trebuie să aibă opțiunea de a păstra confidențială identitatea lor de gen, dacă doresc acest lucru, iar consultarea trebuie să fie efectuată într-un mod care respectă demnitatea și autonomia persoanei. Standardele internaționale subliniază că deciziile de includere sau excludere din unitățile corespunzătoare identității de gen trebuie să se bazeze pe evaluări individuale, criterii obiective și transparente, evitând presupunerile sau prejudecățile sociale. Măsurile trebuie să fie proporționale și să nu așeze persoana într-o situație de vulnerabilitate sau abuz. Orientările recente formulate de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei în cadrul raportului „Human Rights and Gender Identity and Expression" (din 2024)[101] reafirmă că detenția solitară nu trebuie utilizată pentru protecția persoanelor transgen, nici chiar cu justificarea evitării violenței. Atât CPT, cât și SPT au confirmat că astfel de măsuri au efecte dăunătoare asupra sănătății fizice și psihice, fiind deosebit de nocive în cazul minorilor.

Raportările internaționale arată, de asemenea, că măsurile aparent protective, precum izolarea solitară, pot funcționa în detrimentul persoanelor LGBTQI. Subcomitetul ONU pentru Prevenirea Torturii a evidențiat că perioadele prelungite de izolare limitează accesul la educație, muncă și programe care pot influența durata pedepsei sau condițiile eliberării condiționate și pot conduce la perioade mai lungi de detenție pentru persoanele vizate.[102]

---

101 https://rm.coe.int/issue-paper-on-human-rights-and-gender-identity-and-expression-by-dunj/1680aed541

102 https://docs.un.org/en/CAT/C/57/4

În unele state, precum **Italia**, au fost create facilități dedicate pentru deținuții transgen, ca opțiune orientată spre reducerea riscului de violență. Totuși, aceste măsuri sunt considerate adecvate doar atunci când sunt alese de persoana vizată, iar nu impuse automat ca politică generală. Standardele internaționale punctează necesitatea evitării segregării obligatorii și a regimurilor restrictive, care pot genera consecințe negative pe termen lung, recomandând ca toți deținuții nou-admiși să fie repartizați în unități obișnuite cât mai curând posibil, după efectuarea unei evaluări individuale complete.

9.9. Prevenirea riscurilor

În practica sistemului penitenciar, identificarea persoanelor gay, transgen sau non-binare este orientată în primul rând spre protejarea integrității fizice și psihologice a acestora. În perioada de carantină, personalul efectuează evaluări de risc, în colaborare cu medicul și psihologul instituției, însă aceste evaluări nu sunt ghidate de un protocol standardizat privind identitatea de gen sau orientarea sexuală. Elementele incluse în evaluare se concentrează preponderent pe riscul de suicid sau automutilare, fără o abordare structurată a vulnerabilităților specifice persoanelor LGBTQI.

Procedurile oficiale prevăd că orice sesizare de violență sau abuz trebuie raportată conducerii penitenciarului și organelor de urmărire penală, urmată de măsuri preventive precum separarea temporară, supravegherea sporită și asistența medicală sau psihologică. Lipsa unor reglementări detaliate face însă ca răspunsul instituției să depindă în mare măsură de aprecierea individuală a personalului, ceea ce determină abordări neuniforme și, uneori, insuficiente.

Rezultatele anchetei aplicate celor 993 de angajați ai sistemului penitenciar evidențiază percepția asupra principalelor riscuri pentru persoanele LGBTQI aflate în detenție: hărțuirea și abuzul verbal (49%), violența fizică sau sexuală (41%) și izolarea excesivă aplicată ca măsură de protecție (17%). Vulnerabilitățile sunt recunoscute de personal, însă lipsa unor protocoale clare de intervenție lasă gestionarea acestor situații la nivelul deciziilor individuale, fără o abordare unitară.

Cazurile documentate în timpul vizitelor de monitorizare confirmă riscurile ridicate asociate divulgării identității de gen sau a orientării sexuale. Într-o situație, o persoană a relatat că, după ce a informat psihiatru despre orientarea sa sexuală, informația a fost preluată de escortă – aflată în încăpere – și apoi răspândită în penitenciar. În alt caz, persoane LGBTQI care nu au dezvăluit orientarea la intrarea în penitenciar au fost agresate de alți deținuți după ce identitatea lor a devenit cunoscută în mediul penitenciar. Relatările deținuților confirmă faptul că persoane din comunitate sunt frecvent asimilate statutului informal al *„umiliților"*, fiind excluse din activități, refuzate de alte deținute în anumite roluri (cum ar fi lucrul în bucătărie) și supuse unui risc sporit de violență fizică și sexuală.

În acest context, nu a fost identificată o politică sau practică uniformă, conform standardelor internaționale, privind evaluarea riscurilor pentru persoanele LGBTQI în procesul de plasare. Evaluarea ar trebui să fie individuală, să stabilească dacă persoana reprezintă un risc pentru sine, pentru alți deținuți sau pentru personal și să determine măsurile necesare pentru reducerea riscurilor în mod proporțional. Standardele internaționale subliniază importanța unei evaluări echilibrate, iar gestionarea riscurilor nu trebuie să se bazeze pe stereotipuri privind identitatea de gen.

Standardele CPT prevăd că autoritățile penitenciare trebuie să acorde o atenție deosebită riscurilor de discriminare, violență și excludere cu care se confruntă persoanele transgen. Politicile instituționale ar trebui să includă măsuri preventive și corective clare, precum înregistrarea sistematică a incidentelor, raportarea și investigarea completă a tuturor acuzațiilor de agresiune sau hărțuire direcționate împotriva deținuților LGBTQI.. În plus, nu există motive de securitate întemeiate pentru a trata o persoană transgender diferit de o persoană cisgender în cadrul evaluării inițiale a riscurilor. Deși persoanele transgender pot fi expuse unui risc sporit de agresiune, ele nu reprezintă în mod inerent un risc mai mare pentru ceilalți; obiectivul în ambele cazuri ar trebui să fie asigurarea siguranței persoanei respective și a celor din jur, precum și plasarea acesteia într-un mediu adecvat nevoilor sale de protecție.

În același spirit, standardele internaționale atrag atenția că izolarea solitară nu trebuie aplicată ca măsură de protecție pentru persoanele transgen sau LGBTQI. Atât CPT, cât și Subcomitetul ONU pentru Prevenirea

Torturii au evidențiat impactul dăunător al izolării asupra sănătății fizice și mintale, subliniind că această practică poate agrava vulnerabilitățile existente și poate limita accesul la educație, muncă sau programe cu relevanță pentru reintegrarea socială. În plus, măsuri precum segregarea sau detenția protectivă prelungită pot conduce la perioade mai lungi de detenție pentru persoanele vizate.

Standardele internaționale recomandă, totodată, implicarea activă a persoanelor LGBTQI în procesul de evaluare a riscurilor și luarea deciziilor privind plasarea, precum și posibilitatea ca acestea să mențină confidențialitatea asupra identității de gen dacă doresc acest lucru. Regula 7 din Regulile Nelson Mandela stabilește că informațiile introduse în dosarul deținutului la admitere trebuie să reflecte identitatea sa unică, inclusiv genul auto-perceput, iar procesul de admitere trebuie să prevină orice risc de identificare greșită sau tratament degradant.

Documentele internaționale subliniază și riscul ridicat de suicid sau auto-vătămare în rândul persoanelor LGBTQI aflate în detenție. Evaluările de admitere trebuie să includă o analiză atentă a experiențelor anterioare de discriminare sau abuz, pentru prevenirea revictimizării, iar autoritățile trebuie să asigure acces egal la evaluare psihologică, tratament, servicii de sănătate mentală și sprijin psihosocial, în aceleași condiții ca în comunitate.

9.11. Mecanismul de plângeri și prevenirea violenței

Personalul penitenciar a raportat că persoanele private de libertate sunt, în general, informate despre mecanismele existente de depunere a plângerilor și despre instituțiile la care se pot adresa, însă eficiența acestor mecanisme depinde în mare măsură de încrederea deținuților și de gradul de confidențialitate perceput. Pentru persoanele LGBTQI-, teama de stigmatizare sau represalii reprezintă un obstacol semnificativ în accesarea căilor de sesizare. În discuțiile purtate cu persoanele private de libertate, multe au menționat că nu au raportat incidentele de abuz ori nu știau exact cui trebuie să se adreseze, ce proceduri trebuie urmate sau ce protecție pot primi. Această situație este atribuită atât lipsei unui mecanism de plângeri adaptat nevoilor persoanelor vulnerabile, cât și regulilor informale ale subculturii criminale, care descurajează raportarea.

Relatările unor persoane LGBTQI arată că, atunci când au sesizat conducerea penitenciarului după incidente de agresiune sau amenințări, administrația nu a intervenit, iar pericolul nu a fost tratat cu seriozitate. În astfel de cazuri, deținuții au menționat că nu au primit niciun răspuns concret, iar situațiile de risc au continuat. Pe de altă parte, majoritatea angajaților au declarat în cadrul anchetei că raportează imediat orice incident sau afirmație care sugerează violență, inclusiv violență sexuală, asupra persoanelor LGBTQI. Totuși, răspunsurile de la persoane private de libertate indică faptul că o parte considerabilă nu cunoaște în detaliu procedurile, nu știe către ce structură internă sau externă se poate adresa și nu percepe mecanismele de protecție drept eficiente sau accesibile.

Această lipsă de claritate procedurală determină aplicarea neuniformă a mecanismelor de raportare și lipsa unor intervenții imediate în cazurile în care riscurile sunt evidente. În practică, măsurile de protecție aplicate de personal includ frecvent izolarea persoanei LGBTQI în celule separate, în special în cazul bărbaților. Deși intenționată să asigure protecția, această practică duce la agravarea izolării sociale, la expunerea la condiții de detenție mai dure și la marginalizare suplimentară, ceea ce nu contribuie la prevenirea violenței, ci mai degrabă la amplificarea vulnerabilităților.

Standardele internaționale subliniază necesitatea dezvoltării unui cadru instituțional robust pentru protecția persoanelor LGBTQI în detenție. Documentele internaționale recente abordează explicit riscurile cu care se confruntă persoanele LGBTQ aflate în detenție și accentuează importanța adoptării de politici specifice pentru prevenirea violenței, discriminării și abuzurilor. Principiul 9 din Principiile de la Yogyakarta prevede că statele trebuie să adopte măsuri de protecție pentru toți deținuții vulnerabili la violență sau abuzuri pe motive de orientare sexuală, identitate de gen sau expresie de gen, fără ca aceste măsuri să ducă la restrângeri suplimentare ale drepturilor lor, în comparație cu ceilalți deținuți.

Recomandările internaționale includ implementarea unor politici care să combată violența și discriminarea pe motive de orientare sexuală și identitate de gen, inclusiv prin asigurarea accesului la tratament medical, protejarea accesului obiectelor de exprimare a genului, prevenirea abuzurilor în contextul percheziților

corporale și evitarea utilizării izolării ca măsură „de protecție". Standardele CPT atrag atenția că persoanele transgen și, mai larg, toate persoanele LGBTQI aflate în detenție se află într-o situație generală de vulnerabilitate, fiind expuse în mod accentuat riscului de intimidare, abuz și violență, atât din partea altor deținuți, cât și a personalului. Plasarea unei persoane transgen într-o secție destinată unui gen diferit de cel cu care se identifică amplifică în mod inerent riscurile de violență și intimidare.

Recomandarea CM/Rec(2010)5 a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei subliniază obligația statelor de a adopta măsuri adecvate pentru a asigura siguranța tuturor persoanelor aflate în detenție, incluzând protecția împotriva agresiunilor fizice, violului și altor forme de abuz sexual, indiferent dacă acestea sunt comise de alți deținuți sau de personal. Documentul insistă asupra necesității respectării identității de gen a persoanelor transgen și a protejării demnității acestora în toate procedurile relevante.

Datele internaționale arată amploarea riscurilor: conform Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii, deținuții non-heterosexuali au de zece ori mai multe șanse să fie agresați sexual de alți deținuți și de trei ori mai multe șanse să fie agresați sexual de personalul închisorii. Pentru persoanele transgen, riscul de agresiune sexuală din partea deținuților este de treisprezece ori mai mare decât în cazul persoanelor cisgen. În același timp, exemple documentate din diferite state arată că persoanele LGBTIQI+ au fost supuse unor forme severe de violență fizică, sexuală și psihologică, inclusiv agresiuni în secții de poliție, umiliri colective, refuzul accesului la activități sau tratamente medicale degradante precum examinările anale neconsensuale, condamnate în mod clar de mecanismele internaționale ca forme de tortură și tratament degradant.

Rapoartele internaționale indică, de asemenea, că multe plângeri privind abuzuri sexuale sau violență nu primesc răspuns adecvat din partea administrațiilor penitenciare. În cazul persoanelor LGBTQI, reticența de a depune plângeri este accentuată de teama de represalii și de amenințările directe primite din partea agresorilor, ceea ce întărește necesitatea consolidării mecanismelor de protecție și investigare.

Principiile internaționale prevăd că supravegherea locurilor de detenție trebuie organizată astfel încât să asigure siguranța tuturor persoanelor, iar vulnerabilitățile asociate cu orientarea sexuală, identitatea de gen, exprimarea de gen sau caracteristicile sexuale să fie abordate în mod specific. Lipsa unui cadru procedural consolidat și incertitudinea privind aplicarea măsurilor de protecție evidențiază importanța unor politici coerente și a formării continue a personalului pentru prevenirea violenței și garantarea accesului real la mecanismele de plângeri.

9.12. Subcultura criminală, siguranța și mecanismele interne de protecție

Subcultura criminală reprezintă unul dintre cei mai puternici factori care influențează siguranța persoanelor LGBTQI în penitenciarele din Republica Moldova. Rapoartele mecanismelor de monitorizare ale Consiliului Europei, Comitetului pentru Prevenirea Torturii și Avocatului Poporului au documentat constant impactul negativ al regulilor informale din mediul penitenciar asupra deținuților percepuți drept vulnerabili. Această structură paralelă de norme creează ierarhii rigide, în care persoanele considerate LGBTQI sunt plasate automat în cea mai joasă poziție, fiind expuse stigmatizării, excluderii și violenței. În unele situații, subcultura generează tratamente degradante, atribuirea de sarcini umilitoare sau abuzuri sexuale, practici care constituie tratamente inumane și degradante.

Relatările colectate în timpul monitorizărilor arată că persoanele considerate *„umilite"* evită să depună plângeri privind abuzurile sexuale, fie din teamă, fie din cauza unor înțelegeri tacite. În anumite penitenciare, au fost menționate situații în care persoane LGBTQI, dar și unele persoane care nu făceau parte din comunitate au prestat acte sexuale pentru bunuri sau protecție, ceea ce indică o vulnerabilitate structurală profundă. Chiar și în sectoarele unde sunt plasate persoanele aflate în autoizolare sau cele considerate vulnerabile, continuă să existe o ierarhie internă – o categorie informală denumită *„murdari în casta umiliților"*, cu reguli și sancțiuni proprii.

Regulile informale influențează și interacțiunile zilnice. Unele deținute au relatat că persoanele percepute drept lesbiene, femei care au făcut sex oral sau persoane asociate cu infracțiuni sexuale sunt încadrate automat în grupul *„законтаченные"*, fiind supuse restricțiilor severe. Acestea nu pot consuma alimente din vase comune, nu pot găti pentru grup și nu pot folosi obiecte împreună cu celelalte deținute. În cazul în care

ating bunuri comune, pot surveni conflicte care escaladează până la violență. O deținută a explicat că nu-și poate ascunde orientarea sexuală, deoarece, dacă aceasta ar fi descoperită ulterior, ar fi supusă bătăilor și umilințelor. În închisorile pentru bărbați, regulile sunt și mai stricte, în mare parte din cauza influenței puternice a subculturii criminale, care impune ierarhii rigide și pedepsește orice abatere percepută de la norme, inclusiv orientarea non-heterosexuală.

Un caz relatat în timpul monitorizării ilustrează severitatea acestor consecințe: un tânăr a fost identificat ca gay de ceilalți deținuți la scurt timp după intrarea în penitenciar. A fost marcat cu un tatuaj forțat – o cruce pe urechea stângă și o linie curbată pe gât – însemne utilizate pentru a-l clasifica vizual ca aparținând *„castei umiliților"*. Ulterior, a fost bătut repetat, agresat fizic și, după transferul în penitenciarul pentru adulți, supus unor acte de umilire, inclusiv obligarea de a purta haine de femeie, machiaj și expunere publică în fața altor deținuți.

Administrația Națională a Penitenciarelor dispune de mecanisme interne de protecție, precum transferul temporar în alte celule sau sectoare, supravegherea sporită sau informarea organelor competente atunci când sunt raportate cazuri de violență. Totuși, aceste măsuri sunt orientate predominant spre menținerea ordinii și securității instituționale și nu țin cont de particularitățile persoanelor LGBTQI. Regulamentele interne se concentrează pe aspecte de pază și control, fără proceduri diferențiate pentru protecția acestui grup vulnerabil.

În plus, sistemul penitenciar se confruntă cu o insuficiență acută de personal, atât numeric, cât și în ceea ce privește pregătirea specializată. Numărul redus de angajați în sectoarele operaționale limitează capacitatea de intervenție rapidă și supraveghere, iar lipsa psihologilor, asistenților sociali și consilierilor educativi reduce posibilitatea de a implementa soluții adecvate pentru cei expuși unui risc ridicat. În anumite instituții, funcțiile educative sunt exercitate de personal fără formare în domeniu, ceea ce face dificilă gestionarea situațiilor complexe asociate subculturii criminale.

Riscurile nu se limitează la persoanele LGBTQI, ci îi pot afecta și pe cei care interacționează cu acestea. Atât deținuții, cât și personalul pot fi stigmatizați de subcultură dacă sunt percepuți ca având o relație apropiată cu o persoană din grupul *„umiliților"*, ceea ce poate conduce la amenințări, intimidare sau excludere. Din discuțiile cu deținuții, se face impresia că, doar simpla acceptare a situației persoanelor din comunitatea LGBTQ+ și atitudinea nediscriminatorie pentru un astfel de grup poate fi interpretat negativ de către subcultură. Acest fenomen reduce și mai mult disponibilitatea deținuților de a raporta abuzuri sau de a solicita ajutor. Totodată, deținuții cu experiență de detenție în penitenciare din statele europene manifestă o atitudine toleranță față de persoanele din comunitatea LGBTQI. În penitenciarele pentru bărbați, bărbații gay și femeile trans sunt în mod particular vulnerabili la asocierea automată cu categoria informală a „umiliților/cocoșilor/opușcenîi", indiferent de statutul lor juridic sau de comportamentul anterior. Această etichetare este frecvent declanșată de outingul neconsensual al orientării sexuale sau al identității de gen și are consecințe directe asupra poziției lor în ierarhia criminală: expunere crescută la violență, exploatare sexuală, extorcare și excludere din activități. În aceste condiții, nerespectarea confidențialității și neintervenția timpurie a administrației penitenciarului nu reprezintă doar omisiuni administrative, ci contribuie la crearea unui cadru favorabil relelor tratamente. În acest context, protejarea confidențialității informațiilor privind orientarea sexuală și identitatea de gen nu este doar o chestiune de viață privată, ci o măsură esențială de prevenire a violenței și a tratamentelor inumane sau degradante în mediul penitenciar.

Evaluările internaționale confirmă severitatea acestor riscuri. Subcomitetul ONU pentru Prevenirea Torturii a documentat faptul că, în cadrul ierarhiilor informale din detenție, persoanele LGBTQI sunt adesea supuse discriminării multiple, insulte, bătăi, violență direcționată și practici degradante, precum examinările anale neconsensuale în unele state. Raportorul Special pentru tortură a subliniat vulnerabilitatea deosebită a persoanelor transgen aflate în populația generală a închisorilor și riscul crescut de abuz fizic și sexual. Evaluările internaționale au consemnat că persoanele non-heterosexuale au de zece ori mai multe șanse să fie agresate sexual de alți deținuți și de trei ori mai multe șanse să fie agresate sexual de personalul penitenciar, iar persoanele transgen sunt expuse unui risc de 13 ori mai mare de agresiune sexuală comparativ cu persoanele cisgen.

9.13. Escortarea și transportarea persoanelor

Reglementările naționale prevăd că transferarea și escortarea persoanelor condamnate se realizează în conformitate cu art. 199 din Codul de executare și secțiunea a XI-a din Statutul executării pedepsei, cu respectarea regulilor generale privind separarea femeilor de bărbați, a minorilor de adulți și a persoanelor condamnate la detențiune pe viață de ceilalți deținuți. În timpul transportării, repartizarea se face în celule separate ale mijloacelor de transport, măsură concepută pentru a limita interacțiunile și a preveni incidentele pe durata deplasării.

Pentru persoanele LGBTQI, cadrul normativ nu conține prevederi specifice referitoare la protecția lor în timpul escortării sau transferului între instituții. Măsurile aplicate se bazează exclusiv pe informațiile generale din dosarul persoanei condamnate și pe evaluările de securitate, fără a lua în considerare vulnerabilitățile asociate orientării sexuale sau identității de gen. Această absență a unor garanții detaliate poate crea riscuri suplimentare de stigmatizare, abuz verbal sau intimidare în timpul transportului, în special în situațiile în care persoanele LGBTQI sunt plasate în proximitatea altor deținuți care pot manifesta atitudini ostile.

Standardele internaționale evidențiază necesitatea adaptării procedurilor de escortare la situațiile de vulnerabilitate specifice. Orientările CPT subliniază că politicile și practicile de transport trebuie să fie sensibile la riscul de marginalizare și discriminare al persoanelor transgen și, mai larg, al persoanelor LGBTQI. În cadrul mai multor vizite de monitorizare, CPT a recomandat autorităților să adopte măsuri ferme pentru prevenirea violenței, intimidării sau furturilor comise între deținuți pe durata transportului. Au fost semnalate, de asemenea, situații în care persoanele private de libertate au fost expuse abuzurilor verbale din partea altor pasageri în timpul escortării, ceea ce evidențiază necesitatea unei supravegheri atente și a unor măsuri preventive clare.

Recomandările internaționale prevăd în mod expres că femeile private de libertate, inclusiv femeile transgen, nu ar trebui transportate în același vehicul securizat cu bărbații. Separarea adecvată și monitorizarea constantă a condițiilor de transport reprezintă elemente esențiale pentru prevenirea riscurilor de violență și protejarea demnității persoanelor aflate în custodia statului.

9.14. Informare, programe și implicare

În cadrul sistemului penitenciar este implementat Programul de adaptare la mediul penitenciar pentru deținuții nou-veniți, aprobat prin ordinul ANP nr. 408 din 12 august 2024. Programul se desfășoară în perioada de carantină, durează până la 15 zile și cuprinde nouă ședințe zilnice de câte 45–60 de minute. Scopul acestuia este familiarizarea persoanelor private de libertate cu mediul penitenciar, drepturile și obligațiile lor, regimul zilnic, regulile instituției și mecanismele de adresare către personal. Prin reducerea anxietății și a insecurității inițiale, programul reprezintă primul pas în procesul de adaptare și resocializare.

Programele educative și de reintegrare socială existente includ activități ocupaționale, culturale și de instruire, la care, în mod formal, au acces toți deținuții. În practică însă, persoanele LGBTQI sunt uneori excluse din participare din cauza deciziilor de izolare adoptate în scop de protecție, ceea ce limitează accesul lor la resurse educaționale și la activități de reintegrare. Influența subculturii criminale agravează această situație, descurajând implicarea în activitățile colective din teama de stigmatizare sau abuz. Nu există materiale informative sau sesiuni dedicate interacțiunii cu persoanele LGBTQI sau abordării situațiilor specifice acestora în mediul penitenciar. Personalul a menționat că nu există programe sau teme specifice pentru acest grup și că nu au existat activități în care să fie discutate deschis nevoile persoanelor LGBTQI. Totodată, nu există programe sau subiecte specifice acestui subiect pentru informarea, psiho-educația condamnaților, ce ar urmări schimbarea atitudinilor și reducerea discriminării persoanelor din comunitatea LGBT+. În lipsa unor informații corecte, subcultura și stereotipurile devin sursa principală de „cunoaștere", iar asta alimentează etichetarea, excluderea și tolerarea abuzurilor. Totodată, fără o componentă de informare și schimbare de atitudini pentru întreaga populație penitenciară, protecția persoanelor LGBTQI rămâne redusă la izolare, ceea ce perpetuează segregarea și menține riscul structural de abuz.

Unicul Program de educație sexuală, care cuprinde informații despre orientarea sexuală, diferența de gen, este un program implementat pentru minori și tineri până la 21 ani (dar nu există evaluări asupra impactului acestuia asupra cunoștințelor, atitudinilor și practicilor persoanelor instruite).

În ceea ce privește sprijinul psihologic, trei dintre cele cinci persoane LGBTQI cu experiență de detenție intervievate au declarat că au beneficiat de consiliere psihologică sau emoțională în timpul detenției, însă doar una a afirmat că s-a simțit sprijinită și înțeleasă de către psiholog. Patru dintre cele cinci persoane au menționat că nu au avut acces egal la muncă, educație și activități religioase, percepându-se excluse sau marginalizate. Totodată, au fost semnalate situații în care psihologii nu au știut cum să abordeze cazurile legate de identitatea de gen sau orientarea sexuală, lipsa formării specializate reprezentând o dificultate constantă.

Un rol distinct în activitățile educative și de sprijin îl au capelanii desemnați de Biserica Ortodoxă, care exercită funcții spirituale și morale în calitate de angajați ai ANP. Pentru unii deținuți, prezența capelanului poate reprezenta o sursă de sprijin emoțional; pentru persoanele LGBTQI, există însă riscul ca discursurile sau atitudinile negative față de diversitatea sexuală și de gen să conducă la stigmatizare și excludere. Lipsa unor garanții clare și a unui cadru pluralist poate transforma activitatea capelanilor într-un factor de vulnerabilizare. În timpul vizitelor, au fost relatate situații în care alte deținute au formulat nemulțumiri privind prezența persoanelor LGBTQI în biserică sau le-au acuzat de *„comportament inacceptabil”*. Persoanele încadrate informal în categoria *„umiliților”* – cu care persoanele LGBTQI sunt frecvent asociate – au acces la spațiul religios doar după restul grupului, într-un anumit colț al acestuia, fără să atingă obiecte religioase (în unele penitenciare nu au dreptul să intre în acest spațiu), ceea ce reflectă aplicarea informală a ierarhiilor subculturii criminale și în sfera religioasă. Cinci din cinci persoane LGBTQI fost deținute au raportat că nu au fost tratate cu respect în cadrul activităților religioase, iar unele au simțit presiuni indirecte de a-și *„schimba orientarea sexuală”*. La fel, persoana transgen care s-a deținut în penitenciarul de bărbați a fost refuzată în împărtășanie de către preotul capelan cu explicația că aceasta este indicația și poziția Bisericii Ortodoxe. Astfel, pe durata vizitelor de monitorizare nu au fost identificate mecanisme de supraveghere ale administrației asupra activităților realizate de preoții capelani în calitate de educatori moral spirituali, inclusiv de respectare a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului în detenție.

Implicarea organizațiilor societății civile în penitenciare rămâne limitată. ONG-urile care lucrează direct cu comunitatea LGBTQI sunt puține, iar intervențiile lor în penitenciare sunt rare. Organizația GENDERDOC-M oferă servicii psihologice, juridice și de suport comunitar, în special pentru bărbații care fac sex cu bărbați, punând accent pe prevenirea HIV. În unele penitenciare au fost realizate activități de către organizații neguvernamentale în domenii precum educația sexuală, egalitatea de gen sau discuțiile de la egal la egal (peer-to-peer) între foști și actuali deținuți, însă aceste activități sunt sporadice și nu abordează în mod direct nevoile specifice ale persoanelor LGBTQI aflate în detenție.

9.15. Comunicarea externă și întrevederile

Legislația privind executarea pedepselor garantează dreptul persoanelor private de libertate la comunicare externă prin convorbiri telefonice, corespondență, întrevederi și, mai recent, prin videoconferință/aplicații. Aceste mecanisme sunt aplicabile tuturor deținuților și constituie elemente esențiale ale menținerii legăturilor sociale și familiale pe durata detenției. Deși normativele reglementează în detaliu modalitățile de acces, nu conțin prevederi specifice privind situația persoanelor LGBTQI și particularitățile pe care acestea le pot întâmpina în exercitarea dreptului la comunicare.

În ceea ce privește întrevederile, legislația nu recunoaște statutul cuplurilor de același sex, indiferent dacă acestea sunt parteneriate de lungă durată sau relații afective stabile. În lipsa unei recunoașteri legale, persoanele LGBTQI sunt tratate formal în aceeași manieră ca toți ceilalți deținuți, dar fără garanții care să permită exercitarea efectivă și nediscriminatorie a dreptului la viață privată și la menținerea relațiilor personale. În practică, acest vid normativ poate genera situații neuniforme, lăsând administrației penitenciare o marjă largă de interpretare. Astfel, posibilitatea întrevederilor cu parteneri de același sex depinde de aprecierea conducerii instituției, fără criterii clare, ceea ce poate conduce la tratamente diferite între persoane în situații similare. De cele mai dese ori, în astfel de cazuri se aplică punct. 284 al Statutului de executare a pedepsei de către condamnați[103], ce descrie întrevederile acordate în cazuri excepționale, *în lipsa soțului și a altor rude sau dacă condamnatul nu este vizitat de către aceștia de o perioadă mai mare de un an – se acordă doar întrevederi*

103 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110142&lang=ro#

de scurtă durată. Această prevedere nu poate fi aplicată, dacă condamnatul/a are rude apropiate (părinți, frați, etc). Deținuții pot desemna un vizitator la alegerea lor, inclusiv un partener de același sex, chiar dacă relația nu este recunoscută legal. Autoritățile penitenciare au obligația de a permite astfel de vizite, sub rezerva respectării cerințelor standard de securitate, indiferent de dispozițiile de la punctul 284 privind vizitele scurte excepționale pentru persoanele care nu au rude apropiate.În cadrul unei vizite a echipei de monitorizare, în Penitenciarul nr. 13 Chișinău, o deținută de 32 ani, lesbiană: "Nu am posibilitatea să întâlnesc cu partenera, deja de 10 luni... Dar adjunctul directorului penitenciar a zis, că în caz dacă la mine timp de un an nu vine nimeni din rudele apropiate voi avea posibilitatea să am întrevederi de scurtă durată cu partenera.... La mine nimeni nu vin din rude... Abia aștept întâlnirea cu ea. Pentru mine cel mai important este să fie asigurat dreptul la întrevederea... cu partenera mea. La mine se distruge familia... Ea e bisexuală și deja un bărbat face ei curte... Noi suntem împreună de 7 ani... Eu mă tem că ea nu va rezista..."

O altă problemă identificată în timpul discuțiilor cu persoanele deținute din comunitatea LGBTQI ține de respingerea și neacceptarea lor din partea familiilor și societății. Pentru mulți din ei prieteni devin un sprijin emoțional, asigură un spațiul sigur și suport în toate sfere ale vieții lor, un fel de familia extinsă, așadar, legislația privind executarea pedepselor nu prevăd expres acestea situații specifice.

Un alt caz, din Penitenciarul pentru femei nr. 7 Rusca, o condamnată de 24 ani, bisexuală: "Mama nu accepta pe mine, nu prea vine la întrevederi, dar eu am o prietena, care a rămas la libertate, nu partenera, cu care ne prietenim de o viată, suntem ca surori, și ea nu poate veni la mine... Ea pentru mine e mai mult decât familia mea.."

În timpul vizitelor de monitorizare a fost observată necesitatea abordării explicite a acestui subiect, în special în penitenciarul pentru femei, unde situațiile legate de relațiile afective între persoane de același sex sunt mai vizibile, iar absența unor reglementări clare produce incertitudine atât pentru personal, cât și pentru persoanele private de libertate. Lipsa unor proceduri standardizate limitează accesul egal la drepturile garantate și poate favoriza aplicarea arbitrară sau discriminatorie a regulilor de acces la întrevederi, corespondență sau comunicare prin videoconferință.

9.16. Asistența medicală

Regulamentul privind organizarea asistenței medicale a deținuților interzice în mod expres orice formă de discriminare în accesarea serviciilor, inclusiv pe criterii de gen, orientare sexuală, identitate de gen, dizabilitate sau stare de sănătate. În principiu, cadrul normativ garantează egalitatea de tratament pentru toate persoanele aflate în detenție, însă nu include prevederi specifice privind necesitățile persoanelor LGBTQI. Lipsa unor instrucțiuni dedicate – cum ar fi cele referitoare la continuitatea tratamentului hormonal pentru persoanele transgen sau la consilierea psihologică adaptată identității de gen – face ca protecțiile prevăzute în norme să rămână adesea declarative, iar aplicarea lor depinde de disponibilitatea personalului medical și de resursele instituției.

Constatările obținute în cadrul discuțiilor cu personalul medical arată dificultăți structurale. În unele cazuri, orientarea sexuală sau identitatea de gen a fost calificată ca problemă de sănătate mintală, indicând lipsa unei înțelegeri profesionale a nevoilor specifice ale persoanelor LGBTQI. Personalul medical a menționat că protocoalele Ministerului Sănătății vor fi implementate în caz dacă vor fi elaborate, însă, în prezent, nu există proceduri clare care să orienteze intervențiile în situațiile care implică persoane transgen sau non-binare. Persoanele cu experiență de detenție intervievate au confirmat dificultățile de acces: doar una din cinci a declarat că a beneficiat de servicii medicale în mod corespunzător, în timp ce trei au relatat întârzieri, refuzuri sau acces limitat din cauza identității de gen sau a orientării sexuale și lipsa cunoștințelor în acest domeniu a personalului medical. Riscurile legate de accesul la servicii medicale sunt considerabil mai ridicate pentru persoanele LGBTQI care trăiesc cu HIV sau au dizabilități, inclusiv dizabilități psihosociale. De exemplu, o persoană transgen care trăiește cu HIV se poate confrunta simultan cu negarea tratamentului hormonal, întârzieri în administrarea terapiei antiretrovirale și divulgarea statutului său medical altor deținuți, ceea ce o expune la dublă stigmatizare și la deteriorarea gravă a stării de sănătate."

Standardele internaționale subliniază necesitatea unor garanții medicale suplimentare pentru persoanele LGBTQI. CPT a constatat în vizite efectuate în mai multe state că femeile transgen au putut continua sau

începe tratamente hormonale în detenție, iar lipsa acestora are efecte grave asupra sănătății fizice și psihice. Documentările internaționale arată, de asemenea, că persoanele LGBTQI sunt expuse unui risc crescut de victimizare și discriminare atunci când suferă de alte afecțiuni medicale, precum HIV, boli transmisibile sau dizabilități, fiind mai puțin probabil să primească tratamentele necesare.

Principiile de la Yogyakarta prevăd în mod explicit că persoanele private de libertate trebuie să beneficieze de acces adecvat la îngrijire medicală, consiliere și tratamente adaptate nevoilor lor legate de orientarea sexuală și identitatea de gen. Acestea includ acces la servicii de sănătate reproductivă, la informații și terapie pentru infecția HIV/SIDA, precum și la tratament hormonal sau alte forme de terapie legate de afirmarea de gen, atunci când acestea sunt dorite (Principiul 9 și Principiul 17). Regulile Minime Standard pentru Tratamentul Deținuților (Regulile Nelson Mandela) stabilesc obligația statelor de a asigura îngrijiri medicale echivalente cu cele din comunitate (regulile 24–35), iar Subcomitetul ONU pentru Prevenirea Torturii a afirmat că refuzul tratamentului medical adecvat identității de gen a unei persoane transgen poate constitui tratament inuman sau chiar tortură.

Sănătatea mintală reprezintă un domeniu de vulnerabilitate deosebită pentru persoanele LGBTQI. CPT subliniază necesitatea unor abordări multidisciplinare în gestionarea cazurilor, cu implicarea reală a persoanei vizate și oferirea unui sprijin psihologic constant. Persoanele transgen și, în general, persoanele LGBTQI pot fi afectate de anxietate, depresie, teamă, ideație suicidară și simptome de stres posttraumatic, în special în contextul violenței și discriminării. Înainte de detenție, multe dintre aceste persoane trec prin experiențe dificile legate de dezvăluirea identității de gen sau orientării sexuale; odată ajunse în penitenciar, se confruntă cu un proces invers, în care exprimarea identității devine sever limitată, ceea ce poate genera deteriorări suplimentare ale stării de sănătate mintală.

Se recomandă introducerea unor prevederi normative și instrucțiuni operaționale dedicate gestionării necesităților medicale ale persoanelor LGBTQI în penitenciare, cu accent pe elaborarea și implementarea de protocoale medicale privind continuitatea tratamentelor hormonale pentru persoanele transgen, evaluarea inițială comprehensivă și accesul la servicii de consiliere psihologică adaptată nevoilor acestora. În cazul în care tratamentele erau accesate anterior pe cale privată, trebuie să se asigure existența unor mecanisme care să mențină accesul la acestea, în ciuda lipsei veniturilor deținuților sau a resurselor medicale externe. Este necesară instruirea periodică și obligatorie a personalului medical și non-medical în domeniul diversității sexuale și de gen, includerea aspectelor legate de confidențialitate, non-discriminare și comunicare respectuoasă în curricula de formare profesională. Asigurarea accesului la servicii medicale specializate, precum și la terapii HIV, servicii de sănătate mintală specializate și tratamente legate de afirmarea de gen, prin colaborarea cu organizațiile societății civile și instituții medicale in gestionarea situațiilor medicale specific acolo unde nu există competențe instituționale. Sigur dreptul la sănătate necesită a fi inclus în auditul intern și extern, prin dezvoltarea unui mecanism independent de monitorizare a accesului la servicii medicale și documentarea cazurilor de discriminare sau refuz de tratament, cu posibilitatea de sesizare pentru persoanele afectate.

9.17. Reabilitarea victimelor și accesul la remedii

În Republica Moldova nu există un mecanism funcțional și cuprinzător de reabilitare a victimelor torturii și relelor tratamente, nici în cadrul sistemului penitenciar, nici după eliberarea persoanelor din detenție. Serviciile existente sunt oferite în principal de organizații neguvernamentale, însă resursele acestora sunt limitate, iar continuitatea depinde de finanțări externe, ceea ce le face instabile și insuficiente. Puținele servicii specializate sunt oferite de către Centrul „Memoria”[104] și ”Casa Mărioarei”[105], organizații care oferă asistență psihologică, medicală și juridică persoanelor supuse torturii sau violenței în detenție și victimelor traumelor severe, inclusiv prin programe de reabilitare și suport integrat. Capacitatea centrelor este însă una redusă în raport cu numărul potențial de beneficiari, iar accesul efectiv al persoanelor din comunitatea LGBTQI rămâne neevaluat și evident limitat. Serviciile psihologice pentru comunitatea LGBTGI+ sunt disponibile în mare parte în cadrul Genderdoc-M.[106]

104 https://www.centrulmemoria.md

105 https://antiviolenta.md/

106 https://gdm.md/en/home-eng-test/

Accesul la remedii efective în cazurile de încălcare a dreptului de a nu fi supus torturii sau relelor tratamente este, de asemenea, restrâns. Persoanele private de libertate pot recurge la mecanisme precum Consiliul pentru Egalitate, instanţele de judecată sau Curtea Europeană a Drepturilor Omului, însă aceste căi nu asigură întotdeauna remedii rapide, accesibile și eficiente. În special pentru persoanele LGBTQI, discriminarea și stigmatizarea adaugă bariere suplimentare în accesarea justiției, inclusiv teama de represalii, neîncrederea în instituții, proceduri complexe și lipsa unor mecanisme adaptate nevoilor lor.

Standardele internaționale prevăd obligații clare pentru state în ceea ce privește identificarea victimelor și acordarea reparațiilor adecvate. Principiul 10 din Principiile de la Yogyakarta prevede că autoritățile trebuie să adopte toate măsurile posibile pentru a identifica victimele torturii sau relelor tratamente comise pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen și să asigure acces la reparații, inclusiv la asistenţă medicală și consiliere psihologică. Principiul 28 reafirmă dreptul persoanelor afectate la remedii reale și eficiente, care să cuprindă forme de compensație, reabilitare, satisfacție și garanții de ne-repetare.

Standardele CPT din 2024 notează că, în numeroase state, femeile transgen cazate în secții pentru bărbați au relatat că nu se simt în siguranță și că au fost agresate fizic sau sexual de alți deținuți. În multe dintre aceste cazuri, persoanele afectate nu au beneficiat de sprijin psihologic sau de reabilitare specializată, în pofida impactului sever al traumelor suferite. Situațiile descrise includ și cazuri de abuz verbal din partea personalului, ceea ce subliniază necesitatea unor intervenții post-traumă adaptate identității de gen și nevoilor persoanelor transgen. Documentele Consiliului Europei reiterează necesitatea creării unui sistem coerent de sprijin pentru persoanele LGBTQI supuse violenței și abuzurilor, incluzând reabilitare, consiliere și mecanisme de protecție durabile. De asemenea, trebuie asigurată protecția continuă a victimelor și o interacțiune respectuoasă în cadrul procedurilor judiciare, incluzând interdicția absolută a probelor discriminatorii sau a hărțuirii victimelor în instanță.

9.18. Reintegrarea socială post-detenție

Sistemul de probațiune. În Republica Moldova funcționează Inspectoratul Național de Probațiune (INP) , responsabil de supravegherea executării pedepselor și măsurilor neprivative de libertate, precum și de sprijinirea reintegrării sociale a foștilor deținuți. Activitatea sa vizează reducerea riscului de recidivă prin monitorizare, consiliere și colaborare cu instituțiile comunitare.

Colectarea de date. Nu sunt colectate date oficiale privind orientarea sexuală sau identitatea de gen a subiecților de probațiune. Lipsa acestor informații face dificilă identificarea și adresarea nevoilor specifice ale persoanelor LGBTQI după eliberare.

Metodologii, ghiduri, instrucțiuni. Nu există metodologii, protocoale sau ghiduri specifice privind abordarea situației persoanelor LGBTQI+ în cadrul probațiunii. Activitățile se desfășoară pe baza cadrului general de lucru, fără prevederi dedicate pentru sprijinirea acestui grup vulnerabil.

Instruire și curriculum. Curriculumul de instruire pentru consilierii de probațiune nu include tematici specifice privind drepturile persoanelor LGBTQI. Totuși, în cadrul programelor de dezvoltare profesională sunt abordate aspecte generale legate de egalitatea de gen, tratamentul egal al minorităților și protecția grupurilor vulnerabile, precum și metode de lucru cu persoane aflate în situații de risc (ex. consumatori de droguri, agresori familiali).

Acces la asistență și consiliere. Persoanele LGBTQI beneficiază de acces la servicii de asistență și consiliere în egală măsură cu ceilalți subiecți ai probațiunii. INP colaborează cu rețele comunitare și instituții partenere – administrații publice locale, instituții medicale și de învățământ, agenții pentru ocuparea forței de muncă, ONG-uri și organizații religioase – pentru a direcționa subiecții către sprijinul necesar. Cu toate acestea, nu sunt prevăzute mecanisme sau programe adaptate la nevoile persoanelor LGBTQI. Accesul la consiliere psihologică, juridică sau socială depinde de resursele disponibile și de solicitarea/acceptarea sprijinului de către beneficiar.

Studii de caz care au stat la baza inițierii analizei situației persoanelor din comunitatea LGBTQI în locurile de detenție

Studiu de caz 1

Igor Brumarețchi[107] s-a născut în nordul Republicii Moldova, într-un sat din raionul Soroca, purtând în acte numele de Natalia Ouș. De la începutul vieții, malformațiile congenitale și identitatea de gen resimțită diferit față de cea atribuită la naștere i-au marcat profund traseul personal. Deși medicii au decis că este femeie, Igor s-a simțit dintotdeauna bărbat, iar transformările fizice pe care le-a suferit de-a lungul vieții au fost, după cum spune el, o necesitate pentru supraviețuire, nu un capriciu. În 2007, identitatea sa masculină a fost recunoscută și juridic. Viața sa, însă, a rămas vulnerabilă, lipsită de sprijin familial, expusă discriminării și precarității sociale.

În 2021, Igor a ajuns în detenție. După ce a stat într-un izolator din Bălți, a fost transferat la Penitenciarul nr. 6 din Soroca. De atunci a început un calvar care avea să dureze patru ani. Încă din prima zi, la controlul medical obligatoriu, a fost expus publicului într-un mod umilitor. Medicul instituției, după ce i-a examinat organele genitale în fața altor angajați, a reacționat scârbit: „Fu, eu astăzi nu mai mănânc." Această scenă, trăită în primele minute de detenție, i-a dat de înțeles cum avea să fie tratat.

La scurt timp, un gardian i-a sugerat să scrie o cerere prin care să solicite „protecție". Neînțelegând implicațiile, Igor a semnat formularul redactat de angajat, iar această hârtie a devenit baza unui regim de izolare care avea să dureze trei ani. A fost plasat singur într-o celulă destinată, de regulă, deținuților sancționați disciplinar. „Protecția" s-a transformat în pedeapsă suplimentară, fără acces la activități, muncă, comunitate sau suport psihologic adecvat. Singurătatea a devenit totală. Comunicarea cu ceilalți era redusă la bătăi în pereți, iar celula devenise un spațiu insalubru, infestat de șobolani care intrau prin gaura de la WC.

Izolarea fizică a fost însoțită de umilințe constante din partea personalului penitenciar. Era strigat „la ginecolog" de față cu alți deținuți, lucru care provocase râsete și stigmatizare. Unii gardieni îi deschideau intenționat ușa băii în timp ce făcea duș. În altă dimineață, un colaborator i-a spus pe la spate: „Noroc, Natașa." Pentru Igor, aceste episoade repetate nu au fost simple batjocuri, ci atacuri directe la identitatea sa, venite chiar din partea celor care aveau obligația de a-i proteja demnitatea.

Starea psihică i s-a deteriorat rapid. A început să sufere de depresie severă, gânduri suicidare și episoade de halucinație. A cerut în mod repetat ajutor specializat, însă consultațiile medicale au fost superficiale și grăbite. Într-o situație dramatică, din disperare că nimeni nu îl asculta, Igor a recurs la automutilare. Doar în acel moment administrația a reacționat, nu pentru a-l sprijini, ci pentru a-l sancționa: i-au prelungit pedeapsa cu 42 de zile și i-au interzis întrevederile. Starea sa, deja precară, s-a agravat. Relațiile cu ceilalți deținuți au fost, paradoxal, mai bune decât cu personalul penitenciar. Igor povestește că mulți dintre colegi l-au tratat cu decență și empatie, iar interacțiunile reduse pe care le putea avea prin gratii au fost printre puținele momente în care s-a simțit om.

După trei ani în izolare, plângeri nesfârșite și cereri ignorate, Igor a reușit să ajungă în fața instanței. Judecătoria Soroca a recunoscut că era deținut în condiții degradante, însă nu a menționat cuvântul „discriminare", nici identitatea sa de gen, nici comportamentul personalului. Singura măsură dispusă a fost reducerea pedepsei cu 25 de zile, o compensare simbolică ce nu a reflectat gravitatea situației.

Poziția Administrației Naționale a Penitenciarelor a fost constant defensivă. ANP a afirmat că izolarea lui Igor a fost o „măsură necesară" datorită „specificului unei persoane transgen" și că el însuși ar fi solicitat separarea – ignorând faptul că cererea fusese redactată de un gardian și semnată fără înțelegerea consecințelor. ANP a respins orice acuzație de discriminare sau abuz, deși dovezile contraziceau aceste afirmații.

---

107 Surse media deschise: https://tv8.md/2025/11/13/video-perchezitii-la-cfm-filmare-cu-saci-de-tigari-care-ar-fi-incarcati-in-trenul-chisinau-bucuresti/292261 https://anticoruptie.md/ro/investigatii/social/detinuti-ai-prejudecatilor-in-institutiile-de-stat-persoane-lgbt-la-un-pas-de-suicid https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/traind-de-garda-detinut-transgen-dublu-condamnat-in-inchisoare-de-catre-oamenii-cu-epoleti/

În 2025, Consiliul pentru Egalitate a emis o decizie detaliată care contrazicea poziția autorităților. Consiliul a constatat explicit că Igor Brumarețchi a fost supus unui tratament discriminatoriu în mediul carceral pe criteriul identității de gen. A evidențiat izolarea abuzivă, lipsa intervențiilor adecvate în contextul stării psihice grave, comportamentul degradant al personalului și ignorarea deciziilor anterioare ale instanței. Tot Consiliul a subliniat că administrația penitenciarului nu a luat nicio măsură, nici măcar după ce psihologul instituției confirmase gândurile suicidale ale lui Igor.

Studiu de caz 2

Deținutul XY, născut în anul 1995, a crescut într-o localitate rurală din sudul Republicii Moldova. A relatat că și-a conștientizat orientarea homosexuală la o vârstă foarte fragedă. La nouă ani i-a comunicat mamei despre aceasta, însă reacția ei a fost violentă. Din cauza bătăilor și a atmosferei familiale abuzive, copilul a fugit de acasă pentru câteva luni, perioadă în care, pentru a-și asigura hrana, a comis furturi mărunte.

După atingerea vârstei răspunderii penale, XY a fost plasat în penitenciarul pentru minori. La scurt timp după admitere, ceilalți deținuți au aflat orientarea sa. XY a fost forțat să fie „însemnat" prin tatuarea unei cruci pe ureche și a unei linii pe gât, semne utilizate în mediul penitenciar pentru a marca vizual persoanele considerate parte din „casta umiliților", cea mai inferioară treaptă din ierarhia informală carcerală. În detenția pentru minori, XY a fost supus repetat bătăilor și agresiunilor fizice, iar orice încercare de a se apăra era interpretată ca abatere disciplinară.

În perioada în care XY se afla în penitenciarul pentru minori, a fost documentată existența unei „încăperi suplimentare de izolare temporară", nereglementată, utilizată pentru izolări scurte. În cadrul unei vizite de monitorizare, XY a fost găsit în această încăpere, fiind nevoit să comunice cu personalul prin camere video, folosind foi pe care erau desenate cifre pentru a indica tipul de angajat pe care îl solicita—o practică considerată umilitoare de către mecanismele de monitorizare.

După împlinirea vârstei de 21 de ani, XY a fost transferat în penitenciarul pentru adulți, unde abuzurile au continuat. A relatat că a fost forțat de alți deținuți să poarte haine de femeie, să fie machiat, inclusiv buzele colorate cu ruj, și a fost agresat sexual. Potrivit declarațiilor sale, personalul penitenciarului nu a intervenit pentru a-l proteja, iar uneori a reacționat batjocoritor, felicitându-l de 8 martie sau provocându-l verbal în timpul evenimentelor publice legate de comunitatea LGBTQI.

În detenția pentru adulți, XY a trecut prin mai multe instituții penitenciare, fiind frecvent transferat din motive de ordine, siguranță sau evaluări psihologice și comportamentale. Regimul său de detenție a inclus episoade de izolare, refuzuri de hrană, numeroase petiții și conflicte instituționale. În Penitenciarul nr. 5, XY a fost încadrat la muncă în mai multe rânduri, în funcții precum îngrijitor și curățitor al teritoriului. Activitatea a fost întreruptă fie la cererea sa, fie pentru neîndeplinirea atribuțiilor. Ultima perioadă de angajare a durat până în decembrie 2024.

Între februarie 2025 și prezent, XY a fost cazat într-o celulă individuală, măsură atribuită comportamentului considerat instabil. Deținutul a depus numeroase plângeri în care a invocat tratamente abuzive, discriminare, presiuni psihologice, lipsa confidențialității în discuțiile cu psihologul, refuzuri repetate de transfer și episoade de izolare care i-au provocat instabilitate emoțională severă și gânduri suicidale.

Pe parcursul detenției, XY a fost supus mai multor evaluări psihologice și psihiatrice. În 2021, a fost examinat în cadrul unui penitenciar specializat pentru minori și ulterior transferat la spitalul penitenciar pentru o evaluare psihiatrică detaliată, în urma căreia s-a constatat o tulburare organică de personalitate, dificultăți de orientare temporo-spațială, vulnerabilitate emoțională și risc crescut de reacții inadecvate. A urmat ulterior o evaluare la un Centru Comunitar de Sănătate Mintală.

Începând cu anul 2024, XY a adresat mai multe sesizări Oficiului Avocatului Poporului, invocând refuzul de a fi angajat în câmpul muncii, izolarea, tratamente discriminatorii și lipsa de protecție. În urma intervenției instituției, XY a fost încadrat în muncă pentru o perioadă și a renunțat temporar la solicitarea de transfer. În 2025, XY a depus o sesizare privind discriminarea pe criteriul orientării sexuale, care a fost transmisă către instituția competentă, iar OAP a inițiat demersuri către Administrația Națională a Penitenciarelor și mai multe penitenciare pentru a documenta aspectele invocate. Instituțiile au furnizat informații privind regimul de detenție, transferurile, sancțiunile, asistența psihologică și măsurile aplicate, menționând că activitatea lor se desfășoară conform legislației și că nu ar fi identificat acte de discriminare în cazul XY.

Constatări specifice

Constatările din capitolul 10 arată că situația persoanelor LGBTQI în penitenciare nu poate fi redusă la cazuri izolate, ci reflectă vulnerabilități structurale ale sistemului penitenciar. Din perspectiva politicilor publice și a managementului instituțional, implicațiile principale sunt:

1. Lipsa cadrului juridic privind recunoașterea legală a genului (LGR) și recunoașterea parteneriatelor între persoane de același sex sporește vulnerabilitatea persoanelor LGBTI aflate în detenție, expunându-le la riscuri mai mari de violență, hărțuire și alte încălcări ale drepturilor omului.

2. Prejudecățile sociale răspândite contribuie la lipsa sprijinului familial sau social pentru deținuții LGBTI, iar normele existente privind vizitele în penitenciare nu remediază în mod adecvat această lacună, limitând și mai mult accesul la sprijinul emoțional și social esențial.

3. Absența unor reguli specifice de recunoaștere a identității de gen și de plasare sigură determină recursul la criterii rigide (sexul din acte) și la ierarhii informale, ceea ce expune persoanele trans și alte persoane LGBTQI unui risc ridicat de violență, exploatare și izolare prelungită.

4. Utilizarea izolării solitare sau a sectoarelor asociate subculturii „umiliților" ca măsură standard de „protecție" demonstrează lipsa unui cadru de evaluare individualizată a riscurilor și transforma măsurile preventive în surse de suferință și deteriorare a sănătății mintale.

5. Nivelul redus de cunoaștere juridică și confuzia conceptuală în rândul personalului (inclusiv perceperea relațiilor între persoane de același sex ca „ilegale" sau „deviante") arată că formarea actuală nu reușește să asigure înțelegerea minimă a obligațiilor legale privind nediscriminarea și prevenirea relelor tratamente.

6. Lipsa programelor de informare și psihoeducație pentru deținuți pe tema diversității de gen și orientării sexuale, în paralel cu influența puternică a subculturii criminale, creează un context în care violența homofobă și transfobă este normalizată, iar plângerile sunt descurajate sau reclasificate.

7. Absența unor mecanisme clare de colectare și analiză a datelor privind incidentele SOGI și a unor proceduri de colaborare sistematică cu servicii medicale și organizații specializate limitează capacitatea ANP de a preveni riscurile, de a gestiona crizele și de a demonstra diligență în fața mecanismelor internaționale de monitorizare.

8. În același timp, procentul semnificativ de angajați care declară nevoia urgentă de ghidare și instruire indică un potențial real de schimbare instituțională, dacă ANP dezvoltă și implementează politici, protocoale și programe de formare bine structurate.

Constatări și concluzii generale

Situația socială și percepțiile publice

1. În Republica Moldova, comunitatea LGBTQI este percepută ca marginală, cu drepturi slab protejate; peste 80% dintre cetățeni nu ar accepta o persoană LGBTQI în familie, iar peste 60% nu o doresc ca vecin sau coleg, ceea ce amplifică riscurile de izolare socială și violență.

2. Discursul de ură față de persoanele LGBTQI persistă în societate și în spațiul politic, inclusiv în campanii electorale; totuși, datele recente sugerează o ușoară îmbunătățire a percepțiilor publice comparativ cu anii anteriori, pe fondul vizibilității sporite și al activismului civic..

Cadrul instituțional și juridic

3. Există mecanisme instituționale naționale de monitorizare și promovare a drepturilor omului, inclusiv în detenție (OAP, CpPT, CpE), dar protecția efectivă a persoanelor LGBTQI rămâne inegală, în lipsa unor politici și proceduri specifice, a unor indicatori de monitorizare clari și a unei implementări consecvente a recomandărilor naționale și internaționale.

4. Cadrul legal anti-discriminare (Legea egalității, Codul penal și contravențional) este, în linii mari, aliniat standardelor internaționale și include orientarea sexuală și identitatea de gen ca criterii protejate, însă este aplicat foarte rar: cazurile de discurs de ură sau violență din ură ajung cu dificultate în instanță, inclusiv când vizează persoane LGBTQI.

5. Persistă un decalaj important între standardele internaționale și realitatea națională din cauza absenței reglementărilor privind recunoașterea parteneriatelor între persoane de același sex, a procedurilor clare pentru recunoașterea juridică a identității de gen și a normelor speciale de protecție pentru persoanele LGBTQI în detenție.

6. Pentru personalul din comunitatea LGBTQI care lucrează în sistemul de justiție(poliție, penitenciare, probațiune), dezvăluirea orientării sexuale sau identității de gen rămâne dificilă, din cauza riscului de stigmatizare și discriminare, iar mecanismele de protecție și suport instituțional nu sunt suficient de clare sau eficiente.

Accesul la date instituționale

7. Instituțiile sistemului de justiție nu colectează date dezagregate privind orientarea sexuală și identitatea de gen, menținând invizibilitatea persoanelor LGBTQI în statistici oficiale; această limitare împiedică formularea unor politici bazate pe evidențe privind prevenirea violenței și asigurarea tratamentului egal.

Deficiențe ale politicilor și procedurilor

8. Cadrul normativ nu prevede măsuri specifice pentru protecția persoanelor LGBTQI împotriva discriminării și violenței din partea altor deținuți sau a personalului penitenciar, iar lipsa unor

proceduri clare de investigare și sancționare a incidentelor discriminatorii contribuie la perpetuarea unui mediu ostil pentru persoanele LGBTQI deținute.

9. Sistemul de monitorizare și raportare a incidentelor discriminatorii este insuficient dezvoltat, ceea ce face dificilă identificarea, documentarea și și soluționarea adecvată a problemelor cu care se confruntă persoanele LGBTQI în locurile de detenție.

Practici și deficiențe în sistemul polițienesc

10. În poliție nu există protocoale sau instrucțiuni interne clare privind identificarea, escortarea, percheziționarea, cazarea și protecția persoanelor LGBTQI reținute, ceea ce lasă deciziile la discreția fiecărui ofițer și generează practici neuniforme, uneori contradictorii.

11. Formarea personalului polițienesc este insuficientă: doar aproximativ o cincime dintre polițiști au participat la instruiri legate de protecția persoanelor LGBTQI în ultimii ani, iar majoritatea declară că au nevoie de clarificări și ghiduri concrete privind particularitățile acestui grup și diferența față de categoriile stigmatizate din subcultura criminală.

12. Nivelul de cunoaștere a conceptelor SOGIESC este foarte redus (circa 80–85% dintre polițiști nu cunosc termenul), iar peste 60% asociază greșit persoanele LGBTQI+ cu „umiliții/cocoșii" din ierarhia informală, ceea ce amplifică riscul de stigmatizare, tratament degradant și plasare în poziții de maximă vulnerabilitate.

13. Gestionarea confidențialității este problematică: aproape jumătate dintre polițiști ar informa imediat superiorii dacă un reținut își declară statutul LGBTQI, iar o parte semnificativă consideră că această informație ar trebui transmisă între instituții „pentru protecție", fără proceduri clare privind consimțământul, necesitatea informației și protejarea vieții private.

14. Atitudinile din poliție sunt puternic polarizate: coexistă opinii deschis homofobe (inclusiv preferința pentru izolare automată) cu poziții care susțin formarea specializată și elaborarea de protocoale interne; în lipsa unui standard instituțional ferm, reacțiile față de reținuții LGBTQI depind în continuare de convingerile individuale ale polițiștilor.

Practici și lacune din sistemul penitenciar

15. În sistemul penitenciar, la 1 iulie 2025 erau 5.991 de deținuți, însă ANP nu are politici sau reguli specifice pentru persoanele LGBTQI și nu colectează sistematic date despre ele, ceea ce face ca situația lor să fie puțin vizibilă în rapoartele oficiale și în planificarea strategică.

16. Regulile de executare a pedepselor prevăd doar generic tratament egal, însă lipsesc dispoziții explicite privind plasarea sigură, protecția împotriva violenței sau recunoașterea identității de gen pentru deținuții LGBTQI, contrar recomandărilor CPT și altor mecanisme internaționale.

17. Instruirea personalului penitenciar abordează tematici generale (tortură, violență bazată pe gen, suicid), dar problematica LGBTQI apare doar marginal: sub 20% dintre angajați au participat la instruiri relevante, în timp ce aproximativ o treime declară că au nevoie urgentă de ghiduri și instruire specifică.

18. Subcultura criminală rămâne un obstacol major: persoanele percepute ca LGBTQI sunt plasate informal la cea mai joasă treaptă a ierarhiei („umiliții/cocoșii"), confruntându-se cu hărțuire, violență și abuzuri sexuale, în timp ce măsurile de protecție existente sunt generale și nu vizează specific riscurile legate de orientare sexuală și identitate de gen.

19. Nu există proceduri interne de recunoaștere și acomodare a identității de gen care diferă de sexul atribuit la naștere: persoanele transgen sunt, în practică, încarcerate în funcție de sexul din acte, fără evaluare individualizată a riscurilor și nevoilor, iar accesul la îngrijiri medicale afirmative (inclusiv tratament hormonal) nu este garantat în mod consecvent și bazat pe protocoale clinice naționale.

20. Nivelul de cunoaștere juridică în rândul personalului penitenciar este scăzut: mulți angajați nu știu că relațiile consensuale între persoane de același sex sunt legale, nu cunosc termenul SOGIESC și asociază aproape automat persoanele LGBTQI cu cea mai stigmatizată categorie din subcultura criminală.

21. Atitudinile personalului penitenciar sunt neclare și polarizate: o parte invocă explicit principiul tratamentului egal, dar un segment considerabil consideră „fenomenul LGBTQI" o deviație și respinge vizibilitatea acestuia în penitenciare, ceea ce face ca respectarea nediscriminării să depindă de atitudini individuale, nu de un standard instituțional clar.

22. Confidențialitatea nu este garantată: peste jumătate dintre angajați ar transmite informația despre statutul LGBTQI la transferul interinstituțional „pentru protecție", acceptând riscul expunerii, outing-ului neconsensual și victimizării.

23. În lipsa unor standarde clare, practicile de protecție sunt adesea ad-hoc: puțini angajați raportează experiență directă cu deținuți LGBTQI, iar soluția frecvent folosită este izolarea acestora în sectoare separate sau în zone asociate disciplinar, ceea ce reduce riscul imediat de violență, dar îi privează de activități educative, de muncă și de reintegrare.

24. Repartizarea pe camere se face automat după sexul din acte, fără criterii care să țină cont de orientarea sexuală, identitatea de gen sau alte vulnerabilități SOGIESC; această abordare, combinată cu influența subculturii criminale, împinge adesea persoanele LGBTQI spre pozițiile cele mai vulnerabile din ierarhia informală. Subcultura criminală menține discriminarea și abuzurile, iar măsurile de protecție nu sunt adaptate riscurilor specifice comunității LGBTQI.

25. Implicarea comunităților și a foștilor deținuți LGBTQI în dezvoltarea de programe eficiente și politici penitenciare este redusă, ceea ce limitează relevanța și acceptabilitatea măsurilor adoptate.

26. Vulnerabilitatea femeilor private de libertate se manifestă și in cazul femeilor din comunitatea LGBTQI, fiind constatate restricții și riscuri suplimentare de natură legală, instituțională și legate de subcultura criminală.

27. Activitatea preoților- capelani poate avea un impact ambivalent: pentru unele persoane LGBTQI poate reprezenta o sursă de sprijin spiritual, dar în lipsa unor orientări clare privind nediscriminarea, discursul religios poate consolida stigmatizarea și autocenzura, limitând accesul la suport.

28. Nu există programe de informare sau psiho-educație dedicate diversității de gen și diversității sexuale pentru deținuții adulți; programul existent cu elemente de educație sexuală și diferențe de gen se adresează exclusiv minorilor și tinerilor de până la 21 de ani.

29. Lipsesc evaluări sistematice ale impactului programelor existente asupra cunoștințelor, atitudinilor și comportamentelor, ceea ce limitează capacitatea de a adapta intervențiile și de a demonstra efecte în reducerea discriminării față de persoanele LGBTQI.

30. Având în vedere nivelul de fobie față de persoanele LGBTI din cadrul sistemului penitenciar, pentru angajații / personalul care aparține comunității LGBTQI, dezvăluirea orientării sexuale sau a identității de gen rămâne dificilă, putând conduce la stigmatizare și discriminare din partea colegilor și riscuri de violență din partea deținuților. Mecanismele interne de protecție și suport nu par a fi suficient de clare sau eficiente, ceea ce crește vulnerabilitatea angajaților și descurajează raportarea incidentelor.

Probațiune și reintegrare

31. Sistemul de probațiune nu colectează date despre orientarea sexuală și identitatea de gen și nu are programe sau instruiri dedicate, ceea ce face ca nevoile specifice ale persoanelor LGBTQIdupă eliberare să rămână neidentificate și nesoluționate, iar dubla stigmatizare(detenție + identitate SOGI) complică reintegrarea socială.

32. Lipsesc servicii adaptate pentru persoanele LGBTQI după eliberare, inclusiv măsuri de protecție împotriva abuzurilor, continuitatea îngrijirilor medicale și psihologice și căi clare de trimitere către servicii comunitare prietenoase, ceea ce le expune riscurilor de revictimizare și recidivă.

Recomandări

Recomandări la nivel de politici și cadru normativ

1. **Elaborarea și adoptarea unei politici naționale privind protecția persoanelor LGBTQI în sistemul de justiție și locurile de detenție** – Document strategic integrat în politicile naționale privind drepturile omului și prevenirea torturii, aplicabil întregului lanț (poliție, penitenciare, probațiune, servicii medicale, capelani), care să conțină obiective măsurabile, acțiuni concrete, indicatori de progres și instituții responsabile, în conformitate cu standardele CoE și ale altor organisme internaționale.

2. **Instituirea cadrului legal privind recunoașterea legală a genului**, cu adaptarea legislației din domeniul detenției, astfel încât identitatea de gen a persoanelor transgen să fie respectată în practică, inclusiv la plasare și percheziție, prin acces la tratament hormonal și îngrijiri medicale adecvate, fără întreruperi în timpul privării de libertate și cu principiu de echivalență a îngrijirii față de comunitate.

3. **Crearea unui sistem sigur de colectare a datelor dezagregate SOGIESC –** Implementarea mecanismelor de colectare anonimizată și voluntară a datelor privind orientarea sexuală și identitatea de gen în poliție, penitenciare și probațiune, cu garanții stricte de confidențialitate, consimțământ informat și utilizare exclusivă pentru politicile publice; includerea opțiunilor de autoidentificare SOGIESC în recensământul național, precum și introducerea unor indicatori SOGIESC în raportările agregate ale MAI/ANP/Probațiune.

4. **Instruirea continuă a autorităților din sistemul de ordine publică și detenție** – Programe permanente pentru poliție, administrația penitenciară și probațiune, axate pe sensibilitate culturală, diversitate și prevenirea torturii și discriminării, cu referințe explicite la standardele CPT și Principiile de la Yogyakarta, completate cu campanii publice de educație și conștientizare (inclusiv în școli și penitenciare).

5. **Implementarea mecanismelor eficiente de raportare și investigare a discriminării** – Crearea unui sistem standardizat de monitorizare a incidentelor discriminatorii și a violenței cu motiv homofob/transfob, cu proceduri clare de identificare, documentare, de intervenție și raportare către autoritățile competente, inclusiv mecanisme accesibile pentru persoanele private de libertate.

6. Dezvoltarea unor programe de formare obligatorii pentru tot personalul sistemului de justiție privind drepturile persoanelor LGBTQI – module specifice privind orientarea sexuală și identitatea de gen, tehnici de combatere a stereotipurilor și prejudecăților, managementul situațiilor de criză și interacțiunea cu subcultura criminală; formarea să fie continuă, cu evaluări periodice ale eficacității și condiție pentru exercitarea funcțiilor de conducere

7. **Promovarea formării bazate pe experiență** – organizarea de sesiuni interactive cu participarea persoanelor LGBTQI și/sau a organizațiilor de profil, studii de caz, simulări și mentorat pentru personalul nou-angajat, pentru a susține aplicarea practică a principiilor egalității, respectului și non-discriminării.

8. **Reglementarea clară** a rolului preoților-capelani în detenție – introducerea unor dispoziții legale și regulamentare care să stabilească obligația capelanilor de a respecta principiul nediscriminării

și demnității tuturor deținuților, interzicerea discursului stigmatizant sau încercarea de a schimba orientarea sexuală, identitatea de gen și expresia de gen - SOGIESC (prin practici de convertire) a persoanelor LGBTQI " în cadrul serviciului religios și definirea unui mecanism de sesizare și evaluare a plângerilor, cu respectarea separării dintre biserică și stat și a libertății religioase.

Recomandări privind instruirea, ghiduri și instrumente metodologice

9. **Integrarea tematicii SOGIESC în formarea profesională** – Module obligatorii pentru poliție, probațiune și administrația penitenciară, destinate reducerii stereotipurile și îmbunătățirii răspunsului instituțional, pentru toate nivelurile (operativ, conducere, management central), cu evaluări periodice de cunoștințe și atitudini.

10. **Dezvoltarea și implementarea unui Standard operațional pentru poliție (POS)** – Proceduri uniforme privind interacțiunea cu persoanele LGBTQI (percheziții, escortă, cazare, confidențialitate, raportarea incidentelor), pentru un tratament consecvent și echitabil și eliminarea deciziilor arbitrare.

11. **Dezvoltarea și implementarea unui Ghid operațional pentru administrația penitenciară** – Instrucțiuni clare privind evaluarea riscurilor, plasarea sigură, prevenirea violenței, recunoașterea și respectarea identității de gen a persoanelor transexuale, accesul la sănătate(inclusiv tratament hormonal), cu exemple de bune practici și criterii pentru evitarea izolării solitare ca măsură„protectivă".

12. **Dezvoltarea și implementarea unui Ghid pentru serviciile de probațiune** – Mecanisme pentru integrarea dimensiunii SOGIESC în evaluarea cazurilor și supravegherea post-detenție, cu accent pe confidențialitate, sprijin personalizat și colaborare cu servicii comunitare și ONG-uri specializate.

13. **Dezvoltarea de materiale educaționale** – Fișe informative, infografice și explicații accesibile pentru clarificarea termenilor SOGIESC și a situațiilor sensibile întâlnite în mediul de detenție, inclusiv ghidare pentru a explica nevoile specifice ale comunității LGBTQI+ aflate în detenție, precum și existența categoriilor stigmatizate în cadrul subculturii criminale și riscurile pe care acestea le prezintă, astfel încât personalul să înțeleagă atât nevoile de protecție, cât și potențialele surse de discriminare sau violență. .

14. **Dezvoltarea și implementarea de Programe de formare aplicată** – Studii de caz, jocuri de rol și exerciții practice care dezvoltă abilități operaționale și reacții unitare ale personalului în situații reale, inclusiv gestionarea violenței între deținuți și a situațiilor de outing neconsensual.

15. **Dezvoltarea și implementarea de Programe de psiho-educație pentru persoanele deținute** – Module adaptate culturii detenției, axate pe înțelegerea diversității de gen și sexuale, reducerea stereotipurilor și prevenirea discriminării față de persoanele LGBTQI+. Aceste programe ar trebui să fie adaptate populației adulte, să includă module interactive privind drepturile omului și conviețuirea nonviolentă, și să fie livrate de personal format în domeniu sau în colaborare cu organizații specializate.

16. **Educație pentru tinerii privați de libertate** - Dezvoltarea și implementarea unor **programe obligatorii de educație psiho-socială și non-discriminare** destinate minorilor și tinerilor pînă la 21 de ani, cu accent pe diversitatea de gen și sexuală, prevenirea bullying-ului și promovarea relațiilor respectuoase. Programele trebuie să fie adecvate vârstei, să utilizeze metode interactive și sigure (discuții ghidate, studii de caz, jocuri educaționale) și să fie livrate de specialiști în psihologie, educație și drepturile copilului, preferabil în colaborare cu organizații cu expertiză în domeniul LGBTIQ+.

17. **Evaluarea periodică a impactului programelor educaționale** – Mecanism instituționalizat de monitorizare a efectelor asupra cunoștințelor, atitudinilor și comportamentelor(inclusiv prin feedback anonim), cu implicarea ONG-urilor în revizuirea conținutului și ajustarea programelor.

Recomandări privind practicile instituționale și operaționale

Inspectoratul General al Poliției (IGP) și izolatoarele de detenție provizorie (IDP)

18. **Introducerea unui screening inițial standardizat al vulnerabilităților** – Evaluare confidențială și voluntară la reținere, într-un spațiu sigur, care să permită identificarea nevoilor specifice ale persoanelor LGBTQI și aplicarea unor măsuri adecvate de protecție.

19. **Stabilirea unei proceduri clare pentru izolarea / cazarea separată** – Izolarea să fie utilizată doar ca măsură excepțională, pe durată limitată, în condiții demne, cu acces neîntrerupt la drepturile fundamentale, interzicând folosirea spațiilor destinate sancțiunilor disciplinare pentru cazarea persoanelor LGBTQI.

20. **Adaptarea procedurilor de percheziție și escortă la identitatea de gen a persoanei** - Proceduri care să țină cont de identitatea de gen auto-declarată, cu interdicția comentariilor degradante și să impună un comportament profesional. Includerea posibilității ca persoana să-și exprime preferința privind genul personalului care efectuează percheziția și consemnarea acestei opțiuni în fișa de admitere.

21. **Asigurarea confidențialității datelor privind orientarea sexuală sau identitatea de gen** – Informațiile privind orientarea sexuală sau identitatea de gen să fie accesate strict de personalul relevant pentru protecție, cu interzicerea divulgării în afara necesității operaționale, în conformitate cu dreptul la viață privată și cu principiul „a nu face rău".

22. **Îmbunătățirea răspunsului la incidente** – Elaborarea procedurilor uniforme pentru identificarea, documentarea și raportarea incidentelor cu componentă SOGI(hărțuire, violență verbală, fizică sau sexuală), raportare obligatorie, confidențială și standardizată a acestor situații și instruirea personalului pentru aplicarea acestor proceduri.

23. **Implementarea de proiecte pilot pentru formarea practică a personalului și colectarea de date despre violența bazată pe SOGI** – proiecte de schimb de bune practici cu alte state și organizații internaționale, axate pe formare aplicată și pe dezvoltarea unor sisteme de colectare și analiză a datelor privind violența homofobă și transfobă în custodia poliției.

24. **Instituirea mecanismelor interne de raportare, consiliere și sprijin pentru angajații LGBTQI,** - mecanisme confidențiale și accesibile de raportare a discriminării, consiliere psihologică (inclusiv externă) și puncte de contact/persoane-resursă, pentru dezvoltarea unei culturi organizaționale bazate pe diversitate, respect și toleranță zero față de discriminare.

Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP)

25. **Introducerea** unei evaluări inițiale multidisciplinare încă de la admiterea în penitenciar, cu implicarea specialiștilor din domeniul psihosocial și medical, pentru a identifica riscurile de victimizare și nevoile specifice pe baza orientării sexuale, identității de gen, expresiei de gen și culorii pielii (SOGIESC), fără a patologiza aceste identități. Evaluarea trebuie să fie individuală și participativă, ținând seama de siguranță, de nevoile medicale, de preferințele personale și de dreptul persoanei la autodeterminare.

26. **Dezvoltarea unor criterii** clare și transparente de repartizare a persoanelor LGBTQI, evitând segregarea automată în sectoare restrictive sau în zone asociate cu subcultura „umilită". Protocoalele de repartizare ar trebui să includă consultarea persoanei în cauză, documentarea oricăror abateri și măsuri menite să abordeze riscurile reprezentate de subcultura criminală ca factor sistemic în mediul penitenciar.

27. **Limitarea izolării ca măsură de protecție și oferirea de alternative sigure** - Evitarea izolării solitare de lungă durată folosite ca "protecție" și înlocuirea ei cu opțiuni de cazare sigură care nu exclud accesul la activități, educație și programe de reabilitare.

28. **Implementarea unor măsuri de protecție adecvate împotriva violenței și discriminării** - Proceduri standardizate pentru intervenția rapidă, documentarea incidentelor, protecția victimelor și sesizarea obligatorie a organelor de urmărire penală în cazurile grave, Inclusiv abuzurile homofobw și transfobe sau riscurile generate de homofobie și transfobie ca factor distinct în analiza incidentelor.

29. **Acces efectiv la servicii medicale și psihologice** – Dezvoltarea de politici penitenciare bazate pe drepturile omului, care asigură protecția și accesul egal la servicii medicale și psihosociale pentru persoanele LGBTQI+ în detenție, cu continuitatea tratamentelor (inclusiv terapia hormonală pentru persoanele trans) și integrarea riscurilor bazate pe SOGIESC în evaluările psihologice.

30. **Colectarea și analiza confidențială a datelor interne** privind incidentele și riscurile – Introducerea unor instrumente de monitorizare internă care permit analiza incidentelor, nevoilor și riscurilor riscurilor legate de SOGIESC, fără identificarea directă a persoanelor, pentru ajustarea politicilor și practicilor.

31. **Formarea personalului și schimbul de bune practici** - proiecte pilot și parteneriate internaționale pentru formarea personalului din penitenciare și colectarea de date despre violența homofobă și transfobă în închisori.

32. **Includerea orientării sexuale și identității de gen în evaluările de vulnerabilitate** - Introducerea în regulamente a unor criterii de vulnerabilitate asociate identității de gen și orientării sexuale, care obligă administrația să trateze persoanele LGBTQI ca grup vulnerabil, cu evaluări individualizate de risc și măsuri de protecție suplimentare.

33. **Dezvoltarea mecanismelor interne** clare pentru gestionarea discriminării și sprijinirea angajaților LGBTQI - mecanisme de raportare confidențială, gestionarea incidentelor și servicii de sprijin instituțional (consiliere, puncte de contact, persoane-resursă), inclusiv opțiuni externe de consiliere, pentru a crește siguranța angajaților LGBTQI și a reduce riscul de represalii.

34. **Adaptarea infrastructurii penitenciare pentru nevoile persoanelor transgen** - crearea de spații sigure și adecvate, care să respecte identitatea de gen și să asigure protecția împotriva violenței, evitând segregarea permanentă și asigurând acces la activități și servicii.

35. **Îmbunătățirea accesului la servicii medicale specializate –** adoptarea unor standarde minime pentru accesul la tratament medical adecvat pentru persoanele transgen deținute (inclusiv tratament hormonal și servicii de sănătate mintală), în conformitate cu principiul echivalenței îngrijirii cu comunitatea.

36. **Programe educative și recreative pentru combaterea stigmatizării** - Dezvoltarea unor programe recreative și educative care promovează incluziunea și combat stigmatizarea, contribuind la un mediu mai sigur pentru persoanele LGBTQI deținute și la reducerea influenței subculturii criminale.

37. **Întărirea sistemelor de supraveghere și monitorizare** - Îmbunătățirea supravegherii și monitorizării pentru prevenirea violenței și identificarea rapidă a situațiilor problematice, cu protocoale pentru intervenție rapidă în situații de criză și evaluare ulterioară a răspunsului instituțional.

38. **Reglementarea serviciilor religioase în penitenciare** – elaborarea de instrucțiuni pentru preoții - capelani care să consacre obligația de respectare a egalității și nediscriminării persoanelor LGBTQI+, interzicerea discursului stigmatizant și asigurarea accesului la suport spiritual fără presiuni de „convertire", cu mecanisme clare de plângeri și monitorizare.

Inspectoratul Național de Probațiune (inclusiv reintegrare post-detenție)

39. **Integrarea dimensiunii SOGIESC în planurile de supraveghere și gestionarea riscurilor post - eliberare** – Adaptarea intervențiilor de probațiune la riscurile și barierele specifice persoanelor LGBTQI, inclusiv riscurile de violență în familie/comunitate, fără expunerea involuntară a identității în mediul comunitar.

40. **Formarea consilierilor de probațiune privind lucrul cu persoane LGBTQI+ și sprijin individualizat** - Introducerea unor module practice despre reintegrarea persoanelor LGBTQI+pentru a crește capacitatea de a răspunde adecvat nevoilor lor, inclusiv prin colaborarea cu ONG-uri specializate.

41. **Dezvoltarea de parteneriate cu societatea civilă** – Implicarea ONG-urilor specializate în sprijinirea foștilor deținuți LGBTQI în domenii precum consiliere, acces la locuință, educație /instruire, angajare și suport psihologic, pentru a reduce riscul recidivei și al migrației forțate din motive de homofobie/ transfobie.

42. **Proiecte pilot și schimb de bune practici privind non-discriminarea în serviciile de probațiune** - proiecte de formare, colectare de date despre violența homofobă și transfobă în probațiune și dezvoltarea de programe distincte pentru subiecții probațiunii și angajați, cu indicatori SOGIESC în monitorizarea accesului egal la servicii.

Persoanele LGBTQI aflate in custodia poliției și in penitenciare se confruntă cu riscuri sistemice de violență, discriminare și rele tratamente, in special din cauza absenței procedurilor clare de identificare, plasare și protecție. Prezentul raport examinează situația persoanelor LGBTQI în locurile de detenție din Republica Moldova, având ca scop evaluarea cadrului legal, instituțional și a practicilor existente in gestionarea acestui grup, prin raportare la standardele, practicile și recomandările internaționale relevante in domeniul drepturilor omului.

Government of the Netherlands

avocatul poporului
OMBUDSMAN

RON

Statele Membre ale Uniunii Europene au decis să își unească cunoștințele, resursele și destinele. Împreună, ele au construit o zonă de stabilitate, democrație și dezvoltare durabilă, păstrând în același timp diversitatea culturală, toleranța și libertățile individuale. Uniunea Europeană și-a asumat angajamentul de a comunica realizările și valorile sale țărilor și oamenilor din afara granițelor sale.

http://europa.eu

Consiliul Europei este organizația lider in domeniul drepturilor omului pe continentul european. Aceasta include 46 de state membre, inclusiv toate statele membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea in aplicare a Convenției in statele membre.

www.coe.int

Cofinanțat de Uniunea Europeană

UNIUNEA EUROPEANĂ

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Cofinanțat și implementat de Consiliul Europei